

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto

Hoito- ja käyttösuunnitelma
1998–2017

Management Plan

Timo Penttilä, Eino Piri, Mirja Vuopio (toim.)

METSÄNTUTKIMUSLAITOKSEN TIEDONANTOJA 716, 1998

ROVANIEMEN TUTKIMUSASEMA JA TUTKIMUSMETSÄPALVELUT

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto

Hoito- ja käyttösuunnitelma

1998-2017

Management Plan

Timo Penttilä, Eino Piri, Mirja Vuopio (toim.)

Penttilä, T., Piri, E. & Vuopio, M. 1998. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto Hoito- ja käyttösuunnitelma 1998-2017. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 716. 108 s. ISBN 951-40-1661-0, ISSN 0358-4283 (Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja-sarja), ISSN 1238-0830 (Tutkimusmetsien julkaisusarja).

Pallas-Ounastunturi kuuluu maamme vanhimpiin luonnonsuojelualueisiin, jotka perustettiin 1938. Kansallispuiston kahden tunturiryhmän sekä niitä ympäröivien metsä- ja suoalueiden luonnonpiirteet poikkeavat toisistaan. Ounas edustaa Metsä-Lapin pohjoista ja Pallas eteläisempää Peräpohjolan luontoa.

Kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu kaudelle 1998-2017. Tärkeimpiä tavoitteita ovat mm. alkuperäisen luonnon suotuisan suojelun tason turvaaminen vyöhykkeistämisen ja käytön ohjauksen avulla, tutkimus- ja opetuskäytön lisääminen, kestävä matkailukäytön kehittäminen sekä perinteisen luonnonkäytön edistäminen kestäväällä tavalla.

Alue on jo ennen puiston perustamista ollut merkittävä metsä- ja tunturiluonnon tutkimuskohde. Nykyisin puistossa on vuosittain käynnissä kymmeniä tutkimuksia, joista osa on kansainvälisiä. Kansallispuiston kävijöitä varten on kaksi luontokeskusta ja monipuolinen palveluverkosto, joka on tarkoitettu säilyttämään nykytasolla. Perinteisten luontaiselinkeinojen säilyttämiseksi olennaista on porotalouden kestävyuden saavuttaminen niin määrällisesti kuin toimintatapojen osalta.

Avainsanat: luonnonsuojelu, kestävä käyttö, tutkimuskäyttö, matkailu, retkeily, luontaiselinkeinot, vyöhykkeistämisen

Julkaisija: METLA/Ro/1085, 2035/hyv.pvm.

Taitto: Mirja Vuopio

Kansikuva: Olli Autto

Kartat: Mirja Vuopio

Painopaikka: Gummerus Kirjapaino Oy

Painovuosi: 1998

Tilaukset: Metsäntutkimuslaitos, Kirjasto/julkaisumyynti, PL 18, 01301 Vantaa, puh (09)85705580, faksi (09)85705582, sähköposti Kirjasto@metla.fi

Kirjoittajan yhteystiedot:

Copyright: Metsäntutkimuslaitos

Sisällys

Lukijalle	6
1. Johdanto	7
2. Keskeiset tavoitteet ja toimintakohteet 1998-2017	10
3. Suojelun tavoitteet ja tehtävä suojelualueverkossa	12
3.1. Suojelun ja käytön tavoitteet	12
4. Maankäytön vyöhykkeet	14
4.1. Syrjäosa	15
4.2. Tutkimusosa	15
4.3. Nähtävyysoisa	15
5. Liikkumis- ja retkeilyvyöhykkeet	17
5.1. Perusosa	17
5.2. Erämaaosa	17
5.3. Rajoitusosa	17
5.4. Liikkumisen ohjaus	18
6. Luonnon ja perinneympäristöjen suojelu ja hoito	19
6.1. Luonnonvarainen alue	19
6.2. Erytysuojelualueet	20
6.3. Luonnontilan palautusalueet	21
6.4. Perinneympäristöt	21
6.5. Eryteisesti suojeltavat pienkohteet	21
6.6. Historialliset ja esihistorialliset kohteet	22
7. Eläimistön suojelu	23
8. Kasvillisuuden suojelu	25
9. Opastus, opetus ja tiedotus	26
9.1. Opastustoiminta	26
9.2. Luontokeskukset	28
9.3. Opasteet ja viitat	29
9.4. Luontopolut	31

9.5.	Ympäristökasvatus	31
9.6.	Painotuotteet ja muu materiaali	32
9.7.	Tiedotteet	32
10.	Palveluvarustus	35
10.1.	Tiet.....	36
10.2.	Tielaitoksen polut	36
10.3.	Tielaitoksen pysäköintialueet	37
10.4.	Moottorikelkkaurat	38
10.5.	Huoltoreitit	38
10.6.	Polku- ja latuverkko	38
10.7.	Polkupyöräreitit	41
10.8.	Koiravaljakkoreitit	41
10.9.	Melontareitit	41
10.10.	Venepaikat ja satamat	41
10.11.	Telttailu- ja tulipaikat	42
10.12.	Autiotuvat ja muut tuvat.....	43
10.13.	Yksityisen matkailupalvelun toimipaikat..	43
10.14.	Tutkimusrakennukset ja -palvelut	45
11.	Luonnon hyödyntäminen	46
11.1.	Poronhoito	46
11.2.	Marjastus ja sienestys	49
11.3.	Kalastus	49
11.4.	Metsästys	50
11.5.	Maastoliikenne	51
11.6.	Malminetsintä ja kaivostoiminta.....	52
11.7.	Matkailu	52
11.8.	Vuokra-alueet ja niillä olevat rakennukset	53
12.	Ulkopuolisten toimintojen vaikutus	55
12.1.	Alueen kaavatilanne	55
12.2.	Puiston sisällä olevat yksityistilat	55
12.3.	Pallasjärven sorakuopan käyttö	56
12.4.	Kansallispuiston lähialueen metsätalous ..	57
12.5.	Lentotoiminta.....	57
12.6.	Lähiympäristön suojelualueet.....	58
13.	Tutkimus	59
13.1.	Perusselvitykset.....	60

13.2. Alueen hoidon edellyttämä tutkimus.....	61
13.3. Alueen suojelua ja hoitoa palveleva seuranta	62
13.4. Kansallispuiston käyttö tutkimusalueena ...	62
14. Hallinto ja henkilöstö	64
14.1. Henkilöstö	64
14.2. Huollon, hallinnon ja valvonnan rakennukset	65
15. Valvonta ja huolto	67
15.1. Valvonta	67
15.2. Polttopuuhuolto	67
15.3. Jätehuolto	67
15.4. Jäteveden puhdistus	68
15.5. Sähkö- ja puhelinverkko	68
16. Yhteistyö paikallisen väestön ja viranomaisten kanssa	69
17. Erikseen laadittavat suunnitelmat	70
17.1. Lajiston suojelu ja hoito	70
17.2. Luonnontilan palauttaminen	70
17.3. Polttopuuhuolto	70
17.4. Palontorjunta ja pelastuspalvelu.....	70
17.5. Tutkimuskäyttö.....	70
17.6. Kestävä matkailukäyttö	71
17.7. Kestävä porotalous	71
17.8. Jätehuolto	71
17.9. Pallasjärven hoito ja käyttö	71
Liite 1. Yleiskuvaus	72
Liite 2. Kansallispuiston tähänastinen hoito, käyttö ja kävijämäärät.....	79
Liite 3. Rasitteet, käyttöoikeudet, puiston sisällä olevat yksityismaat	82
Liite 4. Suunnitelman perustelut.....	86
Liite 5. Käytetyt suunnitelmat, selvitykset ja tutkimukset	89
Liite 6. Lausuntojen yhteenveto ja arviointi.....	94
Liite 7. Summary	98

Lukijalle

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto kuuluu Suomen vanhimpiin luonnonsuojelualueisiin, jotka perustettiin 1938. Tämä hoito- ja käyttösuunnitelma siis valmistui, hyväksyttiin ja tuli voimaan kansallispuiston 60-vuotisjuhlavuotena. Edellisen suunnitelman (1976) keskeisinä tavoitteina oli turvata tunturiluonnon suojelu samalla, kun retkeilyä ja luonnonympäristöjen tutkimustoimintaa kehitetään. Tavoitteet ovat pääosin toteutuneet.

Pallas-Ounastunturin alueella on tehty luonnontutkimusta jo vuosisadan alusta lähtien. Viimeisen noin kymmenen vuoden aikana tutkimustoiminta on huomattavasti vilkastunut ja monipuolistunut. Yhteistyö eri tutkimuslaitosten kesken on vireää ja kansainvälistä. Tutkimusaiheet ovat laajentuneet esimerkiksi käyttäjätutkimusten kautta myös luonnontieteiden ulkopuolelle. Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa tutkimustoiminnan ja virkistyskäytön laajentuminen on pyritty sopeuttamaan puiston kokonaistilanteeseen siten, että kansallispuiston suojelutavoitteet eivät vaarannu.

Suunnitelma perustuu olennaisilta osiltaan kansallispuistossa tehdyn kasvillisuuskartoituksen tietoihin sekä muihin erilliselvikkeisiin. Kasvillisuuskartoituksen tuottama peruskuviointi sekä kuvioiden ominaisuustiedot, kuten myös suunnitelman vyöhykkeet, reitit, tutkimuskohteet sekä muut paikkaan sidotut tiedot on tallennettu Metsäntutkimuslaitoksen Tutgis-suunnittelu- ja paikkatietojärjestelmään, joka siten on puistoon liittyvän tiedonhallinnan ja käytönohjauksen tärkeä työväline. Suunnitelmarakenne on muotoiltu siten, että lukujen lopussa olevista sisennetyistä kappaleista löytyvät aihetta koskevat tulevaisuuden tavoitteet ja linjaukset. Liitteenä 8 on englanninkielinen tiivistelmä.

Suunnitelman laadinnassa noudatettiin osallistavan ja monitavoitteisen suunnittelun periaatteita. Suunnitelman periaatteita hahmoteltiin 1990-luvun alussa toimineessa kansallispuiston työryhmässä sekä vuonna 1997 järjestetyissä keskustelutilaisuuksissa, joihin osallistuttiin aktiivisesti. Työstämisessä olivat ratkaisevasti mukana puistossa 1990-luvulla toimineet tutkijajohtajat Juha Siitonen, Lasse Lovén ja Yrjö Norokorpi sekä erikoissuunnittelijat Sinikka Salmela ja Heikki Eeronheimo. Suunnitteluprojektin ohjausryhmän muodostivat Timo Penttilä, Eino Piri ja Mirja Vuopio, joista viimeainittu toimi työryhmän sihteerinä ja teki suurimman osan koostamistyöstä. Kiitoksen ansaitsevat myös kansallispuiston henkilökunta sekä henkilöt, jotka ovat edesauttaneet suunnitelman tekoa kasvillisuuskartoitusaineiston osalta, erityisesti Raimo Pikkupeura, Sointu Nenola ja nykyisin Oulun yliopistossa työskentelevä Risto Virtanen.

Toimittajat

1. Johdanto

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto perustettiin vuonna 1938 (L 83/37). Kansallispuiston toimintaa on ohjattu asetuksen (As 932/81), järjestyssäännön (Metla 24.5.1985 ja 18.11.1996) ja hoito- ja käyttösuunnitelman (Metla 1976) perusteella. Saamelaisten kotiseutualueella Enontekiön kuntaan kuuluvassa osassa on saamelaisilla voimassa perustuslain suoma oikeus kehittää omaa kieltä ja kulttuuria.

Viimeisten 20 vuoden aikana kansallispuiston toiminta on pääosin järjestetty vuoden 1976 hoito- ja käyttösuunnitelman pohjalta. Suunnitelman keskeisinä tavoitteina oli turvata tunturiluonnon suojelu samalla, kun retkeilyä ja luonnonympäristöjen tutkimustoimintaa kehitetään. Suunnitelman tavoitteet ovat pääosin toteutuneet.

Pääosa kansallispuistosta on edelleen luonnonvaraista aluetta. Puiston luonnonvaraiset metsät edustavat hyvin Peräpohjolan ja Metsä-Lapin metsäluontoa. Suoluonto on säilynyt myös pääosin luonnonvaraisena. Kansallispuiston alueen täydentyminen puiston sisään jääneillä yksityisillä niittypalstoilla ei ole toteutunut. Paikallisten asukkaiden metsästysoikeudet laajenivat asetuksenmuutoksen seurauksena vuonna 1991. Tutkimustoiminta laajeni suunnitelmakaudella merkittävästi ja kansainvälistyi. Puiston perustamisvaiheessa vielä elänyt perinteinen paimentolais- ja luontaiselinkeinokulttuuri on hävinnyt tai muuttunut tekniikan kehityksen mukana. Eräitä perinnekohteita on vielä jäljellä.

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto on toiminut perinteisenä ja ensimmäisenä vaellusreittikohteena Suomessa. Viime suunnitelmakaudella kansallispuiston retkeilyreittien varsille rakennettiin tarpeelliset tuvat, tuli- ja leiripaikat ja näiden huoltorakennukset. Kansallispuiston reittiverkoston pääosa vakiinnutettiin. Puistoon perustettiin kolme luontopolkua ja puiston rajat varustettiin rajaopasteilla. Opastuskeskustoiminta (nykyiset luontokeskukset) käynnistettiin ja laajennettiin siten, että vuonna 1977 valmistui Suomen kansallispuistoverkon ensimmäinen opastuskeskus Pallastunturille ja vuonna 1994 avattiin kansallispuiston toinen luontokeskus Hettaan. Kansallispuistoon valmistui nykyaikaiset kalustonhuoltotilat ja puutyövästas vuonna 1991.

Pallaksen matkailupalvelualueella toimivassa hotellissa toteutettiin viime suunnitelmakaudella majoitustilojen laajennukset 70 vuodepaikasta 130 vuodepaikkaan vuosina 1979-81. Matkailupalvelualueen vesi- ja jätevesijärjestelmä uudistettiin 1980-luvun alussa. Lisäksi rakennettiin hotellin henkilökunnan asunnot vuonna 1985, peruskorjattiin asiakkaiden palvelu-/huoltorakennukset sekä laajennettiin autojen/matkailuvaunujen pysäköintialueet. Toinen hiihtohissi otettiin

käyttöön vuonna 1986. Puiston pohjoispäässä rakennettiin Pyhäkeron palvelutupa 1986. Pyhäkeron hiihtokeskushankkeen toteuttamiseksi perustettiin yksityinen hiihtohissiyhtiö, mutta hissihankkeen toteuttamiseen ei ole myönnetty lupaa.

Kuluneen 20-vuotiskauden aikana kansallispuiston sisällä kulkevia tieyhteyksiä parannettiin merkittävästi. Jeris-Pallasjärvi tieosuus peruskorjattiin ja päällystettiin. Rauhala-Jeris tieosuus rakennettiin vuosina 1991-92. Tieyhteyksien parantuminen lisäsi merkittävästi puiston saavutettavuutta ja vaikutti matkailijamäärien kasvuun. Teiden toteuttamisessa menetettiin toisaalta luontoarvoja, merkittävimmin Pallasjärven soraharjujen syvien leikkausten myötä.

Kansallispuistossa ja luontokeskuksissa vierailleiden matkailijoiden ja retkeilijöiden määrä lisääntyi suunnitelmakaudella eri kohteissa 2,5-4 kertaiseksi. 1990-luvulla puistossa arvioitiin olleen noin 100 000 käyntikertaa vuosittain. Matkailijat ja retkeilijät voidaan jakaa neljään pääryhmään; vaeltajat, päiväretkelijät, opastus- ja luontokeskuksen asiakkaat ja Pallaksen matkailupalvelualueen asiakkaat. Suhteellisesti eniten kasvoi luontokeskusten asiakasmäärä.

Retkeilijät kyettiin pääosin kanavoimaan reiteille ja matkailun palvelupisteisiin. Siitä huolimatta virkistyskäyttö vaikuttaa näkyvästi puiston luontoon, koska reitit sijoittuvat huomattavalta osin avoimille, kausnäkyville tunturirinteille.

Kuluneen kauden aikana syntyi uusia suojelutarpeita luonnonniittyjen hoidossa ja polkujen kulumisen torjunnassa. Tielaitoksen tarpeita palveleva soranotto kansallispuistosta loppui suunnitelmakauden viimeisenä vuonna 1996.

Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) luokituksessa Pallas-Ounastunturin kansallispuisto luokitettiin aiemmin kansallispuistoille tyypilliseen II luokkaan. Edellisellä suunnitelmakaudella luokka muuttui IV luokkaan, johon kuuluvat ensisijaisesti erityistä hoitoa tarvitsevat suojelualueet. Luokan muutokseen ovat vaikuttaneet muun muassa porotalouden aiheuttamat ympäristömuutokset, paikallisen väestön vapaa metsästysoikeus ja matkailun aiheuttama uhka suojelulle.

Metsäntutkimuslaitoksen ja Ympäristöministeriön asettamat työryhmät valmistelivat kauden aikana kaksi puiston kehittämiseen liittyvää yleissuunnitelmaa ja yhden erityisselvityksen. Vuonna 1983 valmistui ehdotus alueen maankäytön yleissuunnitelmaksi, jonka tavoitteena oli erityisesti Pallas-Ounastunturin kansallispuiston ja Pallasjärven tutkimusalueen tutkimuskäytön tehostaminen ja suuntaaminen. Vuonna 1987 valmistui ehdotus kansallispuiston hoidon ja käytön runkosuunnitelman uudistamiseksi, jota ei kuitenkaan ympäristöministeriössä ole vahvistettu. Lisäksi Ympäristöministeriön asettama toimikunta (Pallas-Ounas-toimikunta 3.2.1987) laati ehdotuksen Pallas-Ounastunturin kansallispuiston pohjois-osan retkeilykäytön kehittämiseksi.

Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa tutkimustoiminnan ja virkistyskäytön laajentuminen pyritty sopeuttamaan puiston kokonaistilanteeseen siten, että kansallispuiston suojelutavoitteet eivät vaarannu. Suunnittelutyön yhteydessä puistoon on vahvistettu uusi järjestyssääntö, joka ottaa huomioon tämän hoito- ja käyttösuunnitelman.

Hoito- ja käyttösuunnitelmaehdotuksesta pyydettiin lausunnot Pallas-Ounastunturin kansallispuiston tärkeimmiltä sidosryhmiltä. Sidosryhmien lausuntojen tiivistelmä esitetään liitteessä 7.

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään kansallispuiston maankäyttösuunnitelma, puiston toiminnan keskeiset tavoitteet sekä erityissuunnittelussa sovellettavat periaatteet. Erityissuunnitelmat viimeistellään hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistamisen jälkeen.

Kuva 1. Kansallispuiston sijainti

Fig. 1. Location of the National Park

2. Keskeiset tavoitteet ja toimintakohteet 1998-2017

Pallas-Ounastunturin kansallispuiston aikavälille 1998-2017 tehdyl-
lä hoito- ja käyttösuunnitelmalla pyritään seuraaviin avaintuloksiin:

1. Luonnon suojelun suotuisa taso
2. Tutkimuskäytön ja siihen tukeutuvan opetuskäytön edistäminen
suojeleuarvoja vaarantamatta
3. Kestävän matkailukäytön kehittäminen
4. Perinteisen luonnonkäytön edistäminen kestäväällä pohjalla.

Kuva 2. Perinteisen vaellusretkeilyn edellytysten turvaaminen on yksi kansallispuiston tavoitteista.

Fig. 2. Protecting the preconditions for traditional hiking is one of the aims of the management plan. (Photo Olli Autto)

Taulukko 1. Hoidon ja käytön tulostointasuunnitelma

Avaintulos	Tulostavoite	Avaintehtävät
Luonnon suojelun suotuisa taso	<ol style="list-style-type: none"> IUCN luokka II Puiston sisällä ei yksityismaita 	<ul style="list-style-type: none"> - Metsästyksen ja porolaidunten kestävyys turvaaminen sopimuksilla - Yksityismaiden hankinta valtiolle - Yli 90 % alueesta säilytetään luonnonvaraisena ja 10 % alueesta suojellaan IUCN I luokan vaatimusten mukaan
Tutkimus- ja opetusikäyttö määrä ja laatu	<ol style="list-style-type: none"> Puistossa tehtävä tutkimus kansainvälistyy ja kaksinkertaistuu nykyisestä Tutkimustietoon perustuva korkeatasoista opetusta lisätään 	<ul style="list-style-type: none"> - Tutkimusosien määrittely - Henkilöstön tutkimusosaamista ja kielitaitoa kehitetään - Tutkimusaineistojen esikäsittelytilojen kunnostaminen - Opetusaineistoja kehitetään yliopistojen, opettajien ja tutkijoiden kanssa
Matkailukäytön kestävyys	<ol style="list-style-type: none"> Perinteisen vaellusretkeilyn edellytykset säilyvät Maaston kuluminen vähenee olennaisesti ja kohdistuu matkailukäyttöön varatulle alueelle Puiston perustamistavoitteiden vastainen matkailukäyttö minimoidaan Jätteiden ja jätevesien käsittely toteutetaan laadukkaasti 	<ul style="list-style-type: none"> - Perinteisiä autiotupia ylläpidetään - Reittien viitoitus kunnostetaan - Reittien pitkostaminen ja sorastus - Pallaksen jätevedenpuhdistamo uudistetaan - Tehdään kestävyttä turvaavia sopimuksia sidosryhmien kanssa - Matkailukäytön vaikutuksia seurataan ja niistä tiedotetaan
Luontaiselinkeinojen kestävyys	<ol style="list-style-type: none"> Paikalliset perinteiset luontaiselinkeinot säilyvät puistossa Porolaidunten kestävyys turvataan 	<ul style="list-style-type: none"> - Luontaiselinkeinojen kestävyttä varmistetaan sopimuksin ja suunnitelmin - Laaditaan poronhoitoa turvaavat suunnitelmat sidosryhmien kanssa

Kansallispuiston alueelliseen kehittämiseen kuuluu suunnittelu- kaudella puiston sisällä sijaitsevien yksityistilojen liittäminen kansallispuiston alueisiin. Kansallispuiston rajauksen muut mahdolliset muutokset otetaan huomioon hoito- ja käyttösuunnitelman tarkistuksina.

3. Suojelun tavoitteet ja tehtävä suojelualueverkossa

Suomen kansallispuistoverkon kolmanneksi suurimpana alueena 51 280 hehtaarin Pallas-Ounastunturin kansallispuisto edustaa Peräpohjolan ja Metsä-Lapin ja edelleen Tunturi-Lapin vaihtumisvyöhykkeitä, kaikkien kolmen pääpuulajin metsänrajaympäristöä ja luonnon olosuhteiden äärimmäistä vaihtelua yhden aluekokonaisuuden sisällä. Puisto on eteläisen ja pohjoisen lajiston kohtaamisaluetta. Puiston pyöreälakisten kerojen eteläosa luetaan kansallismaisemaan.

3.1. Suojelun ja käytön tavoitteet

Pallas-Ounastunturin kansallispuiston suojelun erityistavoitteena on

- alueen säilyttäminen mahdollisimman luonnontilaisena ja erämaisena
- äärialueillaan esiintyvien populaatioiden, samoin kuin uhanalaisten lajien säilymisen turvaaminen
- alpiinisen ja pohjoisen metsänrajan luonnon suojelu
- alueen erikoisen maiseman suojelu
- perinteisen vaellusretkeilyn edellytysten ylläpitäminen
- alueen perinteisten luontaiselinkeinojen edellytysten turvaaminen
- luonnonympäristön tutkimusmahdollisuuksien turvaaminen

Puisto on vanhastaan suosittu retkeilyalue. Kansallispuiston perustamisen jälkeen alueen käyttö luonnossa virkistäytymiseen on jatkuvasti lisääntynyt. Opastustoiminnan ja luontopolkujen keskeisinä teemoina ovat tunturien, metsänrajametsien ja pohjoisten soiden ekologia. Kansallispuistoa ja sen luontoa esitellään kahdessa luontokeskuksessa. Hetassa vuonna 1994 toimintansa aloittaneessa Tunturi-Lapin luontokeskuksessa esitellään Pallas-Ounastunturin kansallispuiston lisäksi muutakin Tunturi-Lapin luontoa ja retkeilypalveluita.

Retkeily pyritään ohjaamaan Hetta-Pallas -reitille ja puiston etelä- ja itäosan matkailupalvelualueiden läheisyyteen. Runsaan retkeilyn haittoja torjutaan opastuksella ja valistuksella sekä reittien ja kämppien tehokkaalla huollolla.

Tutkimuskäytön merkitys puiston käyttömuotona on olennaisesti lisääntynyt kuluneiden 20 vuoden aikana ja tulee edelleen lisääntymään. Kansallispuistoverkostossa Pallas-Ounastunturilla on erityinen merkitys globaalin ja erityisesti subarktisen luonnon ympäristömuutoksen seuranta-alueena.

Metsäntutkimuslaitos tehostaa puiston käyttöä perustutkimukseen ja soveltavaan tutkimukseen, joka palvelee sekä yleisesti luonnon- ja ympäristönsuojelun kehittämistä että suoraan puiston hoitoa ja käyttöä. Yhteistyötä muiden tutkimuslaitosten kanssa jatketaan ja laajennetaan.

Perinteisten luontaiselinkeinojen luomat luontotyytit ja rakenteet ovat olennainen osa kansallispuistoa, joten niitä pyritään säilyttämään. Puisto on porojen merkittävä kevätlaidun ja vasomisalue. Puiston perinteiseen luonnonkäyttöön kuuluu myös riekon ansapyynti.

Erityistä huomiota suunnitelmakaudella kiinnitetään poronhoidon häiriöttömän jatkumisen turvaamiseen alueella sopusoinnussa luonnon kantokyvyn kanssa.

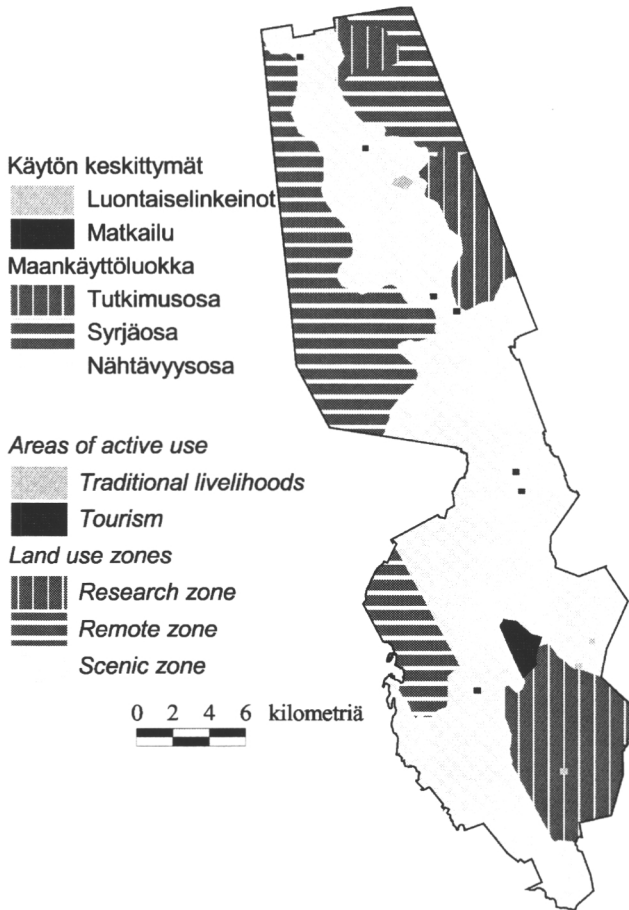
Kuva 3. Matkailun ja porotalouden edut on sovittava yhteen poroaidan ja retkeilyreitin risteyksessä. Sekä porot että retkeilijät kuluttavat herkkää tunturimaastoa.

Fig. 3. The interfering interests of tourism and reindeer herding need to be solved e.g. in the crossing of a reindeer fence and a hiking trail. Both the reindeer and the hikers degrade the fragile vegetation and terrain of the fell slopes. (Photo Heikki Eeronheimo)

4. Maankäytön vyöhykkeet

Pallas-Ounastunturin kansallispuiston maankäyttö jakautuu kolmeen päävyöhykkeeseen, joita ovat 1) syrjäosa 2) tutkimusosa ja 3) nähtävyyksosa. Nähtävyyksosaan sisältyvät matkailukäytön keskittymät ja luontaiselinkeinojen käytön keskittymät. Vyöhykejaon tavoitteena on turvata mahdollisimman suuren luonnontilaisuuden säilyminen ja luonnon tutkimuskäytön edellytykset sekä minimoida ihmisen toiminnasta aiheutuvat haitat. Vyöhykejako ja maankäytön suunnittelua palvelee paikkatietojärjestelmään perustuva kasvillisuustietokantasovellus, jonka avulla runkosuunnitelman liitekarttoja ylläpidetään ja päivitetään.

Kuva 4. Maankäytön vyöhykkeet

Fig. 4. Land use zones

Taulukko 2. Maankäyttövyöhykkeiden pinta-alat

	Maapinta-ala, ha	% pinta-alasta
Syrjäosa	13325	26
Tutkimusosa	8475	17
Nähtävyysoasa,	29480	57
jossa Käytön keskittymät:		
Matkailu	(508)	(1)
Luontaiselinkeinot	(89)	(0,2)
Maa-ala yhteensä	51280	100

4.1. Syrjäosa

Syrjäosa sisältää palvelujen ja kiinteän polkuverkon ulkopuolelle jäävän alueen.

Syrjäosaan ei sijoiteta retkeilyä palvelevia rakenteita eikä teitä tai polkuja. Syrjäosat pyritään säilyttämään mahdollisimman rauhallisina ja erämaisina. Tutkimuskäytön, puiston valvonnan tai poronhoidon edellyttämiä rakenteita sekä latuja voidaan sijoittaa syrjäosaan.

4.2. Tutkimusosa

Tutkimusosa sisältää puiston tutkimuksen kannalta tärkeimmät alueet ja aluevaraukset.

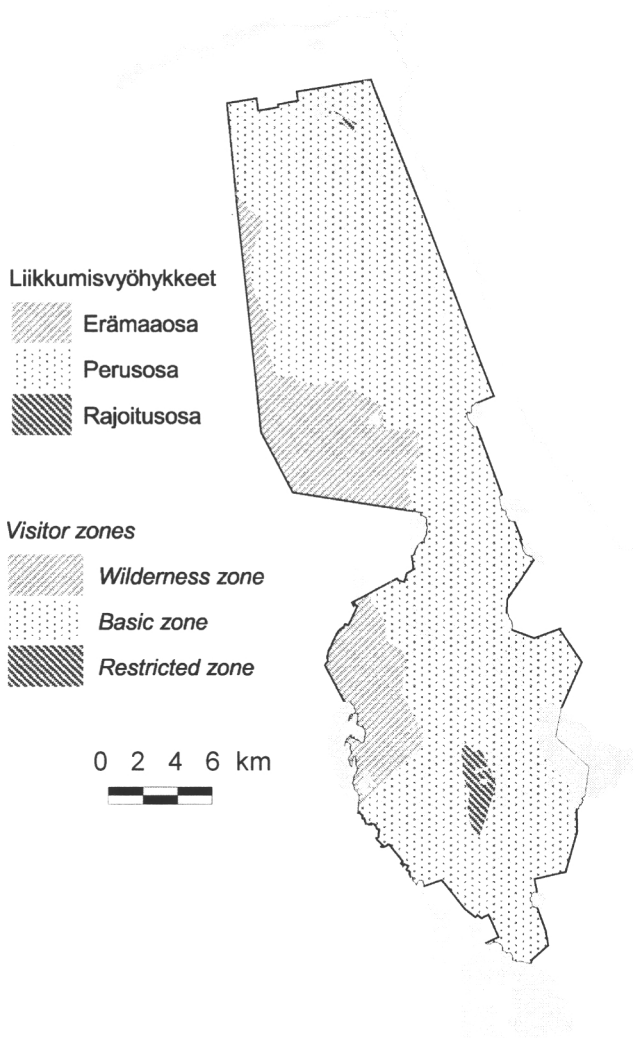
Tutkimusosat ovat pääosin luonnonvaraisia alueita, joille tutkimuskäyttö on nykyisin painottunut ja/tai joille suunnittelukauden aikana pyritään suuntaamaan luonnontutkimukseen liittyvää näytteidenottoa, seurantaa ja koetoimintaa. Tutkimustoiminnan edellyttämiä rakenteita voidaan toteuttaa.

4.3. Nähtävyysoasa

Nähtävyysoosan ydinalueena on Pallas-Ounas-tunturijono, jolle sijoituvat kansallispuiston matkailukäytön painopistealueet. Nähtävyysoosassa sijaitsevat eniten käytetyt kesä- ja talvireitit. Siihen kuuluvat myös muiden kesäretkeilyreittien sekä kansallispuiston luontopolkujen välittömät vaikutusalueet. Tunturialueet rajataan nähtävyysoosaan yh-

tenäisinä kokonaisuuksina retkeilyreittien ja käytön keskittymien tun-
tumassa. Nähtävyysosaan ei ole sisällytetty eräitä vähemmän käytet-
tyjä latuja. Puiston matkailukäytön keskittymät sekä pääosin myös
luontaiselinkeinojen keskittymät sijoittuvat nähtävyysosaan.

Nähtävyysoosassa ylläpidetään olemassa olevaa polku- ja tulipaikka-
verkkoa. Polkujen linjausten tarkistukset tehdään nähtävyysoosan si-
sällä. Tutkimuskäytön tai poronhoidon edellyttämiä rakenteita voidaan
toteuttaa. Retkeilijöitä palvelevan varustuksen ja opastustoiminnan
kehittäminen suunnataan pääosin matkailukäytön keskittymiin.

Kuva 5. Liikkumisvyöhykkeet

Fig. 5. Visitor zones

5. Liikkumis- ja retkeilyvyöhykkeet

Pallas-Ounastunturin liikkumisen ja retkeilyn ohjaus tapahtuu kolmessa vyöhykkeessä, jotka ovat 1) perusosa 2) erämaaosa ja 3) rajoitusosat. Liikkumis- ja retkeilyvyöhykkeet esitetään kuvassa 5.

5.1. Perusosa

Perusosassa, joka on vyöhykkeistä laajin, liikkuminen omin voimin on vapaata. Leiriytyminen ja tulentekeo on perusosassa sallittua sitä varten osoitetuilla ja huolletuilla alueilla. Tulentekoon saa käyttää ainoastaan tulipaikalle varattua polttopuuta. Leiriytymispaikat ja tulipaikat sijoitetaan autiotupien ja reittien yhteyteen. Liikkuminen pyritään kanavoimaan opastetuille reiteille.

5.2. Erämaaosa

Erämaaosia on kaksi. Ne sijoittuvat puiston länsireunalle. Puiston eteläisen erämaaosan erämaisuus on vähentynyt teiden ja reittien läheisyyden vuoksi. Liikkuminen omin voimin on vapaata samoin kuin perusosassa. Erämaaosassa leiripaikan voi valita vapaasti. Erämaaosan rajauksella estetään avoimella tunturipaljakalla leiriytyminen puiston pohjoisosassa. Tulentekeo sallitaan palo- ja pelastustointia koskevassa laissa (559/1975) mainituin edellytyksin veden äärellä.

5.3. Rajoitusosa

Rajoitusosia on kaksi. Rajoitusosassa liikkuminen on kiellettyä kokonaan tai osa-aikana. Metsäntutkimuslaitos voi päätöksellään perustaa tilapäisiä rajoitusosia, joita tarvitaan eläimistön (ei riistalajit) tai kasviston suojelemiseksi, kulumisen ehkäisemiseksi tai tutkimus-tarkoitukseen.

Onnasjärven-Onnasjoen rajoitusosassa, jossa suojellaan harvinais-

ta uhanalaista eliölajistoa, liikkuminen kielletään lumettomana aikana. Hanhivuoman rajoitusosassa, jossa suojellaan linnustoa, liikkuminen kielletään 15.5-15.7 välisenä aikana muualla kuin pitkostatella polulla. Rajoitusosien liikkumisrajoitukset eivät koske poronhoitotyössä olevia tai metsästyksen oikeutettuja henkilöitä metsästysaikana.

5.4. Liikkumisen ohjaus

Metsäntutkimuslaitos ohjaa muuta kuin omin voimin tapahtuvaa liikkumista kansallispuiston eri liikkumisvyöhykkeillä lupamenettelyllä.

Maastoliikennelupia voidaan myöntää esimerkiksi elinkeinotoiminnan edellyttämään huoltoajoon tai tutkimustarkoitukseen, jos tämä ei vaaranna suojelutavoitteita.

Taulukko 3. Liikkumis- ja retkeilyvyöhykkeiden pinta-alat

	Maapinta-ala, ha	% pinta-alasta
Perusosa	41106	80
Erämaaosa	9493	19
Rajoitusosa	681	1
Maa-ala yhteensä	51280	100

6. Luonnon ja perinneympäristöjen suojeleminen ja hoito

Täydellisen luonnontilan saavuttaminen laaja-alaisesti ei ole Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa mahdollista. Pohjoisten havumetsien luonnontilaan kuuluvien metsäpalojen vaikutuksia rajoitetaan puiston lähiympäristön tuhoutumisriskin vuoksi. Tämän lisäksi suurehkon poromäärän laiduntaminen koko puiston alueella estää kasvillisuuden luonnonmukaisen kehittymisen. Paikallisella väestöllä on metsästyslain mukainen vapaa metsästysoikeus kansallispuiston alueella.

Kansallispuistolle laaditaan yhteistyössä palo- ja pelastusviranomaisten kanssa metsäpalojen torjuntasuunnitelma, jossa tarkemmin määritellään toimenpiteet metsäpalon syttyessä puistossa tai uhatessa levitä puiston alueelle. Metsäpalo sammutetaan aina, jos se uhkaa levitä kansallispuiston ulkopuolelle.

6.1. Luonnonvarainen alue

Luonnonvaraiseen alueeseen kuuluu pääosa kansallispuiston aluetta. Luonnonvaraisiksi katsotaan alueet, jotka eivät ole erityistoimien kohteena.

Luonnonvaraisella alueella tavoitteena on mahdollisimman suuren luonnontilaisuuden säilyttäminen. Alueelle ei saa levittää vieraita lajeja. Metsäpalot sammutetaan alueelta, jos palo uhkaa laajentua merkittäväälle (yli 100 ha) alalle tai jos palo uhkaa erityisesti suojeltavaa eliöstöä.

Kansallispuiston rakenteisiin ja huoltoon sekä porotalouden tarpeisiin voidaan ottaa puuta vähäisessä määrin luonnonvaraisilta alueilta. Tutkimustoiminnan edellyttämä vähäinen luonnon muuttaminen on luonnonvaraisella alueella mahdollista.

Paikkakunnan asukkailla on myös luonnonvaraisella alueella luonnon hyödyntämistä koskevia erityisoikeuksia (poronhoito, kalastus ja metsästys). Nämä oikeudet muodostavat laajasti ja kestävyuden vastaisesti käytettyinä myös suurimman uhkan luonnontilaisuuden säilymiselle.

Paikallisten asukkaiden luonnonkäyttöä pyritään ohjaamaan siten, että luonnonvarainen alue säilyy käytöstä huolimatta mahdollisimman luonnontilaisena. Ympäristömuutosten vaikutuksia selvitetään tutkimuksilla. Luonnonvaraisten alueiden osuus puiston pinta-alasta säilyy hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan ennallaan.

6.2. Erityissuojelualueet

Kansallispuiston sisällä on osa-alueita, joilla on erityisiä luontoarvoja. Merkittäviä ovat kuusen metsänrajan äärimmäiset yhtenäiset metsiköt puiston keskiosissa, mannerjäätikön sulamisvesien aiheuttamat hiekka-sorakumpumuodostumat, lähteikköiset rинnesuot ja lettosuot. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa rajataan puistosta alustavasti erityissuojelualueet luontoarvojen säilymisen turvaamiseksi.

Erityissuojelualueiden osalta määritetään erityissuunnitelmalla tarkemmin ne kohteet, joiden osalta pyritään käytön ohjauksella saavuttamaan IUCN I luokan mukainen suojelutaso. Tämän suojelu luokan tavoitetasoksi asetetaan 10 % puiston pinta-alasta.

Kuva 6. Erityissuojelualueet edustavat puiston tärkeimpiä suojeluarvoja, joita löytyy parhaiten luonnontilassa säilyneistä osista.

Fig. 6. The special protection areas account for the parks's most important protection values that are to be found in the least disturbed parts of the park.

6.3. Luonnontilan palautusalueet

Luonnontilan palautusalueilla korjataan nykyisiä maisemahäiriöitä ja luonnon kulumisvaurioita. Luonnontilan palautusalueita ovat entisen kaatopaikan alue, käytöstä pois jääneet sorakuopat ja kuluneet retkeilypolut sekä entiset tiealueet.

Luonnontilan palautuksesta laaditaan kohdesuunnitelmat.

6.4. Perinneympäristöt

Perinneympäristöissä suojellaan alueen luontaistalouteen ja erämaan käytön historiaan liittyviä kulttuurimaisema-alueita. Suojelutarve ja siihen liittyvä kohteiden hoidon tarve kohdistuu sekä luontoon että rakenteisiin. Hoidettavat perinneympäristöt sijoittuvat sekä kansallispuiston nähtävyyssosaan että syrjäosaan. Perinneympäristöjen suojelukohteita ovat poroaidat, -kämpät ja paimentopaikat, niityladot ja luonnonniityt sekä kalakentät ja apajapaikat.

Perinneympäristöjen hoidosta tehdään kohdesuunnitelmat.

Perinneympäristöjen hoito pyritään toteuttamaan yhteistyössä paikallisten asukkaiden, paliskuntien ja muiden asiasta kiinnostuneiden yhteisöjen kanssa.

6.5. Erityisesti suojeltavat pienkohteet

Kansallispuiston käytön ohjauksella tai toimintojen yksityiskohtaisen sijoittamissuunnittelun yhteydessä suojellaan erityisiä pienkohteita, joita ovat muun muassa eräät Ounasjoen ja Muonionjoen alkulähteet, pesäpuut, erikoiset geologiset muodostumat ja lehtomaiset kosteikot.

6.6. Historialliset ja esihistorialliset kohteet

Historialliset ja esihistorialliset kohteet, kuten peurahaudat ja seidat, suojellaan ja tarpeen mukaan kunnostetaan museoviranomaisten kanssa yhteistyössä laadittavan suunnitelman mukaan.

Taulukko 4. Kansallispuiston jakaantuminen suojelutavoitteiden mukaisesti osa-alueisiin.

	Maapinta-ala, ha	% pinta-alasta
Luonnonvaraiset alueet	41330	81
Erytissuojelualueet	8350	16
Luonnontilan palautusalueet	100	(0,2)
Perinneympäristöt	500	1
Muut (käytön keskittymät)	1 000	2
Maa-ala yhteensä	51280	100

7. Eläimistön suojelu

Kansallispuiston eläimistöä on tehty nisäkkäitä, linnustoa, hyönteisiä, kovakuoriaisia ja kalastoa koskevat perusselvitykset. Puiston eläimistö edustaa Peräpohjolan, Metsä-Lapin ja Tunturi-Lapin normaalia lajistoa.

EU:n luontodirektiivilajeista puistossa esiintyy 4 (saukko, karhu, ilves ja jokihelmisimpukka). EU-Lintudirektiivin määrittelemistä uhanalaisista lajeista puistossa esiintyy 16 (Liite 1).

Alueen alkuperäinen lajisto pyritään säilyttämään, erityis-tapauksissa hoitotoimien avulla. Alueelta hävinneitä lajeja (esimerkiksi naali) voidaan istutuksin palauttaa. Uhanalaisten lajien, kuten suurten petolintujen pesintä turvataan tarvittaessa perustamalla määräaikaista rajoitusosia. Haitallisesti lisääntyneitä eläinlajeja (esimerkiksi minkki) voidaan vähentää.

Lajiston suojelusta ja hoidosta laaditaan erityissuunnitelma. Erityistä huomiota tarvitsevia lajeja ja elinympäristöjä on lueteltu liitteessä 1.

Arvokkaita kalakantoja puistossa ovat tunturiraudun eteläisimmät esiintymät Pahtajärvässä, Rautujärvässä ja Hannujoen (Hannajoen) Salmijärvässä. Useissa puiston vesissä on luontainen taimenkanta. Näistä merkittävimmät ovat Pallasjärven järvitaimenkanta sekä Paha-joen Hukkajärven ja Maanselkäjärven taimenkannat sekä Onnasjoen, Hannujoen (Hannajoen), Ruotajoen ja Pyhäjoen reittien taimenkannat. Eräissä puiston puroissa esiintyy jokihelmisimpukkaa.

Pallasjärven luontaisia kalakantoja seurataan ja tarpeen mukaan ryhdytään hoitotoimiin yhdessä Raattaman kalastuskunnan kanssa. Muissa vesissä ei harjoiteta kalaston hoitoa.

Kalakantojen säilyminen pyritään varmistamaan tehokkaalla valvonnalla. Pallasjärven kalaston hoidosta laaditaan yhteistyössä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Raattaman kalastuskunnan kanssa erityissuunnitelma.

Jokihelmisimpukkaa suojellaan rajoitusosan liikkumiskielolla 1.5. - 31.10. Simpukkaa voidaan siirtoistuttaa puiston muihin puroihin.

Eläimistön luonnonvaraisuutta häiritsevä tekijä on metsästyksen salliminen vuodesta 1991 alkaen paikallisille asukkaille (As 583/91). Paikallisten asukkaiden vapaa metsästys kansallispuistossa heikentää mahdollisuuksia kohottaa Pallas-Ounastunturin kansallispuiston kansainvälistä luokitusta suojelualueiden II luokkaan. Vuonna 1997 metsästäjien ja heidän yhdistystensä kanssa on tehty sopimus, jonka tavoite on

järjestää metsästys kestävyuden periaatteiden mukaan. Sopi-
muksen tarkoitus on luonnonsuojelullisten tavoitteiden säi-
lyttäminen, kuten uhanalaisten ja harvinaisten lajien säilymi-
nen, eläinkantojen välisen tasapainon säilyminen sekä met-
sästyksen sopeuttaminen yhteen muiden käyttömuotojen kans-
sa.

Metsästyksen mahdollisia välillisiä vaikutuksia seurataan
säännöllisellä havainnoinnilla. Puistossa ylläpidetään kahta
riistakolmiota. Eläinkantojen, erityisesti kiirunakantojen ke-
hitystä seurataan ja muutoksista tiedotetaan sekä metsästäjil-
le että julkisesti.

Muuttavien eläinlajien fenologiaa seurataan ja havainnot
kerätään puiston tietojärjestelmään.

Kuva 7. Uuvana (*Diapensia lapponica*) (Illustration: Tuula Vuorinen)

8. Kasvillisuuden suojelu

Kansallispuistosta on tehty yleinen kasvillisuuskartoitus. Puisto on eteläisen ja pohjoisen kasvilajiston levinneisyyden kohtaamisaluetta. Kansallispuiston keskellä sijaitsee kuusen pohjoinen metsänraja. Tunturien rinteillä n. 400-500 m korkeudella sijaitsee havupuiden ja koivun alpiininen metsänraja ja puuraja. Kuluneen 20-vuotisjakson aikana metsänraja ei ole merkittävästi muuttunut. Kuusen taimia on havaittu metsänrajalla ja vähän sen yläpuolella.

Puistossa esiintyy 15 luontotyyppiä, jotka on määritelty EU:n Luontodirektiivissä. (Liite 1). Direktiivissä määritellyistä uhanalaisista tai vaarantuneista kasvilajeista puistossa esiintyy lettorikko.

Valtakunnallisesti uhanalaisia kasveja ja sieniä on puistosta löydetty 24 lajia, joista kaksi on putkilokasveja, loput itiökasveja ja sieniä. Valtakunnallisesti uhanalaiset lajit on lueteltu liitteessä 1. Alueellisesti uhanalaisia lajeja on runsaasti.

Metsänrajan kasvillisuutta suojellaan kaikessa alueen käytössä. Äärialueillaan esiintyvien populaatioiden, samoin kuin uhanalaisten lajien säilyminen pyritään turvaamaan tarvittaessa erityistoimin.

Lähteikköjen, lumenviipymäpaikkojen, lettojen ja rehevien korprien kasvillisuutta sekä eutrofisia tunturikasvillisuus-esiintymiä suojellaan kaikessa kansallispuiston käytössä. Aroille tai uhanalaisille kasviesiintymille ei ohjata retkeilijöitä eikä kasvillisuutta haittaavia toimintoja.

9. Opastus, opetus ja tiedotus

9.1. Opastustoiminta

Kansallispuiston opastustoiminnan tavoitteena on herättää ja lisätä Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa vierailevien ihmisten kiinnostusta alueen tunturiluontoon ja kulttuuriin, lisätä yleistä luonnontuntemusta ja -harrastusta sekä antaa tietoa alueen luonnosta, kulttuurista ja elinkeinoista. Opastuksen ja tiedotuksen tehtävänä on myös jakaa yleisesti tietoa valtakunnan luonnonsuojelualueiden merkityksestä sekä erityisesti Pallas-Ounastunturin kansallispuiston suojeluperusteista ja aluetta koskevista säännöksistä ja ohjeista.

Opastus- ja tiedotustoiminnassa käytetään hyväksi alueella tehtäviä tutkimuksia. Alueen luonnon, kulttuurin ja elinkeinojen esittely pohjautuu alueelta kerättyyn tutkimustietoon aina kun se on mahdollista.

Opastuspalvelua suunnataan vaeltajille, retkeilijöille, lähialueen matkailuyritysten asiakasryhmille sekä koululaisille ja opiskelijoille. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston suojelutavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että paikkakuntalaiset ymmärtävät kansallispuiston suojelun perusteet. Muun muassa tämän vuoksi on tärkeää, että puisto löytää myös paikkakuntalaisten kanssa sopivia toiminta- ja yhteistyömuotoja. Kansallispuisto varautuu ulkomaisten kävijöiden määrän kasvuun ja pyrkii kansainväliseen yhteistyöhön. Opastushenkilökunnan kielitaitoa vahvistetaan. Opastusaineisto tuotetaan kotimaisten kielten lisäksi tarvittavilla kielillä.

Opastustoiminnassa pyritään toiminnallisuuden kehittämiseen ja lisäämiseen. Opastustoiminnassa käytettävät menetelmät valitaan niin, että ne tukevat mahdollisimman monien, erilaisten kohderyhmien saavuttamista.

Opastusta antavien palvelupisteiden määrää ei lisätä. Opastukseen suunnattavien voimavarojen vakinaistamisella, henkilöstön ammattitaidon kehittämisellä, toiminnan ajoituksen tasapainotuksella ja yhteistoiminnalla paikallisten yritysten kanssa varaudutaan asiakasmäärän kaksinkertaistumiseen.

Opastustoimintaa tukeva retkeilijöiden huolto (esimerkiksi

eväiden syönti, vaatteiden vaihto ja -kuivatus) otetaan huomioon matkailukeskusten palvelujen kehittämisessä yhteistyössä matkailuyritysten kanssa. Pallastunturin opastuskeskuksen kausihuippujen tasoitus perustuu yhteistyöhön Pallas-Hotellin kanssa, puiston sisäiseen yhteistoimintaan ja maasto-opastuksen kehittämiseen.

Opastustoiminnassa kiinnitetään erityistä huomiota toiminnan vaikuttavuuteen, jota seurataan asiakaskyselyillä.

Opastustoiminnan peruspalvelut, joihin kuuluvat luontokeskusten näyttelytoiminta, normaalina työaikana tapahtuva suullinen opastus luontokeskuksessa ja kansallispuiston yleiseste, ovat asiakkaille maksuttomia.

Kuva 8. Näyttelyitä ylläpidetään ja kehitetään, jotta ne palvelevat monenlaisia asiakasryhmiä. Vuorovaikutteisuus on tärkeää ympäristökasvatuksessa.

Fig. 8. The maintenance and renewal of exhibitions aims at serving the needs of changing demands of clients. Interactivity is an essential feature in environmental education. (Photo Heikki Annanpalo)

9.2. Luontokeskukset

Kansallispuiston opastustoiminta hoidetaan ensisijaisesti luontokeskuksissa. Opastusta annetaan tilauksesta myös maastossa.

Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa kävijöitä palvelee kaksi luontokeskusta. Pallastunturin luontokeskus, joka valmistuessaan oli Suomen ensimmäinen kansallispuiston opastuskeskus, on toiminut vuodesta 1977 alkaen. Pallaksen luonto- ja tutkimusnäyttely on uusittu 1991. Keväällä 1994 Enontekiön Hetassa avattiin uusi Tunturi-Lapin luontokeskus. Puiston pohjoispäässä Pyhäkerolla toimii opastusta antava yksityisen yrittäjän hoitama palvelutupa ja Nammalakurussa opastusta antava yksityisen yrittäjän hoitama kotakahvio. Tunturi-Lapin luontokeskuksessa on Metsäntutkimuslaitoksen toimitilojen lisäksi Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen palvelupiste ja toimitilat.

Luontokeskusten näyttelyissä tuodaan erityisesti esille Tunturi-Lapin ja pohjoisen metsänrajan luontoon ja pohjoisen ympäristön muutokseen liittyvien tutkimusten tuloksia. Pallastunturin luontokeskuksen näyttely keskittyy puiston tunturiluonnon ja metsänrajan esittelyyn. Tunturi-Lapin luontokeskuksen näyttely esittelee Käsivarren alueen luontoa ja historiaa teemalla ”tuntureilta Jäämerelle” sekä alueen retkeilymahdollisuuksia. Pyhäkeron opastustuvassa esitellään porotaloutta.

Molemmissa luontokeskuksissa kehitetään nykyistä näyttelytilaa, käsikirjastoa sekä auditorion dia- ja videoesityksiä yleisötilaisuuksia, leirikouluja ja ryhmien opastustilaisuuksia varten.

Pallastunturin luontokeskuksen asiakasmäärä ylittää sesongin huippuina palvelukapasiteetin. Tunturi-Lapin luontokeskuksen asiakasmäärä on keskuksen toiminnan kahtena alkuvuonna laajentunut voimakkaasti, mutta kapasiteetin yläraja ei vielä ole lähellä. Luontokeskusten toiminnan järjestämisessä erityinen ongelma on asiakasmäärien erittäin suuri vaihtelu vuoden eri aikoina.

Luontokeskusten asiakaskunta koostuu seuraavista pääryhmistä:

- Vaeltajat ja retkeilijät
- Lähialueen matkailuyritysten asiakasryhmät
- Ohikulkevat yksittäiset matkailijat
- Koululaisryhmät ja leirikoulut
- Paikalliset luonto- ja virkistyspalveluiden käyttäjät
- Eläkeläisryhmät
- Opiskelija/tutkijaryhmät
- Metsästäjät ja kalastajat (erit. Tunturi-Lapin luontokeskuksessa)

Muut erityisryhmät (esimerkiksi toimittajat, erityiskurssit, urheilujärjestöt)

Luontokeskuksissa esitellään myös paikkakunnan luonnon inspiroimaa taidetta ja paikallista käsityöperinnettä.

Matkailun sesonkiaikoina molemmat luontokeskukset ovat avoinna joka päivä. Hiljaisina kausina ainakin toinen luontokeskuksista on avoinna maanantaista perjantaihin.

Taulukko 5. Luontokeskusten palvelukapasiteetti ja toteutuneet asiakasmäärät vuodelta 1995

	Kapasiteetti asiakasta			Asiakasmäärä 1995	
	Optimi	Max	Tavoite	Max	
	as/pv	as/pv	as/v	as/pv	as/v
Pallastunturin luontokeskus	300	500	30 000	800	27 000
Tunturi-Lapin luontokeskus	500	1000	50 000	500	25 000

9.3. Opasteet ja viitat

Puiston **teemaopasteet** on uusittu vuonna 1987. Teemaopasteita on sijoitettu yhteensä 6 kpl maanteiden varsilla oleville pysäköintialueille ja puiston ulkopuolella oleviin polkujen alkukohtiin. Opasteita pyritään sijoittamaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa avainkohteisiin myös puiston ulkopuolella. Teemaopasteiden tietosisältöä kehitetään siten, että kuhunkin kohteeseen tulee kyseiseen sijoituspaikkaan luontevasti liittyvä teema.

Puiston **rajaopasteet** on uusittu vuonna 1993. Rajaopasteet, joita on yhteensä 15 kohteessa, sijaitsevat retkeilyreittien ja puiston rajan leikkauskohdissa. Rajaopasteet sisältävät puiston palvelukartan ja antavat ohjausta puiston säännöistä. Rajaopasteet antavat kävijöille tietoa heidän saapumisestaan kansallispuistoon, jossa liikkumista ja toimintaa ohjaavat suojelutarpeet. Pienialaisiin luonnonkohteisiin ja historiakohteisiin on sijoitettu **kohdeopasteita**. Kohdeopasteet liittyvät ensisijaisesti koulutuskohteina käytettäviin luontopolkuihin. Teema- ja rajaopasteiden nykyiset ja suunnitellut uudet sijaintipaikat esitetään kuvassa 10.

Pääteiden varsilla on nyt Hetan luontokeskukseen ohjaavat Tielaitoksen hyväksymän yleisen mallin mukaiset tienvarsioasteet. Kansallispuiston ja Pallastunturin luontokeskuksen opasteista on tehty vastaava toteutussuunnitelma. Puiston eteläpäässä on yksi puusta rakennettu "puiston portti".

Kansallispuiston sisääntuloteille valmistetaan yhtenäiset “**puiston portit**” ja **tienvarsioasteet**. Porttien paikat esitetään kartassa 5. Tienvarsiopastus ja porttien teko toteutetaan yhteistyössä Tielaitoksen kanssa.

Kansallispuistossa on erityyisiä **reittiviittoja** tai viittaryhmiä yhteensä yli 200. Reittiviitat yhtenäistetään kansallispuiston oman tyylin mukaiseksi ja niiden tiedot korjataan. Viittojen ja karttojen reittipituudet yhtenäistetään. Reittiopasteet ylläpidetään selkeän ja turvallisen reitin varmistamiseksi. Kansallispuistoon ei sijoiteta muita kuin puistossa retkeilevien tarpeita palvelevia viittoja. Puiston ulkopuolista yritystoimintaa ei mainosteta kansallispuiston viitoituksella eikä puiston reiteillä.

Kuva 9. Nykyinen luontopolkuverkosto on monipuolinen ja riittävä. Tekstit on käännetty myös englanniksi ja harkinnan mukaan muille kielille.

Fig. 9. The contemporary network of interpretive trails is comprehensive and adequate. In addition to Finnish, the texts are available in English, and in some cases in other languages, as well. (Photo Olli Autto)

9.4. Luontopolut

Kansallispuistoon on perustettu kolme luontopolkua ja yksi luontolatu (kuva 10). Lisäksi kansallispuiston ulkopuolelle Tunturi-Lapin luontokeskuksen läheisyyteen on valmistettu luontopolku, jolla esitellään peuranpyyntikulttuuria ja paikallista kansanperinnettä.

Kansallispuiston luontopolut ovat rengasreittejä. Polut on suunnattu monipuoliselle yleisölle. Kunkin reitin varrella on 10-15 polun teemaan liittyvää kohdeopastetta, joiden tietosisältö toteutetaan tarpeelliseksi katsotuilla kielillä.

Luontopolkujen määrä tyydyttää nykyisen tarpeen. Poluista tuotetaan aineistoa mm. opetuskäyttöä varten.

9.5. Ympäristökasvatus

Kansallispuiston **opetuskäyttö** on keskitetty luontokeskuksiin ja luontopoluille. Puiston opetuskäytön toiminta-ajatuksena on lisätä oppilaiden tietoa pohjoisen metsänrajan luonnosta ja ympäristön muutoksesta oppimiseen kannustavassa erämaaelämyksiä tuottavassa ympäristössä.

Kansallispuiston luontokoulutoimintaa kehitetään. Kansallispuiston tutkimustoiminnan kehittämiseen kuuluu yhteyksien luominen yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin, minkä edistämiseen kuuluvat vierailut ja luennot kansallispuistossa. Luontokeskuksissa järjestetään mm. erityisiä kansallispuistoon liittyviä teematapahtumia.

Leirikoulutoiminnassa luodaan puitteet ja edellytykset opetukselle. Varsinaisesta opetuksesta vastaavat leirikoulujen mukana olevat opettajat.

Ympäristökasvatus-teemaa toteutetaan kaikessa opastusaineistossa ja puistoa koskevassa tiedottamisessa.

Ympäristökasvatusta varten laaditaan peruskoululaisille ja retkeilijöille kohdennettuja oppaita sekä muuta opetus- ja esittelytoiminnassa tarvittavaa aineistoa.

9.6. Painotuotteet ja muu materiaali

Kansallispuistosta on valmistettu laaja valikoima informaatiota eri kävijä- ja asiakasryhmien tarpeisiin. **Yleisesitteessä** kuvataan puiston luontoa ja palveluita. Sen tietosisältöä tukevat muun muassa tupakansiot, vihjemateriaalit ja retkeilykartat. Retkeilykarttojen tekstiosassa annetaan tietoja puiston luonnosta ja palveluista.

Pallas-Ounastunturin kansallispuiston yleisesite uudistetaan. Siinä esitellään puiston luontoa, kulttuuria, palveluja ja sääntöjä.

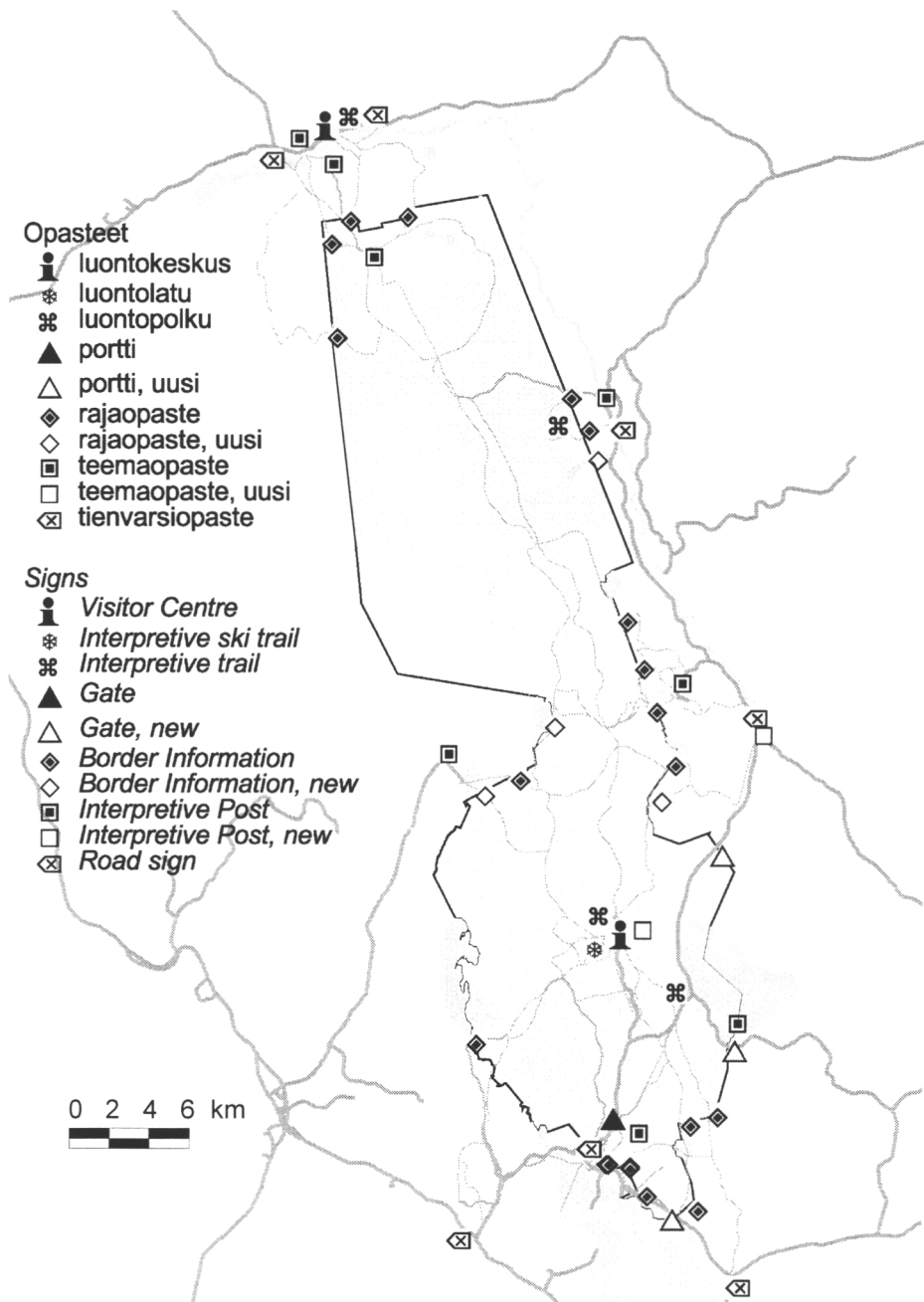
Hetta-Outtakka ja Pallas-Olos retkeilykarttojen tietosisältöä Pallas-Ounastunturin kansallispuiston alueelta ylläpidetään. Puistosta valmistuneen kasvillisuuskartoituksen ja muun käytettävissä olevan paikkatiedon pohjalta voidaan valmistaa teemakarttamateriaalia esimerkiksi matkailukeskusten lähialueista.

Kansallispuiston **paikkatietojärjestelmää** kehitetään opastus-, opetus- ja tutkimustoiminnan keskeiseksi tietovarastoksi. Tietojärjestelmän rungon muodostavat kansallispuiston perusselvitykset. Tietojärjestelmään luodaan käyttöliittymä, jonka avulla kävijät voivat luontokeskuksissa sekä tarkastella havainnollisesti aiemmin kerättyä tietoa että tallettaa tietojärjestelmään omia havaintojaan.

Luontokeskukset esittävät matkailijoille ja leirikoululaisille **diasarjoja ja teemavideoita**, jotka kuvaavat kansallispuiston ja sen lähialueen luontoa ja kulttuuria.

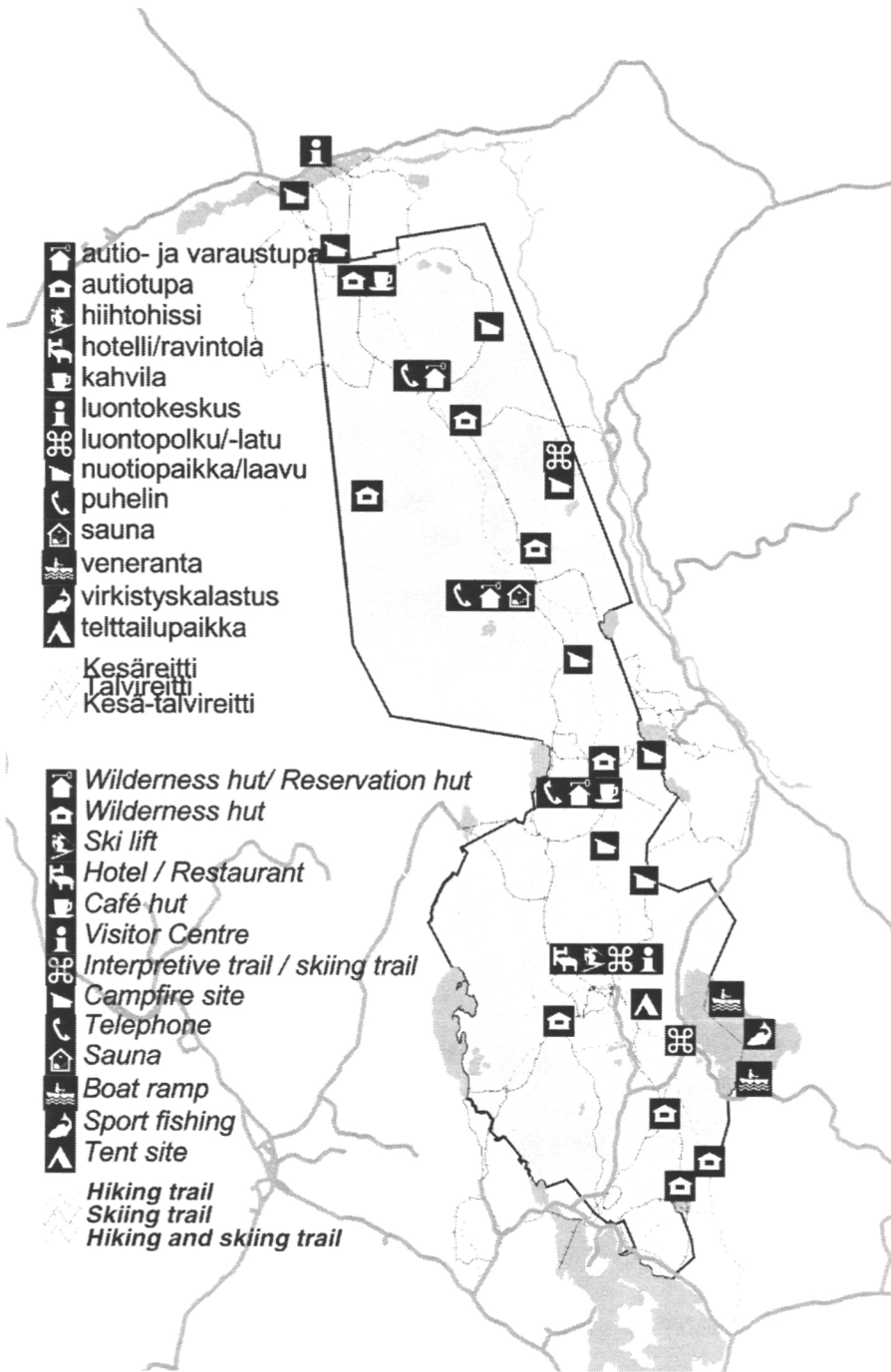
9.7. Tiedotteet

Kansallispuisto antaa lehdistölle ja muille tiedotusvälineille ajankoh-
taistiedotteita sekä puiston tilannetta ja tulevaisuutta luotaavia teema-
tiedotteita .

Kuva 10. Opasteet

Fig. 10. Signs

Kuva 11. Palveluvarustus

Fig. 11. Visitor services

10. Palveluvarustus

Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa on monipuolinen palveluvarustus matkailua, retkeilyä ja tutkimustoimintaa varten. Retkeilyyn ja vaellukseen on erinomaiset mahdollisuudet reitti- ja tupaverkoston turvin. Nykyinen matkailun palveluvarustus esitetään kuvassa 11.

Kehittämisperiaatteena on, että mahdollisimman monet palvelut sijoitetaan puiston ulkopuolelle sopivalle alueelle. Kansallispuiston matkailukäytön palveluvarustuksen kehittämistä laaditaan erityissuunnitelma. Matkailijoiden palvelut mitoitetaan kokonaisuudessaan noin 100 000 vuotuisen matkailijan ja retkeilijän tarpeisiin (noin 10 000 vaeltaajaa, 50 000 päiväretkeilijää ja 40 000 lyhytaikaista vierailijaa). Myös erilaisten ryhmien tarpeet otetaan huomioon palveluvarustuksen suunnittelussa.

Reittien kehittämisessä painotetaan kesäreittien maaston kulumisen ehkäisemistä ja murtomaahiihdossa käytettävien reittien turvallisuutta. Matkailukeskusten lähialueen reittejä kehitetään rengasreiteiksi. Maaston kulumisen torjumiseksi kansallispuistossa ei sallita vapaata maastopyöräilyä tai muutaakaan maastoa merkittävästi kuluttavaa liikkumismuotoa muualla kuin sitä varten osoitetuilla reiteillä. Valaistuja reittejä ei puistoon sijoiteta.

Kansallispuiston huoltoa varten Pallasjärvellä on puutyöverstas ja kalustonhuoltotilat. Metsäntutkimuslaitoksen Hetan toimipaikassa on myös kansallispuistoa palvelevat huolto- ja varastotilat.

Kansallispuiston huoltoon tarvittavat tilat ja rakenteet pidetään tarkoitukseen sopivassa kunnossa. Uusia huoltotiloja ei suunnittelukaudella tarvita.

Kansallispuistossa toteutetaan eri tutkimuslaitosten tutkimushankkeiden tutkimuspalvelua sitä varten rakennetuilla mittaus- ja havaintoasemilla, kokeilla ja koealoilla. Tutkimuskäytössä olevat rakennukset sijaitsevat puiston tutkimusosissa (kuva 4).

Puiston tutkimuspalvelujen kehittämissuunnitelma sisällytetään puiston tutkimuskäytön erityissuunnitelmaan.

10.1. Tiet

Kansallispuisto on hyvin kävijöiden ja asiakkaiden saavutettavissa alueen kaikista kylistä ja lähialueella olevilta matkailun valtareiteiltä.

Särkijärvi-Raattama tie on sorapintainen ja pehmeöpohjainen välillä Pallasjärvi-Raattama. Tien leikkaukset ovat avoimia laajoja soraluiskia, jotka pilaavat matkailureitin maisemaa. Tienoikaisujen vuoksi käytöstä poistetut tienosat ovat metsittyneet heikosti.

Puiston suojelun ja huollon sekä alueen matkailun kehittämisen kannalta on tarpeen, että maantie välillä Pallasjärvi-Raattama peruskorjataan. Käytöstä poistuneet tienoikaisukohdat ja Pallasjärven leikkauksen kohdalla olevat tien luiskat maisemoidaan yhteistyössä tielaitoksen kanssa. Tien peruskorjaukseen tarvittava sora ja muu maa-aines tulee ottaa kansallispuiston ulkopuolelta.

Kansallispuiston sisällä olevien teiden hoidossa ei tule käyttää ympäristölle ja erityisesti vesille haitallisia aineita.

Kansallispuistoon ei rakenneta uusia teitä. Puiston ympäristöön pyritään vaikuttamaan siten, että uusien teiden tai muiden liikenneyhteyksien suunnittelussa ja rakentamisessa otetaan huomioon puiston erämaisyyden ja suojeluarvojen säilyttäminen.

10.2. Tielaitoksen polut

Ketomellasta Marastoon kulkee Tielaitoksen hallitsema, suosuuksiltaan pitkostettu noin 8 km pituinen polku (nro 52017, otettu tierekisteriin v. 1983). Polun pitkостusta ei ole toteutettu porotalouden mönkijäliikenteen edellyttämällä maastovaurioita estävällä tavalalla. Tielaitoksella on oikeus (liikenneministeriön päätös 17.10.1983 no 1405/41/83) muuttaa tämä polku maantien luontoiseksi polkutieksi.

Yleisen maantien tekeminen kansallispuiston ydinosaan avoimelle tunturiselänteelle olisi olennaisesti kansallispuiston suojelun vastainen toimenpide. Yleinen vapaa autoliikenne Marastoon muuttaisi puiston luontoa ja merkitsisi huomattavaa häiriötä myös porotaloudelle. Yleinen tie on lisäksi epätarkoituksenmukainen, koska tieliikennelain mukaan sillä ei ole sallittua liikkua mönkijällä tai moottorikelkalla, jotka ovat poronhoidon ja puiston huollon tärkeimmät kulkuvälineet.

Kansallispuiston kehittämistavoite on Tielaitoksen maantienluontoisen polkutieoikeuden lopettaminen puiston alueella välillä Ketomella-Marasto ja polun siirtäminen Metsäntutki-

muslaitoksen hallintaan. Näiden muutosten jälkeen kansallispuisto kunnostaa polun mönkijällä ajettavaan kuntoon Maraston paimentopaikan ja poroaidan porotalouskäyttöä, retkeilijöiden kulkemista ja kansallispuiston huoltoa varten.

Valtioneuvoston päätöksellä 20.3.1941 perustettu Tielaitoksen hallitsema noin 15 km pituinen polku (nro 52008) Ylikyrö - Kerässieppi on tarkoitettu paikallisten asukkaiden jalan ja porolla kulkua varten. Polku ei paikallisten tieolojen parantumisen jälkeen enää palvele yleisiä paikallisia liikennetarpeita. Polun linjaus sopeutuu kansallispuiston retkeilykäyttöä palvelemaan polkuverkkoon vain osuudella Vuontisjärvi-Montell. Väli Montell-Keräsjärvi on retkeilykäytön kannalta tarpeeton, jos hoito- ja käyttösuunnitelmassa ehdotettu uusi reittiyhteys Nammalakurun retkeilykäytön keskittymän ja Kerässiepin kylän välillä toteutetaan. Paikallisten asukkaiden välttämätön talviaikainen maastoliikennetarve on hoidettu kansallispuiston lupamenettelyllä.

Polun 52008 kunnostaminen yleiseksi moottorikelkka- ja mönkijäreitiksi on ristiriidassa kansallispuiston suojelutarpeiden ja retkeilykäytön kanssa. Maasto-oloista johtuen moottorimaastoliikenne jouduttaisiin ohjaamaan samalle uralle hiihtäjien kanssa, mikä aiheuttaisi merkittävän turvallisuusrisikin.

Polku nro 52008 tulisi lakkauttaa tarpeettomana.

10.3. Tielaitoksen pysäköintialueet

Kansallispuiston sisällä olevat yleisten teiden pysäköintialueet (8 kpl) palvelevat matkailijoita tehokkaasti. Pysäköintialueiden rakentaminen on Tielaitoksen tehtävänä. Nykyiset pysäköintialueet sijoittuvat taroituksenmukaisesti kohtiin.

Reittien ja teiden liittymäkohtien ja käytön keskittymien osalta on tarvetta kolmeen uuteen pysäköintialueeseen, jotka voidaan sijoittaa Tielaitoksen hallitsemalle tiealueelle:

- paikallisten asukkaiden kalastusta palvelevat Pallasjärven Hirvasrannan ja Ylisenpäänojan pysäköintialueet
- matkailijaryhmien tarpeita palveleva pysäköintialue Jeris-Pallasjärvi tien ja Pallas-Mustavaara-Jeris vaellusreitillä risteyksessä

10.4. Moottorikelkkaurat

Hetasta kulkee yleiseen käyttöön tarkoitettu moottorikelkkaura noin 2 km puiston alueella Pyhäkeron opastustuvalla.

Uusien yleiseen käyttöön tarkoitettujen moottorikelkkaurien tai -reittien perustaminen kansallispuistoon ei ole tarpeen.

10.5. Huoltoreitit

Kansallispuistossa on puiston huoltoa, tutkimustoimintaa, valvontaa ja porotaloutta palvelevia vakiintuneita huoltoreittejä yhteensä noin 30 km. Osa huoltoreiteistä yhtyy retkeilyreitteihin ja osa sijoittuu puiston ulkopuolisille alueille. Huoltoreitit esitetään kuvassa 21.

Puiston vakiintuneet huoltoreitit pidetään nykyisen kulkutavan aiheuttamaa kulutusta kestävässä kunnossa, jotta niiden välttämätön käyttö ei aiheuta maastolle vaurioita. Talvihuoltoreitit raivataan huollon ja pelastuspalvelun edellyttämään leveyteen. Kesähuoltoreittien kunnossapidossa käytetään puistoon sopivia pintoitteita kuten pitkoksia ja tummaa soraa.

Hetta-Peltovuoma maantieltä puiston pohjoispäähän rakennettu metsäautotie muuttaa liikenneolosuhteita ja parantaa puiston palvelujen saavutettavuutta.

Puiston pohjoispäähän tulevalta metsätieltä tehdään tarpeen mukaan pinnoitettu kesähuoltoreitti Pyhäkeron palvelutuvalla.

10.6. Polku- ja latuverkko

Kansallispuiston nykyiset retkeilyreitit (n. 120 km) ja hiihtoreitit (n. 200 km) esitetään kuvassa 11. Reitistön runkona ovat Hetta-Pallas -vaellusreitti (55 km), joka kulkee tunturijonoa noudatellen, ja Pallak-selta etelään jatkuva Pallas-Ylläs-Aavasaksa -reitti (20 km puiston alueella). Runkoreitiltä on yhdysreittejä ympäristön kyliin ja palvelupisteisiin. Lähellä matkailun palvelupisteitä on lisäksi päivittäiskäyttöä palvelevia rengasreittejä.

Hetta-Pallas-reitti on Suomen vanhin edelleen käytössä oleva maastoon merkitty (1936) vaellusreitti, jonka perinteitä vaalitaan esimerkiksi säilyttämällä reitin maastomerkinnessä perinteisen mallin mukainen puunuoliviitoitus.

Kuva 12. I luokan talvireiteillä on kaksi hiihtolastia ja niiden välissä luistelu-ura. Aukon leveys on maksimissaan 7 m.

Fig. 12. The winter trails of class I have two diagonal ski tracks and enough space for ski skating between. The maximum width of the corridor is 7 m. (Photo Olli Autto)

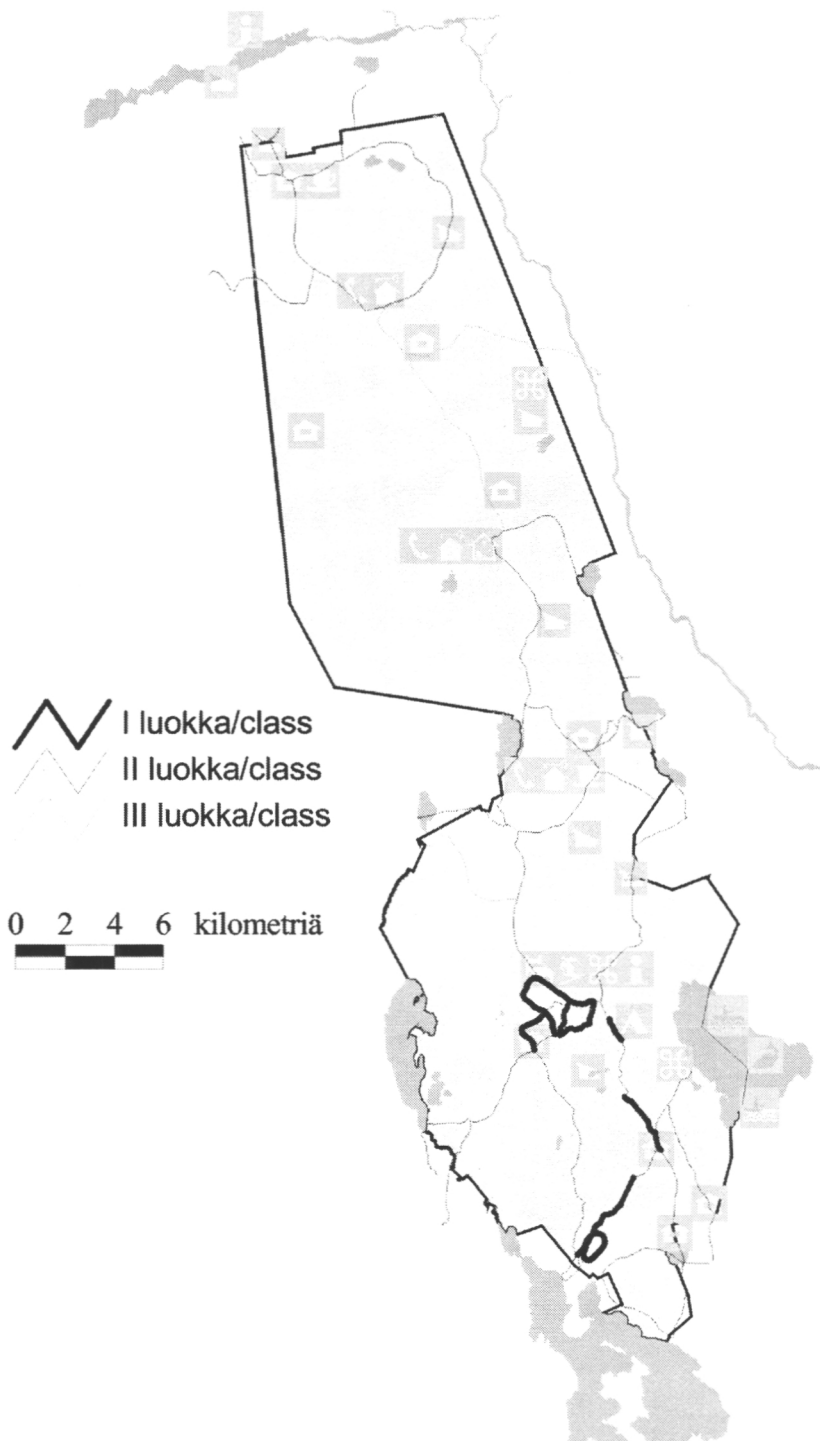
Reittiverkoston kehittämiseksi toteutetaan seuraavat kesäreittitäydennykset ja talvireittien korjaukset:

Nykyinen reittiverkosto palvelee puiston käyttäjiä hyvin eikä sen laajentamiseen tai reittien tason olennaiseen muuttamiseen ole tarvetta. Reittejä ja retkeilyn sopeutumista puiston muuhun käyttöön, kuten esimerkiksi suojelutavoitteiden toteutumiseen ja poronhoitoon seurataan. Tarvittaessa linjauksia voidaan lyhyiltä reittiosilta muuttaa. Reitistö ylläpidetään hyväkuntoisena ja turvallisena.

Reitit pyritään ohjaamaan kuiville maille ja kosteat paikat pitkostetaan. Voimakkaammin kulutetuille matkailupalvelujen lähialueille polut kunnostetaan tummalla pinnoituksella, joka sopeutuu kaukomaisemassa näkyvään tunturien harmaaseen kivirakkaan. Muovinauhamerkinnät poistetaan elävistä puista.

Talvireitit on luokiteltu reitin leveyden ja hoidon mukaan kolmeen laatuluokkaan; I leveät tamppariladut, II kapeat tamppariladut ja III erämaaladut. Hoito- ja käyttösuunnitelmakaudelle talvireittien luokitus esitetään kuvassa 13.

Kuva 13. Palveluvarustus, talvireittien luokitus

Fig. 13. Skiing trails by classes

10.7. Polkupyöräreitit

Polkupyöräilyyn käytetään yleisten teiden lisäksi Majavaojan tietä, Pallasen matkailupalvelualueen huoltotietä ja Sammaltunturin vanhaa tiepohjaa.

Maastopyöräilyä ei sallita nykyisten reittien ulkopuolisilla kesäretkeilyreiteillä eikä muualla maastossa luonnon kulumisen vuoksi.

10.8. Koiravaljakkoreitit

Koiravaljakoille voidaan osoittaa erityiset ajoreitit ja ajoajat, jos tästä liikkumismuodosta ei todeta aiheutuvan kohtuutonta haittaa poronhoidolle.

10.9. Melontareitit

Kansallispuisto rajautuu lounaisosassaan vajaan kahden kilometrin matkalta Jerisjokeen, joka paikallisten yrittäjien toimesta voidaan kunnostaa melontareitiksi. Melontareitin tekeminen puiston rajalle vanhan Acerbin keinon reitille ei ole ristiriidassa puiston suojelutavoitteiden kanssa, mutta reittiin mahdollisesti liittyvät palvelurakenteet olisi suotavaa toteuttaa kansallispuiston ulkopuolelle.

10.10. Venepaikat ja satamat

Pallasjärven rannassa kansallispuiston alueella on kaikkiaan 4 veneenpito-/laskupaikkaa, joista 2 on paikallisten asukkaiden tarpeita varten (Porvinniemi ja Hirvasranta), yksi virkistyskalastajien tarvetta varten (Pallaslompolo) ja yksi puiston omia tarpeita varten (Metlan toimipaikan ranta).

Hirvasranta kunnostetaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa kalastusveneiden pitoa varten. Rantaan tehdään tieliittymä ja pysäköintipaikka, opastustaulu ja saaliin käsittelypaikka/punnituskatos jätehuoltojärjestelyineen. Maantieltä Porvinniemeen kulkevaa pitkospolkua ylläpidetään maaston kulu-

misen estämiseksi. Uusia veneenpitopaikkoja ei puiston alueelle rakenneta.

10.11. Telttailu- ja tulipaikat

Puistossa on 10 telttailuun ja tulisteluun osoitettua paikkaa puiston tupien läheisyydessä. Huollettuja tulipaikkoja on 9 kpl. Pallastunturin tulipaikkaa lukuunottamatta ne eivät ole tarkoitettu telttailuun. Tulipaikat ovat joko katettuja (laavut ja kodat) tai avoimia (nuotiopaikka). Nykyiset telttailu- ja tulipaikat esitetään kuvassa 11.

Telttailupaikoille on huolehdittu jäte- ja polttopuuhoolto. Nuotiopaikat on varustettu polttopuuhoollolla.

Telttailu- ja tulipaikkojen määrä on puistossa tällä hetkellä riittävä. Puiston erämaaosassa retkeilijöillä on vapaa leirintämahdollisuus ja olosuhteisiin sopeutettu tulentekomahdollisuus. Retkeilyreittien suunnittelussa sopiva tulipaikkojen välimatka on 6-8 km.

Katettujen tulipaikkojen malli yhtenäistetään. Niiden sijaintia parannetaan siten, että läheisyydessä on asiallinen vedenottoaika.

Taulukko 6. Telttailupaikkojen mitoitus

	Enintään henkeä/yö
Pyhäkero	100
Sioskuru	100
Tappuri	100
Pahakuru	50
Hannukuru	100
Montell	50
Nammalakuru	100
Mäntyrova	50
Pallastunturi	100
Mustavaara	50
Yhteensä	800

10.12. Autiotuvat ja muut tuvat

Kansallispuistossa on 8 varsinaista autiotupaa. Tuvat esitetään kuvassa 11. Paliskunnille kuuluvia, autiotupakäytössä olevia tupia on lisäksi kaksi: Montell ja Mustavaara. Matkailijoita palvelee myös Pallasjärven tutkimusalueella aivan puiston rajan tuntumassa olevat Mustakeron ja Keimiöjärven autiotuvat. Sioskurulla, Hannukurussa ja Nammalukurussa on autiotuvan lisäksi varauspuoli. Yöpymisen voi varata Pallas-tunturin tai Tunturi-Lapin luontokeskuksesta.

Pallastunturissa on lisäksi vuonna 1997 kunnostettu Kyrön paliskunnan porokämpä, joka pidetään lukittuna, eikä ole tarkoitettu matkailukäyttöön.

Puistossa säilytetään perinteinen autiotupakulttuuri. Tupien määrää tai niiden majoituskapasiteettia ei lisätä, mutta nykytasoa ylläpidetään suunnitelmakaudella. Tuparakennusten peruskorjausten yhteydessä tehdään tarkempi suunnitelma ja rakennukset siirretään tarvittaessa suojelun ja huollon suhteen parempaan paikkaan.

10.13. Yksityisen matkailupalvelun toimipaikat

Kansallispuiston alueella on vuokratontilla matkailuhotelli, jossa on 140 vuodepaikkaa, ravintola, erilliset sauna- ja huoltorakennukset, matkailuvaunujen pysäköintialue ja henkilökunnan majoitustilat. Hotelliin liittyy 12 ha suuruinen matkailupalvelualue sekä 112 ha suuruinen rannelaskettelua palveleva hiihtokeskusalue, johon sisältyy kaksi hissiä huoltorakennuksineen. Hiihtosesonkeina hissien ala-asemien huoltorakennuksissa on kahviopalvelua.

Pallaksen matkailupalvelualueen kehittämisessä tavoitteena on, että määrällinen ja laadullinen palvelutaso vastaavat kysyntää kansallispuiston suojelutavoitteiden ja kestävän matkailukäytön periaatteiden määrittämässä puitteissa. Mahdolliset rakennushankkeet voidaan hyväksyä erillisten suunnitelmien perusteella. Toiminnan kehittämisessä otetaan huomioon myös luontokeskuksen toiminta, jotta palvelut tukevat toisiaan esimerkiksi kahvio- ja opastustoiminnan tilojen osalta.

Matkailupalvelualueen sopivuutta maisemaan kehitetään. Hotelliyrittäjän kanssa laaditaan erillinen maisemasuunnitelma.

Pallaksen matkailupalvelualueelle on rakennettu vesihuoltojärjestelmä. Juomavesi otetaan imeyttämällä Vatikurusta.

Pallaksen matkailupalvelualueen vesihuoltojärjestelmä uudistetaan toiminnan mitoitusta vastaavaksi siten, että ympäristöhaitat minimoidaan. Jäteveden puhdistuksen taso vastaa Lapin ympäristökeskuksen asettamia vaatimuksia.

Nammalakurun autiotuvan vieressä on yksityiseen kahviotoimintaan ja opastustoimintaan vuokrattava kansallispuiston katettu tulipaikka, joka on retkeilijöiden käytössä palveluajan ulkopuolella. Pyhäkeron autiotuvan vieressä sijaitsee kansallispuiston opastustupa, jota vuokrataan yksityiselle yrittäjälle kahvilatoimintaa ja opastustoimintaa varten.

Tunturi-Lapin luontokeskuksessa on kahvio, jota vuokrataan yksityiselle yrittäjälle. Luontokeskus hoitaa kahviopalvelun silloin, kun kahvioon ei saada paikallista yrittäjää.

Kansallispuiston sisällä sijaitsevilla yksityistiloilla on kaksi matkailijoille ja retkeilijöille palveluja tarjoavaa yksityistä kotakahviota ja yksi majoitustupa sekä muutamia yksityiskäyttöön tehtyjä vapaa-ajan rakennuksia. Näille kulkeminen (esimerkiksi moottorikäyttöinen maastoliikenne, koiravaljakkoliikenne) tapahtuu kansallispuiston alueiden kautta ilman, että kulkureittejä on tarkoin määritetty. Myös rakenteiden ja niiden lähiympäristön käyttö voi aiheuttaa suojeluarvon alenemista.

Pyritään vaikuttamaan siten, että puiston sisään sijoittuneet matkailuyritykset sopeutuisivat puiston kokonaisuuteen. Eri käyttäjäryhmien välisiä ristiriitoja pyritään minimoimaan tarkoituksenmukaisin keinoin, esimerkiksi reittien eriyttämisellä.

10.14. Tutkimusrakennukset ja -palvelut

Kansallispuiston tutkimuskäyttöä palvelee Metsäntutkimuslaitoksen Pallasjärven toimipaikka, jonka yhteydessä on tutkijoiden käytettävissä majoitustiloja (nykyisin noin 25 vuodepaikkaa), mikrotietokoneita, sähköiset tietoliikenneyhteydet sekä huolto- ja varastotilat.

Ilman laadun ja ilmaston muutoksen tutkimusta palvelee Lauukeron sääasema, Pallasjärven sääasema ja Sammaltunturin ilman laadun mittausasema. Keimiöjärven tutkimustupa palvelee kalatalous-tutkimusta.

Tutkimusosissa on lisäksi tutkimusta palvelevia rakenteita kuten aitauksia, näytteiden keruurakenteita, atk-tekniisiä tiedonkeräimiä ja niiden tarvitsemia huoltoreittejä ja sähkö- ja puhelinjohtoja.

Tutkimuksen tuen parantamiseksi kunnostetaan näytteiden esikäsittelytilat tarkoitukseen soveltuvaan olemassa olevaan rakennukseen Pallasjärven toimipaikkaan.

Tutkimuksen edellyttämiä rakennuksia ja rakennelmia ylläpidetään suunnitelmakaudella. Toiminnan edellyttämät rakennukset ja rakenteet sijoitetaan ensisijaisesti tutkimuksen varausalueille (puiston tutkimusosat).

11. Luonnon hyödyntäminen

Paikallisella väestöllä on voimassa olevien säädösten mukaan oikeus harjoittaa perinteisiä luontaiselinkeinoja kansallispuistossa. Enontekiön kunnan alueella on voimassa myös saamelaisten alkuperäiskansaoikeus kehittää kieltään ja kulttuuriaan.

Kansallispuistossa ylläpidetään luontaiselinkeinojen tarvitsemia perinneympäristöjä yhteistyössä paikallisten elinkeinonharjoittajien tai näiden yhtymien kanssa. Luonnon hyödyntämistä pyritään ohjaamaan siten, että keskeiset luonnonsuojelun tavoitteet ja tutkimustavoitteet eivät vaarannu.

11.1. Poronhoito

Perinteisellä tavalla harjoitettavaa poronhoitoa tuetaan ja osallistutaan tarpeen mukaan sen perinnearvoja sisältävien rakenteiden ylläpitämiseen yhteistyössä paliskuntien kanssa. Kansallispuistossa laiduntaa kolmen eri paliskunnan laidunalueilla (Näkkälän, Kyrön ja Muonion paliskunnat) vuosittain noin 10 000 poroa. Tärkeimmät porokämpät, aidat ja paimentopaikat esitetään kuvassa 14.

Paimentopaikkojen ym. poronhoidon rakennusten ja rakennelmien puuhuoltoon ja rakentamiseen tarvittavan puun ottoa pyritään ohjaamaan luonnonsuojelutavoitteiden kannalta soveltuville alueille yhteistyössä paliskuntien kanssa. Poronhoidon rakennuksiin ja rakennelmiin tarvittavan puun ottoalueet sisällytetään puiston puuhuoltosuunnitelmaan.

Poronhoidossa tarvittavaa moottorikelkkaa voidaan käyttää koko puiston alueella. Poroja varten voidaan kerätä ravintoa luonnonniityiltä. Porokoiraa saa käyttää poronhoitotöissä. Poronhoitajat voivat käyttää kesäaikana maastoajoneuvoa välttämättömissä poronhoitotöissä porisännän tai varaporisännän antamalla luvalla.

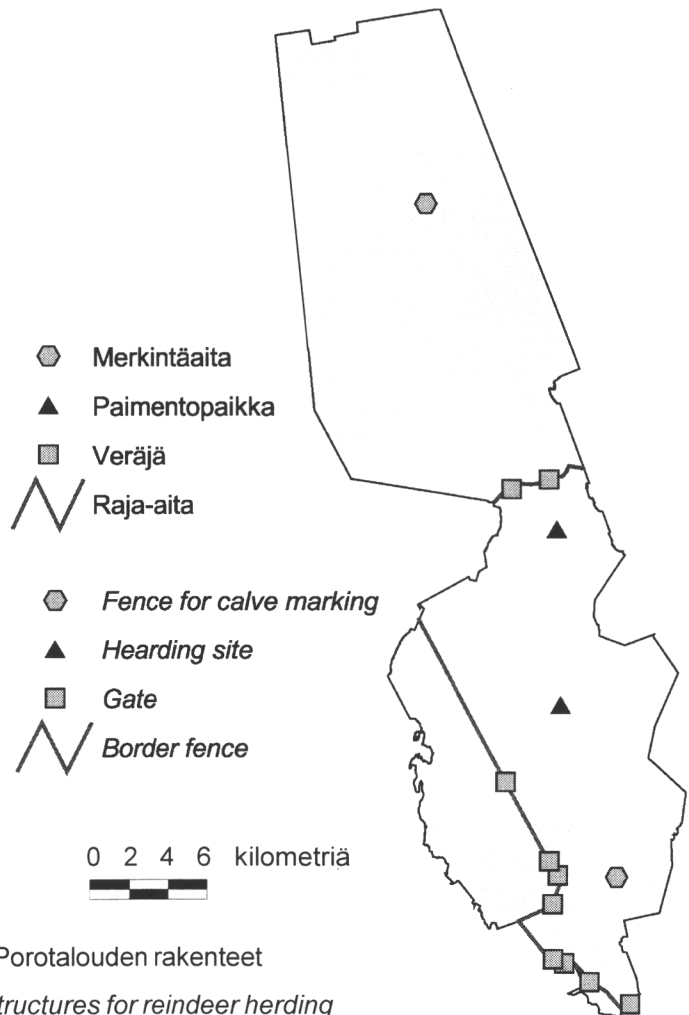
Kansallispuisto seuraa mönkijäurien kulumista. Puisto pyrkii vaikuttamaan mönkijän käytön vähentämiseksi ja ryhtyy tarpeen mukaan toimiin kulumisen torjumiseksi yhdessä paliskuntien kanssa. Mönkijän käytön välttämiseksi kokonaan erityissuojelualueeseen kuuluvalla osalla pyritään sopimaan paliskuntien kanssa.

Poronhoidossa mahdollisesti tarvittavien kämppien, aitojen ja muiden rakenteiden paikat, leirytyminen sekä kesä-

aikaiset maastoajoneuvoreitit sovitaan yhdessä paliskuntien kanssa siten, että arvokkaat luontokohteet eivät vahingoitu tai retkeilyreittien käyttö ei häiriinny. Aitoja rakennettaessa perinne- ja maisemanäkökohdat otetaan korostetusti huomioon.

Porotalous nykyisessä voimaperäisyydessään vaikuttaa haitallisesti puiston luonnontilaan. Vaikutus näkyy selvimmin jäkälän vähene-
misenä ja koivun luontaisen uudistumisen hidastumisena. Toisaalta matkailukäyttö ja retkeily voi häiritä porojen laidunnusta, kuljetusta tai vasomista.

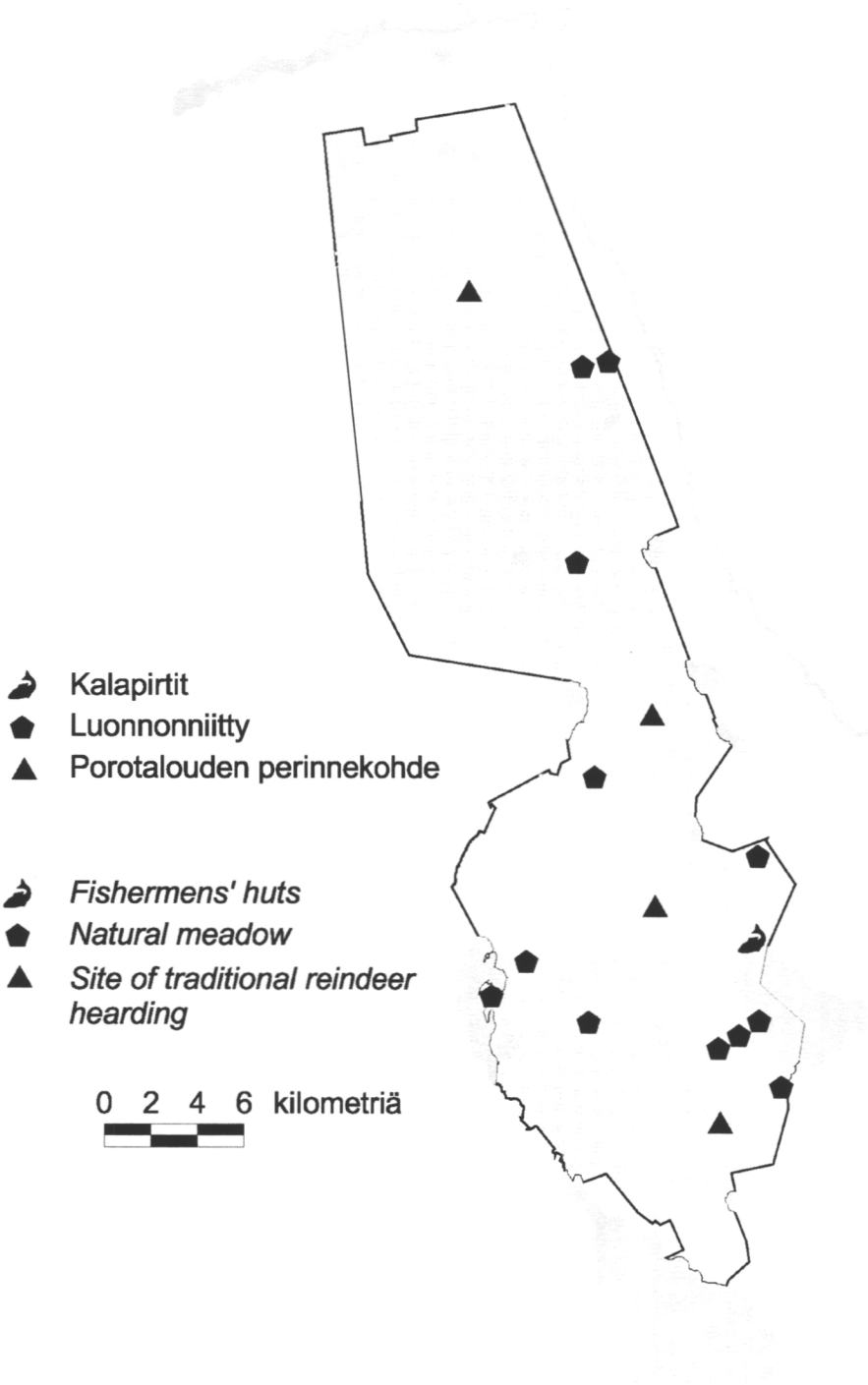
Puiston luonnon kantokykyä vastaava poronlaidunnusmäärä pyritään määrittämään ja toteuttamaan yhteistyössä paliskuntien kanssa. Poronhoidon kannalta tärkeät alueet määritellään yhdessä paliskuntien kanssa. Näille alueille ei ohjata poroja häiritseviä toimintoja.

Kuva 14. Porotalouden rakenteet

Fig. 14. Structures for reindeer herding

Kuva 15. Perinneympäristöt
 Fig. 15. Historic sites

11.2. Marjastus ja sienestys

Kansallispuistossa sallitaan yleisesti marjojen ja sienten poimiminen lukuunottamatta rajoitusosia. Onnasjärven-Onnasjoen rajoitusosassa on marjastus ja sienestys kokonaan kielletty. Hanhivuoman rajoitusosassa liikkuminen on kielletty 15.5-15.7. välisenä aikana muualla kuin merkityllä polulla.

11.3. Kalastus

Kansallispuiston perustamissäädösten mukaan ne paikallisten asukkaiden kalastusoikeudet, jotka olivat voimassa ennen puiston perustamista, jäivät voimaan myös perustamisen jälkeen. Myöhemmin kalastusoikeuksia on tarkennettu ja kohdennettu vesipiirirajankäynneissä. Enontekiön alueella oleviin valtion vesiin osoitetut oikeudet on vesialuekohtaisesti lueteltu vesipiirirajankäynnissä. Sen mukaan ainoastaan Ylikyrön Hietajärveen on ylimuistoiseen nautintaan perustuva kalastusoikeus eräillä Ylikyrön tiloilla.

Enontekiön Kuoppajärvessä kalastus on sallittua eräille Muonion kunnan Kerässiepin kylässä asuville.

Kittilän kunnan Raattaman jakokunnan jäsenillä on kalastusoikeus Pallasjärven pohjoispäähän rajattuun vesialueeseen ja eräillä Kurkkion kylän tiloilla koko Pallasjärveen. Pallasjärven kalastajat voivat käyttää talviaikana moottorikelkkaa ja kesäaikana moottorivenettä kalastuksen yhteydessä.

Pallasjärven kalaston hoitoa ja kalaston järjestelyä varten on laadittu yhteistoimintasopimus Raattaman kalastuskunnan kanssa 30.4.1997-31.12.2006 väliseksi ajaksi. Tavoitteena on hoitaa Pallasjärven kalastoa ja säädellä kalastusta pysyvän tuottavuuden tavoitteiden mukaisesti ja paikallisen järvitaimenkannan elvyttämiseksi.

Kansallispuistossa ei aktiivisesti hoideta kalastoa muualla kuin Pallasjärvässä. Metla ei tuota matkailupalveluita, mutta suhtautuu positiivisesti Raattaman kalastuskunnan työhön Pallasjärven kalastusmatkailupalveluiden kehittämiseksi.

Kalastuksen kohteena olevien vesien kalalajisto, vesien vuosituotto ja kalastuksen ohjausmenettely selvitetään kalastusta koskevassa erityissuunnitelmassa, joka tehdään tarvittaessa vesialuekohtaisesti. Kalastusta koskevat suunnitelmat laaditaan yhteistyössä kalastuskuntien kanssa. Erityisoikeuksien perusteella tapahtuva kalastus otetaan huomioon kestävää kalastusmahdollisuutta määritettäessä.

Kalastusta pyritään lupa- ja sopimusmenettelyillä ohjaamaan siten, että pyynti pysyy kalakantojen kestävyuden turvaavalla tasolla.

Eräillä Raattaman kylän tiloilla (3 tilaa) ja Raattaman kalastuskunnalla on kalamaja, veneitä ja pyyntivälineitä Pallasjärven pohjoispäässä olevan Porvinniemen kalakentällä. Porvinniemen kalakenttä on suojeltavaa perinneympäristöä. Pallasjärvi-Raattama maantieltä on pitkospolkuysteys kalakentälle. Kesäaikainen maastoliikenne ei kuulu kalakentän käyttöoikeuden piiriin.

Kalastukseen liittyvä veneenpito-oikeus on kalastukseen oikeutetuilla Pallasjärvellä (Hirvasranta ja Lompolon ranta) ja Kuoppajärvellä kansallispuiston osoittamissa paikoissa. Muilla järvillä ei ole kalastajien veneenpito-oikeutta.

Porvinniemen kalakentän rakennuksien ja rakennelmien ylläpito pyritään sopimaan rakennusten omistajien kanssa siten, että kalakenttäperinne säilyy ja että kalakentälle kulkeminen ei vahingoita maastoa. Kuoppajärvelle kulkemista varten tarvittava kesäreitti kunnostetaan pitkostoilla.

11.4. Metsästys

Viime vuosikymmenien aikana perinteinen riekon ansapyynti on ollut sallittua kansallispuiston Enontekiön puoleisessa osassa kansallispuiston järjestyssäännön ja siihen perustuvan lupamenettelyn mukaan. Luonnonsuojelulakiin perustuvan asetuksen muutoksen (As 583/91) seurauksena metsästyslain mukainen virkistymetsästys vapautui paikallisille asukkailla vuonna 1991. Ulkopaikkakuntalaisilla ei ole metsästysoikeutta kansallispuistossa. Metsästyksen yhteydessä ei voida käyttää moottorikäyttöisiä maastoajoneuvoja.

Paikallista metsästystä ei tueta erityistoimilla. Metsästyksen oikeutettujen kanssa on laadittu sopimus metsästyksen järjestämisestä siten, että puistoa käytettäisiin riistataloudellisessa suunnittelussa ja riistanhoidossa riistaeläinten suojapaikkana ja lisääntymisalueena. Erityisesti tämä tavoite kohdistuu I luokan suojeluvyöhykkeeseen.

Metsästettävien lajien kantoja seurataan ja pyritään vaikuttamaan siten, että metsästys tapahtuisi kestävyiden periaatteita noudattaen. Erityisesti tunturien kiirunakannan kestävyyttä tarkkaillaan. Kestävyiden vaarantuessa pyritään vaikuttamaan aluekohtaisten, lajikohtaisten tai määräaikaisten rauhoitusten aikaansaamiseksi.

Kuva 17. Porotalouden kesäaikaisen maastoliikenteen aiheuttamia kulumisvaurioita ehkäistään ohjaamalla välttämätön liikenne huoltoreiteille.

Fig. 17. The erosion problems caused by ATV traffic in summertime reindeer herding activities can be minimized by directing the essential traffic to management trails. (Photo Olli Autto)

11.5. Maastoliikenne

Moottorikelkalla ja mönkijällä voivat liikkua puistossa ilman lupamenettelyä vain poronhoitotyötä tekevät henkilöt, palo- ja pelastuspalvelussa olevat henkilöt sekä alueen valvontaan ja huoltoon osallistuvat henkilöt. Kansallispuiston sisällä oleville yksityistiloille kulamiseen on tilojen käyttöön määritellyt tai sitä varten sovittavat rasitereitit. Yksityistilan haltijalla ei ole maastoliikenneoikeutta rasitereitien ulkopuolella kansallispuiston alueella.

Moottorikelkkaliikenteeseen voidaan myöntää lupia paikallisille kalastusoikeuden haltijoille ja kalastuslupan saaneille, Kerässiepin kylässä asuville paikallisille asukkaille välttämättömään yksityisajoon, matkailuyritysten huoltokuljetuksille sekä tieteellisen tai taiteellisen aineiston keruuseen tarvittavaan kulkemiseen.

Latujen kunnossapitoon voidaan käyttää tampparia ja moottorikelkkaa. Koska puistossa halutaan suojella ja ylläpitää perinteistä omin lihasvoimin tapahtuvaa vaellusretkeilyä, elinkeinotoimintana tehtävään henkilökuljetukseen ei myönnetä maastoliikennelupia puiston alueella.

Kesäaikainen maastoliikenne pyritään minimoimaan yhteistyössä paliskuntien kanssa. Mönkijän aiheuttamia maastovaurioita seurataan ja tarvittaessa ryhdytään toimiin kuluminen estämiseksi. Poronhoitotyötä tekeviä ohjataan varovaiseen maastonkäyttöön.

Maastoliikennettä pyritään välttämään erityissuojeluvyöhykkeellä.

Kansallispuistoon soveltuvat hyvin perinteiset porojen vetämät kulkuvälineet. Muiden eläinten, esimerkiksi hevosten, käyttöä ihmisten tai tavarankuljetukseen ei tueta.

Koiravaljakoilla ajaminen kansallispuiston alueella on luvanvaraista. Lupa-anomuksia käsiteltäessä otetaan huomioon koiravaljakoiden mahdollisesti aiheuttama häiriö hiihtäjille ja poroille.

11.6. Malminetsintä ja kaivostoiminta

Kansallispuistossa ei edistetä malminetsintää eikä kaivostoiminnan valmistelua.

11.7. Matkailu

Ensisijaisena matkailumuotona kansallispuistossa on perinteinen omin voimin tapahtuva vaellusretkeily. Reitit ja autiotuvat on rakennettu palvelemaan retkeilijöitä. Muut matkailijat voivat kansallispuiston ohjeiden mukaisesti hyödyntää niitä, mikäli perinteinen käyttö ei merkittävästi kärsi.

Paikalliset matkailuyrittäjät käyttävät yrityksensä markkinoinnissa Pallas-Ounastunturin kansallispuistoa vetovoimatekijänä. Matkailun yritystoimintaa harjoitetaan kansallispuistossa Pallaksen matkailupalvelualueen (majoituspalvelut, ravintolapalvelut, hiihtohissipalvelut), puiston kahden tunturikahvituvan ja kahden yksityistiloilla olevan kotakahvion lisäksi pääosin ohjelmapalveluna maastossa ilman kiinteää toimipaikkaa. Yritykset käyttävät puiston reittejä, tupia ja muita palveluja asiakkaidensa hyväksi. Ohjattujen ja järjestettyjen ryhmätapahtumien ja -retkien osallistujat muodostavat merkittävän osan etenkin puiston sesonkiaikojen kävijäkunnasta.

Kansallispuistoon laaditaan kestävän matkailun kehittämissuunnitelma. Kansallispuiston reittien ja tukikohtapalvelujen kehittämisessä pyritään matkailuyritysten kanssa sopimus-

varaiseen yhteistoimintaan, jossa yritysten vastuuta asiakkaidensa käyttämistä palveluista laajennetaan. Kansallispuiston palvelut kohdistetaan ensisijaisesti puiston perinteisen retkeilykulttuurin tukemiseen eli omin lihasvoimin maastossa liikuvan yksityisen retkeilijän palvelemiseen.

Yritysten ja yhteisöjen toimintaa kansallispuiston alueella ohjataan sopimus-, ilmoitus-, varaus- ja lupamenettelyllä kestävän matkailun edistämiseksi. Yrityksille ja yhteisöjen ohjaamille ryhmille annettaviin puiston palvelujen käyttöoikeuksiin liitetään myös eräkulttuuria ja ympäristökasvatusta tukevia velvollisuuksia kuten leiripaikkojen siivousvelvollisuus, puiden tekovelvollisuus ja kompostointivelvollisuus.

11.8. Vuokra-alueet ja niillä olevat rakennukset

Pallaksen matkailupalvelualueen matkailuyrittäjä on vuokrannut kansallispuistosta tarvitsemansa tontti- ja toiminta-alueen. Hotellitontin vuokrasopimus päättyy 31.12.2005, hiihtohissirinteen vuokrasopimus päättyy 31.12.2013 ja hotellin asuinrakennusyhtiön sopimus päättyy 31.12.2033.

Vuokrasopimuksia jatketaan koko runkosuunnitelmakaudeksi edellyttäen, että matkailuyritystoiminta sopeutuu puiston kestävän matkailun kehittämistavoitteisiin.

Pallasjärven rannalla maantien ja järven rannan välisellä kapealla maakaistalla on ulkopuoliselle vuokrattu vapaa-ajan tontti rakennuksiin (Inganniemi). Rakennukset sopeutuvat tyyliltään ja materiaaliltaan kansallispuistoon. Tontin vuokrasopimus päättyy 31.12.2002. Käyttö on viime vuosina ollut vähäistä. Vuokraoikeus pyritään siirtämään kansallispuiston ulkopuolelle.

Poronomistajille on Maraston poropaimentopaikan lähimaastossa vuokrattu poronhoidon tukikohdaksi poropirttialue, jonka vuokrasopimus päättyy 31.12.1998.

Poropirttialueen vuokrasopimusta jatketaan edellyttäen, että rakennusten ja rakennusympäristön siisteydestä huolehditaan asianmukaisesti.

Puistossa ei rakenneta eikä ylläpidetä muita kuin kansallispuiston omia rakennuksia muualla kuin Pallaksen matkailu-palvelualueella ja porotalouden paimentopaikoilla. Puiston alueelle luvatta rakennetut rakennukset ja rakennelmat puretaan.

Kuva 16. Yksityistilat

Fig. 16. Private estates

12. Ulkopuolisten toimintojen vaikutus

12.1. Alueen kaavatilanne

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto sisältyy vuonna 1979 hyväksytyyn Lapin Seutukaavan 4. osaan. Valmisteilla olevassa Tunturi-Lapin seutukaavassa kansallispuistoa ehdotetaan laajennettavaksi kaakkoon, jolloin osa aikaisemman seutukaavan suojelualuevarauksesta toteutuisi. Kyseinen Mustakeron alue kuuluu hyväksytyyn vanhojen metsien suojeluohjelmaan.

Enontekiön kunnan Hetan lähivaikutusalueella on kunnan toimesta vireillä rantaosayleiskaava Hetan lähiympäristössä. Yleiskaavan alue ulottuisi kansallispuiston pohjoisrajaan. Yleiskaavassa määritettäisiin muun muassa, puistoon suuntautuvat reitit sekä puiston ulkopuolelle sijoittuvat matkailun ja retkeilyn palvelupaikat.

Kansallispuiston eteläpäässä Muonion kunnan toimeksiannosta on laadittu ehdotus tunturi- ja ranta-alueiden osayleiskaavaksi, johon alustavasti sisältyy myös osa lounaista kansallispuiston aluetta. Puiston eteläpään välittömässä läheisyydessä Jerisjärven ranta-alueella on vireillä erityisesti rantojen käyttöön painottuva yksityiskohtainen kaavoitus (rantakaava).

Kaavoitukseen pyritään vaikuttamaan siten, että lähialueilla otettaisiin huomioon puistoon liittyvät suojelutarpeet ja että puiston matkailukäytön kehittäminen sopeutuisi yhteen lähialueiden kehittämisen kanssa.

12.2. Puiston sisällä olevat yksityistilat

Puiston rajojen sisällä on 36 erillistä yksityisten maanomistajien omistamaa tilaa, palstaa tai vesialuetta, jotka sijoittuvat 20 erilliseen alueryppäeseen (kuva 16). Yksityisalueista 9 aluerypystä on kansallispuiston reittien tai retkeilykäytön nähtävyyalueiden kannalta keskeisillä paikoilla siten, että reitit kulkevat niiden yli tai vierestä. Yksityistiloja on pääosin käytetty luonnonniittyinä. Tiloilla on ollut

useita maisemallisesti merkittäviä niitty latoja, joista pääosa on lahonnut paikalleen tai omistajat ovat purkaneet ne polttopuuksi. Niittyjen käyttö päättyi 1960-luvulla.

Viime vuosien aikana yksityistiloille on rakennettu useita rakennuksia yksityiseen vapaa-ajan käyttöön (3 kpl) tai retkeilyn tukikohdiksi (3 kpl). Kunnat ovat myöntäneet rakentamiseen tarvittavat luvat vastoin Metsäntutkimuslaitoksen ja Ympäristöministeriön lausunnoissa ilmaistua kantaa tai näitä kuulematta. Yksityistiloille on jakolain mukainen kulkuoikeus kansallispuiston maiden läpi.

Yksityistilojen rakentaminen, palstoille liikennöinti kesäaikana maastoajoneuvoilla ja mahdollinen tienrakentaminen kansallispuiston alueen läpi aiheuttavat haittaa kansallispuiston suojelutavoitteille.

Puiston sisällä olevat yksityiset tilat pyritään hankkimaan valtiolle ensisijaisesti tilusvaihdoin tai vapaaehtoisin kaupun. Lunastamattomien tilojen kulkuoikeuksille pyritään osoittamaan paikat maastoon mahdollisimman nopeasti.

12.3. Pallasjärven sorakuopan käyttö

Pallasjärvi-Raattama tien parantamista varten ympäristöministeriö on antanut Tielaitokselle soran otto-oikeuden 87 000 m³ määrään asti Ylisenpään harjusta (Järvipalon sorakuoppa). Tämä otto-oikeus on päättynyt 16.12.1996. Ylisenpään harju on erikoinen jopa 50 m ympäröivästä maastosta jyrkästi kohoava soraharjumuodostuma Pallas-tunturin itäpuolella Pallasjärven pohjoispäässä.

Tielaitoksen käyttöoikeutta Järvipalon sorakuoppaan ei jatketa lupa-ajan päätyttyä.

Raattaman kylässä asuvilla paikallisilla asukkailla on Järvipalon sorakuoppaan luvanvarainen rakennussoran kotitarvekäytön osto-oikeus (YM:n kirje 27.11.1990, Dnro 5041/431/90). Paikallisten asukkaiden kotitarvekäyttö on ollut vähäistä (noin 200 m³/v). Vähäinen kotitarvekäyttö voidaan toteuttaa laajentamatta sorakuopan ottoaluetta.

Paikallisten asukkaiden kotitarvesoran ottoa voidaan jatkaa, jos paikkakunnalla ei ole osoitettavissa korvaavaa ottopaikkaa. Soraa voidaan käyttää myös kansallispuiston omiin tarpeisiin.

12.4. Kansallispuiston lähialueen metsätalous

Kansallispuiston rajojen läheisyydessä on viime vuosikymmeninä tehty voimakkaita uudistushakkuita. Eräät aiemmin tehdyt avohakkuut ja kaistalehakkuut näkyvät tunturien näköalapaikoille vielä yli 10 km etäisyydeltä.

Sidosryhmäyhteyksillä pyritään vaikuttamaan puiston lähialueiden metsänhoitoon siten, että hakkuutoiminnan aiheuttamat ympäristömuutokset ovat mahdollisimman vähäisiä. Puiston rajalle pyritään saamaan varovasti käsitelty tai käsittelemättä jäävä suojavyöhyke. Erityisen tarpeellinen suojavyöhyke on puiston keskiosassa sijaitsevan kuusen pohjoisen metsänrajan turvaamiseksi.

Metsätaloutta palvelevia metsäautoteitä on rakennettu lähelle kansallispuiston rajaa viime vuosina puiston kaakkois-, luoteis- ja pohjoisosassa. Tiet parantavat kansallispuiston saavutettavuutta, joka tulee johtamaan käyttäjämäärien lisääntymiseen ja edelleen puiston kulumisen ja roskaantumisen kasvuun. Uudet tiet ovat aiheuttaneet puiston erämaaosien laadun heikennyksen; kansallispuiston kaikista osista on nykyisin alle 8 km lähimmälle autolla ajokelpoiselle tielle.

Puisto pyrkii rajalleen tulevien metsäteiden tiekuntien osakkaaksi ja yrittää vaikuttaa siten, että teiden käyttöä rajoitettaisiin puomeilla.

12.5. Lentotoiminta

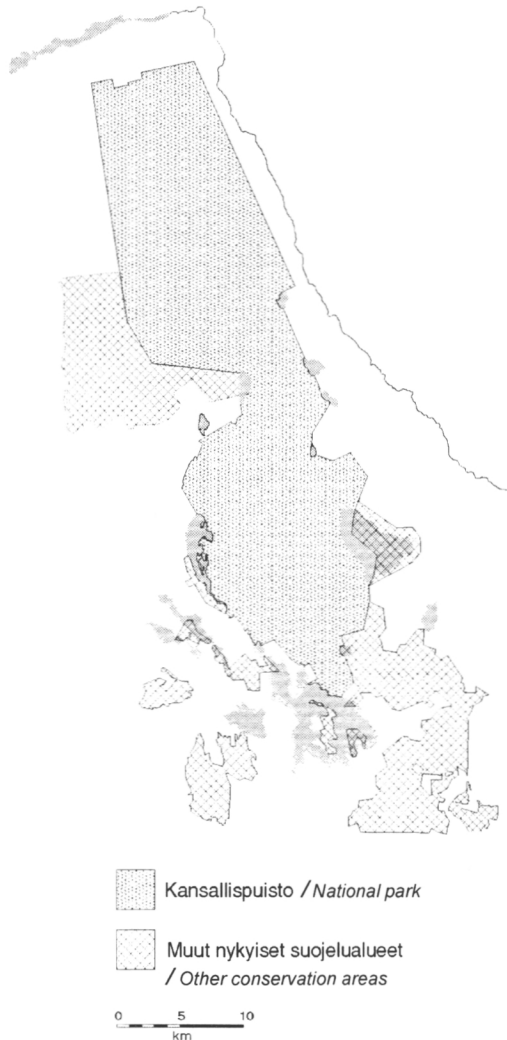
Ilma-aluksella ei ole oikeutta laskeutua kansallispuiston alueelle muussa kuin pelastus-, valvonta- tai tutkimustarkoituksessa.

Ylikyrön Vuontisjärven alueella harrastetaan pienlentokonetoimintaa ja purjelentoa. Moottorilento aiheuttaa melua, joka häiritsee kansallispuistossa retkeilijöiden luontoelämyksiä.

Melutasoa lisäävää tai muutoin ympäristöriskien lisääntymistä aiheuttavaa lentotoimintaa lähialueella ei kannateta.

12.6. Lähiympäristön suojelualueet

Kansallispuisto rajoittuu kaakossa Ylläs-Pallas-luonnonhoitometsään, josta osa kuuluu myös vanhojen metsien suojeluohjelmaan. Natura-2000 -ehdotukseen kuuluvat tämän lisäksi Könkäsentunturin alue, jota on esitetty kansallispuiston laajennusosaksi ja Pallasjärven rantojen-suojelualue.

Kuva 18. Kansallispuistoa ympäröivät mm. Natura-alueet ja vanhan metsän suojelualueet sekä luonnonhoitometsät.

Fig. 18. The National Park is surrounded by areas belonging to the network of Natura areas, protected old-growth forest areas, and natural forest reserves. (Illustration Raimo Pikkupeura)

13. Tutkimus

Kansallispuistossa tehtävää tutkimusta tuetaan ja puistossa toteutetaan omia seurantaluonteisia hankkeita. Kansallispuisto on ollut yhteensä usean sadan eri tutkimuksen kohdealueena. Vuosittain käynnissä on 30-40 tutkimusta.

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto on Metlan tutkimus- ja suojelualueiden verkostossa laajin yksittäinen alue ja erittäin tärkeä pohjoisen luonnon näyteala esimerkiksi metsänraja-alueiden tutkimuksessa. Ammattitaitoinen henkilöstö ja tutkimuksen tarpeiden huomiointi alueen kehittämiskysymyksissä varmistavat pitkäkestoisten kenttäkokeiden säilymisen ja laadun sekä yleensäkin tutkimustoiminnan jatkuvuuden.

Kansallispuistossa tuetaan tutkimuksia osoittamalla mahdollisuuksien mukaan mitta- ja seuranta-apulaisia, selvittämällä sopivia koealapaikkoja, osallistamalla kokeiden perustamiseen, valmistamalla tarpeellisia rakenteita, järjestäen sähkö- ja puhelinyhteyksiä sekä tietoliikenneyhteyksiä ja muilla tarpeellisilla tavoilla. Kansallispuisto tarjoaa tutkijoiden käyttöön myös majoitus- ja kuljetuspalveluja.

Kuva 19. Kansallispuistossa on ilmanlaadun seurantapisteitä, jotka kuuluvat maailmanlaajuisiin tutkimushankkeisiin. Niiden hoitaminen edellyttää pysyvää ja ammattitaitoista henkilökuntaa.

Fig. 19. The sites of atmospheric monitoring in the National Park are links in global monitoring programs. The monitoring activities require permanent and highly skilled staff. (Photo Jussi Paatero)

Käytettävissä olevista voimavaroista suunnataan vuosittain osa puiston tutkimuskäytön tukemiseen. Puisto varautuu pitkäaikaisten ammattitaitoa ja näytteiden keruuta edellyttävien tutkimushankkeiden toteuttamiseen yhteistyössä eri tutkimuslaitosten kanssa.

Tutkimustoiminta sopeutetaan lupamenettelyllä puiston suojelutavoitteisiin. Tutkimuskäyttö pyritään ensisijaisesti suuntaamaan puiston tutkimusosiin. Vähäinen maa-, kasvi- ja eläinnäytteiden otto tutkimustarkoituksiin on siihen luvan saaneelle mahdollista, mutta sen tulee tapahtua luonnontilaa mahdollisimman vähän muuttaen. Tutkimustoiminnasta tulee antaa selvitys Metsäntutkimuslaitokselle kohtuullisen ajan kuluessa.

Kansallispuiston resursseja kehitetään palvelemaan entistä paremmin korkeatasoista kansainvälistä tutkimusta. Tarvi- taan panostusta sekä aineellisten resurssien että henkilökun- nan kehittämiseen. Pallasjärven tutkimusalue täydentää kansallispuistoa tutkimuksen keskittymänä. Sinne pyritään oh- jaamaan luontoa muuttava tutkimustoiminta.

13.1. Perusselvitykset

Pallas-Ounastunturin kansallispuistosta on tehty perusselvitykset muun muassa maaperän, kasvillisuuden, linnuston, Pallasjärven kalaston ja historian osalta. Hyönteisiä koskevat selvitykset ovat kesken. Perusselvityksiä ja kartoituksia koskeva luettelo on liitteessä 4.

Perusselvitysten tietoja tarkennetaan kansallispuiston hoidon yhteydessä kertyvillä tiedoilla ja erityiskohteiden tutkimuksilla. Kallio- ja maaperäkartoitusten sekä topografiakartoituksen laadun paranta- minen mittakaavan ja numeerisuuden osalta on parhaillaan käynnis- sä. Metsäntutkimuslaitoksen toimesta koottu kasvillisuuskartoitus- aineisto on työstetty peruskartan koordinaatistoon sidotuksi numee- riseksi tietokannaksi. Nämä aineistot osana kansallispuiston paikka- tietojärjestelmää muodostavat useimpien muiden perusselvitysten rungon peruskarttatietojen ja luontotyyppejen osalta.

Eläimistön perusselvitykset ovat vielä kesken, koska tehdyt linnusto-, nisäkä- ja hyönteiskartoitukset eivät ole alueellisesti syste- maattisia ja kattavia. Perusselvitykset puuttuvat muun muassa puis- ton eri osissa tavattavista nisäkkäistä, eri vesissä tavattavista kaloista ja nilviäisistä. Erityisominaisuuksien perusselvitykset puuttuvat esi- merkiksi lähteiköistä ja pienvesistä sekä puiden epifyyttijäkälästä.

Perusselvitykset täydennetään tarpeen mukaan yhteistoimin-

nassa yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten kanssa. Karttatiedot, perusselvitykset ja seurannat muodostavat alueen hoitoa, suunnittelua ja tutkimusta tukevan kokonaisuuden, joka kootaan tietojärjestelmäksi. Erityissuunnitelmassa määritellään tietojärjestelmän tavoitteet, rakenne ja sisältö.

13.2. Alueen hoidon edellyttämä tutkimus

Kansallispuiston hoitomenetelmien valinta edellyttää tutkimukseen perustuvaa tietoa. Toistaiseksi puiston hoidon tarpeisiin suoraan soveltuva tutkimus on ollut vähäistä. Muualla Lapissa ja muissa kansallispuistoissa tehdyt tutkimukset ovat vain joiltakin osin sovellettavissa Pallas-Ounastunturin olosuhteisiin.

Pallas-Ounastunturin hoidon kehittämisen kannalta ajankohtaisia tutkimusaiheita ovat kestävä käytön ja matkailun ongelmakysymykset, kuten esimerkiksi porojen, erilaisten kulkuvälineiden ja matkailijoiden vaikutukset kasvillisuuteen ja kulumiseen sekä jätehuollon menetelmien ja ympäristövaikutusten tutkimus. Myös kysymykset alueen luonnonniittyjen käytön perinteestä, kävijöiden odotuksista ja eri käyttäjäryhmien välisistä ristiriidoista kaipaavat tutkimustietoa. Kansallispuiston hoidon työvälineiden ja työmenetelmien tehokkuuden ja vaikuttavuuden tutkimus olisi tarpeellista.

Pallas-Ounastunturin polkujen kulumistutkimuksia on tehty samanaikaisesti kasvillisuuskartoituksen kanssa. Jätteiden määriä ja laatua on selvitetty joillakin käytön keskittymillä. Maaston kulumisen torjunnan keinojen tutkimus on käynnistetty. Nisäkkäiden ympäristövaikutusten tutkimusta on tarkoitus laajentaa rakentamalla eri kasvu- paikoille laidunnukselta suojattuja aitauksia. Kalakantojen ja riistalajien uusiutumista on tutkittu muualla siten, että tutkimustuloksia voidaan osittain soveltaa Pallas-Ounastunturin olosuhteissa.

Kansallispuistossa edistetään puiston hoitoa palvelevien tutkimusten tekemistä sekä osana Metsäntutkimuslaitoksen tutkimusohjelmaa että yhteistyössä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa. Puiston hoidon ja hallinnon järjestäminen pyritään perustamaan tutkimuksilla saatavaan tietoon. Tutkimustuloksia, tarpeita ja mahdollisuuksia selvitetään säännöllisesti järjestettävän tutkimussymposiumin yhteydessä.

13.3. Alueen suojelua ja hoitoa palveleva seuranta

Kansallispuistossa seurataan vuosittain muun muassa riistan, petojen ja kalojen esiintymistä ja runsautta. Kävijöiden määrää ja tyytyväisyyttä vierailuihinsa sekä kulumisvaikutuksia tietyillä polkuosuuksilla tarkkaillaan.

Kansallispuiston matkailukäyttöä ja siihen liittyvän toiminnan kapasiteettia ja vaikuttavuutta tarkkaillaan kävijäseurannalla ja asiakastyytyväisyyden seurannalla. Seurantamenetelmien kehittämisessä kansallispuisto on yhteistyössä yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten kanssa.

13.4. Kansallispuiston käyttö tutkimusalueena

Pallas-Ounastunturin kansallispuiston sijainti ja sen ominaisuudet luovat erinomaiset edellytykset käyttää aluetta mahdollisimman puhtaan tausta-alueena ja/tai mahdollisimman luonnontilaisena vertailualueena perustutkimukselle ja soveltavalle kokeelliselle alueen suojelutarpeet huomioon ottavalle tutkimukselle. Kansallispuiston luonnontilaisuuteen perustuvalle tutkimukselle on yleensä välttämätöntä, että tutkimuskohteeseen ei kohdistu muiden käyttömuotojen paineita.

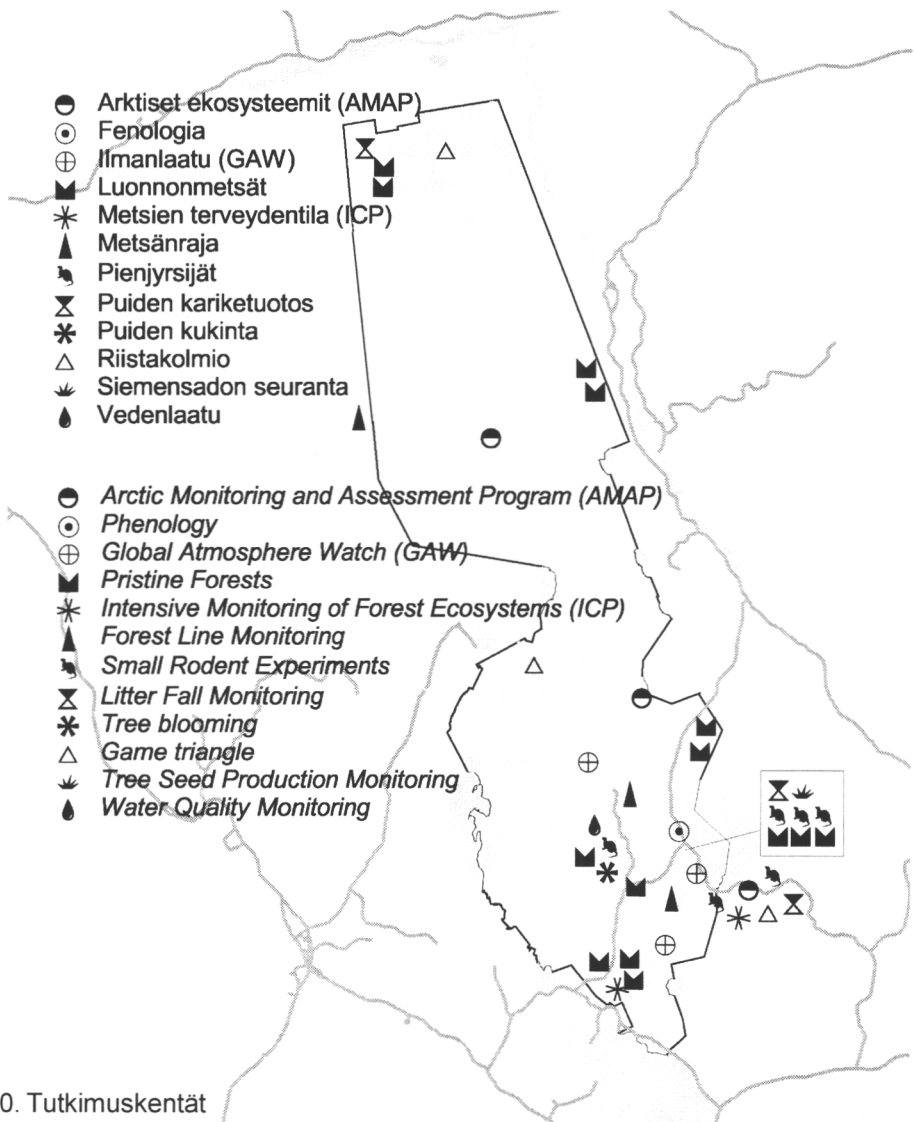
Luonnontilaisuutta edellyttävän tutkimuksen tarpeisiin osoitetaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa erityiset tutkimusosat, jotka sijoittuvat puiston eri kasvillisuus- ja ilmastovyöhykkeille (kuva 4). Tutkimusosat ovat selvästi erillään retkeilykäytön keskittymistä, mutta sisältävät osittain uhanalaisten lajien suojeluun tarkoitettuja rajoitusosia. Tutkimuskäyttö sopeutetaan suojelutarpeisiin lupamenettelyn avulla.

Kansallispuistossa on toteutettu noin 60 luonnonvaraisen alueen tutkimukseen liittyvää havaintojen ja näytteiden keruuta. Luonnonvaraista ympäristöä hyödyntävistä käynnissä olevista **perustutkimuksista** laaja-alaisimpia ovat Metlan yhdessä muiden tutkimuslaitosten kanssa toteuttamat pikkunisäkäs- ja hyönteistutkimukset sekä luonnontilaisia metsiä käsittelevä tutkimus.

Kansallispuiston alueella käynnissä olevat seurantatutkimukset painottuvat globaaliseen ympäristön muutokseen.

Muita pysyväisluontoisia seurantatutkimuksia Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa ovat muun muassa fenologiaseuranta, riistan seuranta marjasadon seuranta, karikeseuranta, metsäpuiden emikukinnan seuranta, siitepölylaskeuman seuranta ja metsikköilmaston seuranta.

Seurantatutkimuksissa hyödynnetään Pallas-Ounastunturin kansallispuiston omaleimaisia ja alueellisesti edustavia piirteitä osana Suomen luonnontilaisten alueiden tutkimusverkkoa. Ympäristön muutoksen seurannan kautta seurantatutkimukset liittyvät Pallas-Ounastunturin kansallispuiston globaaliin tutkimusverkostoon.

Kuva 20. Tutkimuskentät

Fig. 20. Sites for research and monitoring

14. Hallinto ja henkilöstö

Metlalla on toimipaikkoja puiston sisällä ja sen lähiympäristössä. Puistonjohtajan toimipaikka on Pallasjärvellä, jonne on sijoitettu myös tutkimuksen ja huollon keskeiset tilat.

14.1. Henkilöstö

Kansallispuiston suunnittelua, hallintoa ja tutkimustoimintaa tukee Metsäntutkimuslaitoksen Rovaniemen tutkimusasemalle sijoitettu tutkimusmetsien henkilöstö noin 1 htv/v työpanoksella. Kansallispuiston hyväksi tehty työmäärä vastasi vuosina 1995-1996 yhteensä noin 30 henkilötyövuotta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana puiston hoitoon käytetty työpanos on vähentynyt ja toisaalta kansallispuiston tutkimukseen, opastukseen ja suunnitteluun käytetty työpanos on kasvanut.

Kansallispuistossa oli vuonna 1996 yhteensä 12 vakinaista työntekijää. Vuodesta 1991 alkaen puistossa on ollut tutkijajohtaja, joka tehtävä vakinaistettiin 1994. Viimeisen kymmenen vuoden aikana huoltohenkilökunnan määrä on vähentynyt luonnollisen poistuman kautta. Tehty suunnittelutyö on lisääntynyt niin puiston hoidon kuin opastustoiminnan hyväksi Rovaniemelle ja kausittain myös kansallispuistoon sijoittuneiden suunnittelijoiden toimesta. Vuonna 1994 perustettiin puistonhoitajan virka, johon kuuluu vastuu myös Tunturi-Lapin luontokeskuksesta. Opastushenkilökunnan määrä on lisääntynyt kahteen vakinaiseen oppaaseen. Lisäksi on useita kausityöntekijöitä luontokeskuksissa.

Henkilökunnan työaikaa tullaan tulevaisuudessa suuntaamaan yhä enemmän tutkimustehtäviin. Merkittäviä työkokonaisuuksia ovat edelleen puiston hoito ja opastustoiminta.

Puiston henkilöstörakenne on painottunut lähiseudun asukkaista koostuvaan opastus- ja huoltohenkilöstöön. Jatkuvien suunnittelutarpeiden ja laajenevien tutkimushankkeiden, kuten perusselvitysten täydentämisen ja puiston hoitoa palvelevan tutkimustoiminnan vuok-

si puistossa tarvitaan ajoittain erikoiskoulutettua suunnittelija- ja tutkija-työvoimaa. Tutkimushankkeiden tukemiseen tarvitaan kielitaitoista teknistä henkilöstöä.

Puiston perustoimintojen kehittämisessä keskeistä on luontokeskusten pysyvän ja ammattitaitoisen työntekijäkunnan pitäminen tasolla, joka mahdollistaa monipuolisen asiakaspalvelun kummassakin luontokeskuksessa. Puiston huollon toteuttamiseen tarvitaan ammattitaitoista huoltohenkilöstöä.

Henkilökunnan kokonaismäärää vähennetään nykyisestä, mutta samalla vakinaisen henkilöstön osuutta lisätään. Työtehtäviä suunnataan yhä enemmän palvelemaan tutkimusta. Työntekijöiden osaamista parannetaan ja erikoistumista tuetaan. Kansallispuisto kehittää työntekijöiden kielitaitoa ja palvelukykyä yksilöllisillä koulutusohjelmilla.

Pysyvät tehtävät hoidetaan vakinaisella työvoimalla. Alueella tehtävälle tutkimustyölle tarjotaan edellytykset monipuolisen yhteistoiminnan kautta.

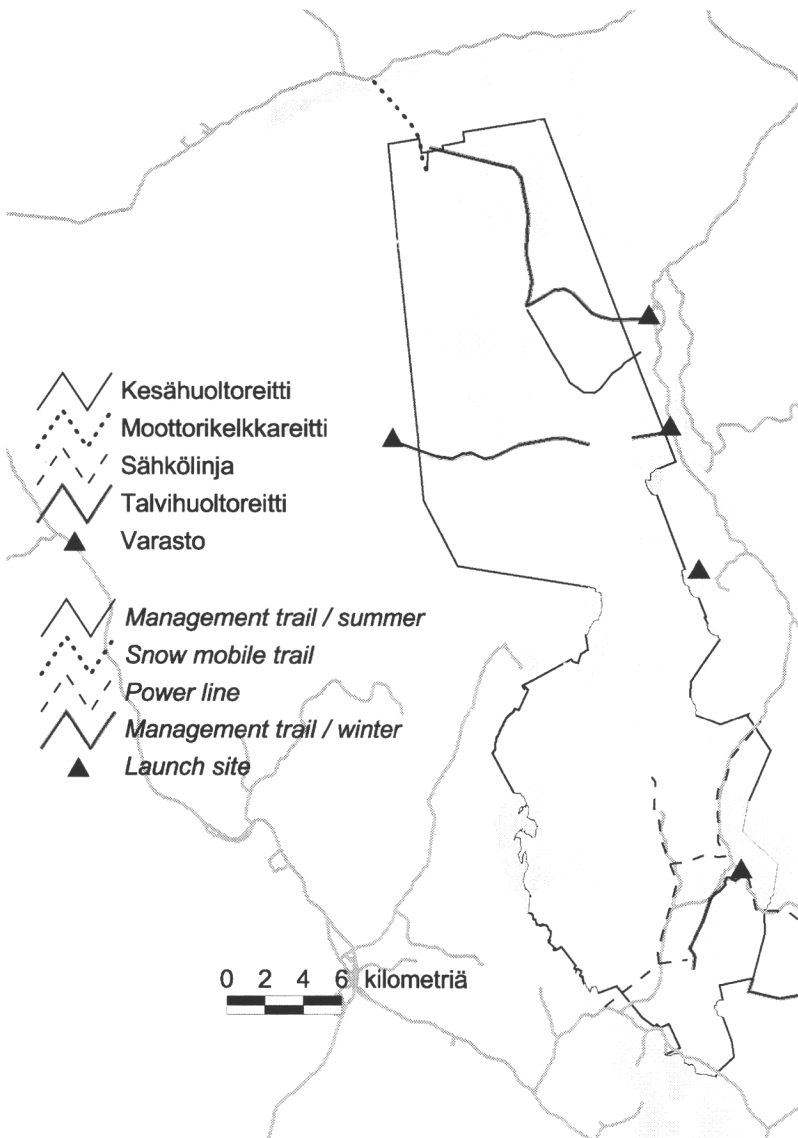
Taulukko 7. Vuotuisen työajan (htv) jakautuminen pysyviin toimintoihin. Projektiluonteiset työt resurssoidaan tarvittaessa erikseen.

	1996	Tavoite
Johtaminen ja hallinto	2	1,5
Suunnittelu	2	2
Puiston hoito	9	5
Tutkimus	3	5
Opastus ja valvonta	7	7
Kiinteistöjen hoito	4	1,5
Yhteensä	28	22

14.2. Huollon, hallinnon ja valvonnan rakennukset

Kansallispuiston toimitilat sijaitsevat puiston sisällä Pallasjärven toimipaikassa ja Pallastunturin luontokeskuksessa sekä Hetassa Tunturi-Lapin luontokeskuksessa. Pallasjärven toimipaikassa on lisäksi henkilökunnan asuntoja sekä majoitus- ja sosiaalityötiloja. Hetan toimipaikassa Enontekiön kirkonkylässä on henkilökunnan asuntoja, majoitus- ja sosiaalityötiloja sekä kaluston huoltotiloja ja pienehkö puutyöverstaas. Puistossa on neljä valvontatupaa (Siosjoki, Pahtajärvi, Pikku-Uuttu, ja Hukankuoppa), joista kaksi sopii hyvin tarkoitukseensa. Kaksi vanhaa soveltuvat vain tilapäiseen majoittumiseen.

Puiston huolto-, hallinto- ja valvontarakennukset ylläpidetään tarkoitukseensa sopivassa kunnossa. Mahdolliset täydennysrakentamiset toteutetaan olemassa olevien rakennusten yhteyteen. Selvitetään tutkimustoimintaa palvelevan monitoimirakennuksen (majoitus- ja työtilat, tietoliikenneyhteydet, näytteiden käsittely) tarve Pallasjärvellä.

Kuva 21. Linjat ja varastot

Fig. 21. Power lines, management trails and launches

15. Valvonta ja huolto

15.1. Valvonta

Kansallispuistossa on ollut 1980-luvulta lähtien kaksi puistonvalvojanimikkeellä työskentelevää henkilöä, joista toinen on suuntautunut myös puiston huoltotöihin. Nykyisin molemmat virat on muutettu puistomestariksi ja tehtävät painottuvat yhä enemmän puiston kokonaisvaltaiseen hoitoon, opastukseen ja niiden ohella valvontaan.

Kansallispuiston suojelun ja retkeilijöiden ohjauksen edellyttämä valvonta toteutetaan ensisijaisesti puiston tavanomaisen opastuksen, huollon ja seurantaluonteisten töiden yhteydessä. Valvontatoimista raportoidaan ja kertyvä aineisto kootaan tietojärjestelmään.

Erityiset valvontatoimet suunnitellaan vuosittain yhdessä poliisin ja rajavartiolaitoksen kanssa. Valvontaan yhdistetään valmiuksien luonti pelastuspalvelua varten.

15.2. Polttopuuhuolto

Kansallispuiston tuvilla ja tulipaikoilla kuluu vuosittain noin 300 m³ polttopuuta, joka pyritään hankkimaan Pallasjärven tutkimusalueelta. Polttopuun varastot sijoitetaan sopiviksi katsottuihin kohtiin puiston ulkopuolelle (kuva 21).

Tarvepuu hankitaan puiston ulkopuolelta. Puiston palveluja käyttäviltä yrittäjiltä edellytetään puuhuollossa huomattavaa omavaraisuutta. Puisto pyrkii ensisijaisesti turvaamaan vaelusretkeilijöiden polttopuun tarpeen. Puuhuollosta ja sen tarvitsemista voimavaroista tehdään erityissuunnitelma.

15.3. Jätehuolto

Kansallispuiston jätehuolto toteutetaan yhteistyössä kuntien kanssa. Puiston palvelupisteistä kerätään jättesäkit kuljetettavaksi kuntien kaatopaikoille. Retkeilijöitä ohjataan polttamaan kaikki palavat jät-

teet ja sijoittamaan maatuivat jätteet tuville tehtyihin komposteihin. Retkeilijöitä kannustetaan kuljettamaan kiinteät jätteet tienvarsien ja luontokeskusten jätteiden keruupaikkoihin.

Kansallispuiston jätehuoltoa varten laaditaan erityissuunnitelma yhdessä kuntien jätehuoltoasiantuntijoiden kanssa. Jätehuoltoon liitetään ongelmaa koskevia tutkimusprojekteja.

Matkailuhotellin vanha kaatopaikka suljettiin vuonna 1994. Kaatopaikka on peitetty maakerroksella ja kuoppien reunat on tasoitettu.

Kaatopaikalta maakerrosten läpi suotaantuvan pohjaveden laatua seurataan 20 vuotta paikan alapuolisesta lammesta ja kahdesta lähteestä otettavilla vesinäytteillä.

15.4. Jäteveden puhdistus

Pallaksen matkailupalvelualueen jätevedenpuhdistamo käsittelee matkailuhotellin ja Pallastunturin luontokeskuksen jätevedet. Puhdistamo uusitaan 1997-98. Uusi laitos on mitoitettu asukasvastineluvun 500 mukaiseksi ja puhdistusmenetelmä on biologiskemiallinen. Jäteliete kuljetetaan Muonion jätevedenpuhdistamolle. Vedenpuhdistuksen laatua seuraa Lapin ympäristökeskus. Tarkkailunäytteet otetaan puhdistamon kaivosta ennen kuin vesi johdetaan maaimetykseen.

15.5. Sähkö- ja puhelinverkko

Kansallispuiston sisällä on 30 km pituinen 20 kV korkeajännitelinjasto sähkön jakelua varten (kartta 10). Sähkön runkolinja kulkee kansallispuiston läpi Kutunivasta Raattamaan. Tästä runkolinjasta on korkeajännitepistot Pallastunturin matkailupalvelualueelle sekä Pallasjärven ja Sammaltunturin tutkimuskäytön keskittymiin.

Puhelinlinjat sijaitsevat sähkölinjojen yhteydessä tai maantien reunassa. Ne on maakaapeloitu vuonna 1997. Tunturituvista kolmella (Nammalakuru, Hannukuru ja Sioskuru) on Telen vastuulla olevat erämaapuhelimet, jotka toimivat aurinkoenergialla. Puhelimet ovat vaeltajien turvallisuuden kannalta tarpeelliset.

Matkapuhelinverkon kuuluvuus vaihtelee puiston eri osissa. Kokonaisuudessaan se palvelee hyvin vuonna 1997 tehtyjen linkkitäydennysten ansiosta. Pelastuspalvelua ja tutkimustarpeita varten matkapuhelimille tarvitaan parempaa toimintakykyä.

16. Yhteistyö paikallisen väestön ja viranomais-ten kanssa

Kansallispuistolla on runsaasti sidosryhmäyhteyksiä. Yhteyksiä pidetään yllä esimerkiksi järjestämällä sidosryhmäneuvotteluja, kehittämisseminaareja, talkootapahtumia, lehdistötilaisuuksia ja yhteisiä toimintaprojekteja.

Sidosryhmäyhteyksien hoitoa varten varataan tarpeelliset voimavarat.

Kansallispuiston käyttöä ja hoitoa koskevissa kysymyksissä pyritään yhteistyöhön ympäristökuntien, paikallisten kyläkuntien ja järjestöjen, paliskuntien, työvoima- ja työsuojeluviranomaisten, poliisi- ja rajavartiolaitoksen, metsähallituksen, paikallisten matkailuyrittäjien sekä muiden kansallispuistosta kiinnostuneiden tahojen kanssa. Pidetään sijaintikuntiin, paliskuntiin, ympäristökeskukseen sekä muihin toiminnan kannalta tärkeisiin viranomaisiin ja järjestöihin säännöllistä yhteyttä.

17. Erikseen laadittavat suunnitelmat

Kansallispuisto valmistelee yhdessä eri tutkimuslaitosten ja muiden sidosryhmien kanssa erityissuunnitelmat seuraavista kysymyksistä.

17.1. Lajiston suojelu ja hoito

Erityisesti selvitetään uhanalainen eliöstö ja sen tarvitsema erityissuojelu ja hoito sekä metsästyksen kohteena oleva riistalajit ja niiden kantojen kestävyuden turvaamisen edellyttämät toimet. Suunnitelma sisältää mm. kuusen ja männyn metsänrajan, taimenen ja raudun, karhun, kotkan, kiirunan ja uhanalaisten kasvien suojelun kansallispuiston alueella. Suunnitelma laaditaan yhdessä muiden tutkimuslaitosten ja yliopistojen sekä riistalajien osalta metsästäjä- ja riistanhoitoyhteisön kanssa.

17.2. Luonnontilan palauttaminen

Suunnitelma valmistetaan yhteistyössä luonnonsuojelun ja matkailun sidosryhmien sekä kuntien ja Lapin ympäristökeskuksen kanssa. Luonnontilan palauttaminen koskee ihmistoiminnan vaikutuksesta muuttuneita ympäristöjä, kuten käytöstä poistuneet kulkureitit, sorakuopat ja kaatopaikat.

17.3. Polttopuuhuolto

Suunnitelman valmistetaan yhteistyössä luonnonsuojelun ja matkailualan sidosryhmien sekä kuntien kanssa.

17.4. Palontorjunta ja pelastuspalvelu

Suunnitelma valmistetaan yhteistyössä paikallisten palo- ja pelastusviranomaisten kanssa. Suunnitelma sopeutetaan Luoteis-Lapin alueen palo- ja pelastuspalvelusuunnitelmaan.

17.5. Tutkimuskäyttö

Kansallispuisto valmistaa puiston perusselvitysten täydentämistä ja puiston hoitoa palvelevien tutkimusten suunnitelman yhdessä tutkijayhteisöjen kanssa. Suunnitelmaan sisällytetään myös tutkimuspalvelujen järjestäminen.

17.6. Kestävä matkailukäyttö

Suunnitelma laaditaan kuntien, Lapin ympäristökeskuksen ja matkailualan sidosryhmien kanssa. Suunnitelma sisältää muun muassa maaston kulutuksen kestävyuden kehittämissuunnitelman sekä suunnitelmat luontomatkailun kehittämisestä sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

17.7. Kestävä porotalous

Suunnitelma laaditaan yhdessä paliskuntien ja muiden asiasta kiinnostuneiden sidosryhmien kanssa.

17.8. Jätehuolto

Kansallispuiston rakennusten ja tupien käytössä syntyvän jätteen käsittelystä sekä puiston roskaantumisen ehkäisemisestä laaditaan suunnitelma. Jätehuoltosuunnitelman asiantuntijoina toimivat Lapin ympäristökeskus ja yhteistyökumppaneina kunnat ja muut paikalliset tahot.

17.9. Pallasjärven hoito ja käyttö

Suunnitelma valmistetaan yhdessä paikallisten kalastajien ja kalastuskuntien, luonnonsuojelun ja matkailun sidosryhmien sekä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Lapin Ympäristökeskuksen kanssa.

Yleiskuvaus

1. Alueen käytön historia

Länsi-Lapin vanhimmat tunnetut asuinpaikat (Enontekiö) ovat noin 6500 vuoden ikäisiä. Esikeraamista asutusta on todettu Sonka-
muotkasta, Muonion kirkonkylältä ja Jerisjärven rannalta. Pallaksen
alueen kautta on kulkenut Ounasjoen ja Tornionjoki-Muonionjoen
välinen kulkuväylä. Länsi-Lapissa kehittyi läntiseen kulttuuriin suun-
tautunut liuskekulttuurin alue. Kansallispuiston vanhimmat tunnetut
asuinpaikat ovat olleet Pallasjärven rannalla Pyhäjoen suulla.

Kaupankäynti ja vuorovaikutus kauppakeskusten kanssa vilkastui
Länsi-Lapissa varhaisella pronssikaudella. Alueella harjoitettiin
turkiskauppaa. Lapinkävijät perustivat alueelle tukikohtiaan, joista sai
alkunsa mm. Jerisjärven rannalla sijaitseva Keimiöniemen kalakenttä
ja sille myöhemmin nousseet pirkkalaisten kalapirtit.

Varhaisella pronssikaudella poroja alettiin käyttää kuljetusjuhtina
ja villiporojen metsästyksessä houkutuseläiminä. Metsästyskulttuurin
jäänteinä kansallispuiston alueella on maatuneita peuranpyyntikuoppia.
Varsinainen poropaimentolaisuus alkoi noin 14. vuosisadalla Norjan
ja Ruotsin Lapissa, josta se levisi Suomen Lappiin 1500-luvun lopul-
la. 1600-luvulla porolaumojen hoito yleistyi etenkin tunturien reunoilla
olevilla metsänraja-alueilla. Myös suomalaiset talonpojat alkoivat har-
joittaa metsäseuduille sopeutunutta poronhoitoa. Poropaimentolaisuus
päätyi alueella 1900-luvun alkupuolella.

Säännöllinen maanviljely alkoi Tornionjokilaaksossa tämän vuo-
situsuhannen alussa. Talonpoikaisasutus vakiintui jokilaaksoihin hyvi-
en rantaniittyjen ja eräalueiden ansiosta. Pallas-Ounastunturin alue
muodosti merkittävän eräalueen. Luonnonniittyjä käyttävä maatalo-
us päättyi kansallispuistossa 1960-luvulla. Samaan aikaan päättyi
Pallasjärven rannalla harjoitettu pienimuotoinen karjatalous.

Vähäistä tervanpolttoa harjoitettiin Muoniossa 1700-luvulla. Pal-
laksen alueella lähinnä jokien ja järvien rantavyöhykkeillä tehtiin vä-
häisiä poimintahakkuita 1900-luvun alkupuolella. Toisen maailman-
sodan aikana kansallispuistosta kerättiin polttopuuta.

2. Alueen geologia

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto käsittää osan lähes 100 km pituisesta Ounasselän tunturiketjusta, joka ulottuu Ounastunturilta Ylläkselle. Ounasselän tunturijakso edustaa eroosiojäänteitä vanhoista vuorista, jotka kohoavat ympäröivältä tasangolta. Tasanko on 200-300 m merenpinnan yläpuolella ja tunturit kohoavat siitä nyt 400-500 m. Korkein laki, Taivaskero, on 807 m korkea. Ounaksen tuntureita ympäröi laaja puurajan yläpuolelle nouseva ylänköalue, joka on osin soistunut.

Tunturit ovat pääosin loivia ja pyöreälakisia. Pallaksen tunturit ovat jyrkempiä kuin Ounaksen. Lakia peittää rakkakivivyöhyke. Sulamisvesien huuhtomista kalliojyrkänteisistä jokilaaksoista komeimmat ovat Pahtajärvi-Pahakuru-Hannukurun kanjoni ja Suaskuru.

Kansallispuiston kivilajit ovat tulivuoriperäisiä tai syntyneet jokien, merenrantojen tai tuulten kuljettamista hiekkakerroksista. Nämä kerrostumat muuttuivat vuorijonopoimutuksessa kiteisiksi kiviksi; tulivuorikivet amfiboliiteiksi ja hiekat kvartsiiteiksi. Ounaksen tunturit ovat pääosin kvartsiittia. Pallaksen tunturit ovat pääosin amfiboliittia. Ounaksen tunturien itäpuolella kallioperä on ns. hetangraniittia. Erillisiä pienialaisia syväkivialueita esiintyy kansallispuiston eteläosassa.

Kansallispuiston vallitseva maalaji on moreeni. Ounastunturilla esiintyy moreenikumpuja ja -selänteitä. Tuntureilla on polygonimaita kohdissa, missä laet ovat moreenin peitossa. Rinteillä esiintyy sulamisjokien aiheuttamia "kivivirtoja".

Soraa, hiekkaa ja hietaa käsittäviä harjuja on varsinkin Pahajoen ympäristössä, Pahakurun itäpuolella ja muuallakin pieninä alueina. Mannerjään sulamisveden ja tuulen yhteisvaikutuksena on muodostunut suppa-harjumuodostumia (Kellotapulit, Kiimaharjut), deltoja (Hietajärven kangas) ja eräitä moreenimuodostumia. Merkittäviä harjumuodostumia ovat Pippoharjut ja Ylisenpään-Pallasjärven harju. Ounasjoen länsireunalla sijaitseva laaja dyynialue ulottuu pieneltä osin kansallispuistoon Hietajärven alueella.

Kansallispuistossa on lukuisia pieniä järviä, joista useat ovat muodostuneet jään kuluttamiin painanteisiin.

Turvealueita on muodostunut erityisesti hienompien maa-ainesten päälle tunturien alarinteille ja laaksopaikkoihin. Suurimmat suot sijaitseva Pyhäkeron itäpuolella, Pippovuomalla, Suasjängällä, Muonion Vuontisjärven ympäristössä ja Hanhivuomalla.

3. Kansallispuiston kasvillisuus

Kasvimaantieteellisessä jaottelussa kansallispuisto kuuluu lähes kokonaisuudessaan Metsä-Lapin metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen. Vain puiston eteläisimmässä osassa on eteläisemmän vyöhykkeen, Peräpohjolan piirteitä. Näiden kahden vyöhykkeen välinen vaihettumisalue on melko laaja ulottuen Pallaksen eteläpuolelta Pahakurun tienoille. Kuusen metsänraja kulkee puiston poikki Pippovuoman-Pahakurun tienoilla. Kuusimetsän kielekkeet kiertävät vielä muutaman kilometrin Ounaksen tunturiylängön itä- ja länsireunaa kohti pohjoista.

Paljakkavyöhyke on suurimmaksi osaksi alapaljakkaa (alaoroarktinen vyöhyke), eivätkä korkeimmatkaan huiput nouse keskialjakan korkeuksiin (keskioroarktinen vyöhyke). Alapaljakalla vallitsevat jäkälävaltaiset variksenmarjakankaat ja paikoin kurjenkanervakankaat. Lapinvuokkokangasta on pienialaisena Ounastunturilla. Tunturiniityt keskittyvät purojen varsille. Paikoin painanteissa ja kuruissa on lumenviipymäkasvillisuutta, laajimmat lumenviipymät sijaitsevat Pyhäkurussa ja Ounaksen Pyhäkerolla. Vyöhykkeen yläosissa on paikoin keskialjakalla runsaampina esiintyviä tunturivihviläkankaita.

Varsinaiseen paljakkaan välittävä puolipaljakka (orohemiarktinen vyöhyke) on monin paikoin leveä. Orohemiarktisen vyöhykkeen alaosassa kasvaa vielä yksittäisiä puita, jotka ovat puiston eteläpäässä lähinnä kuusta ja mäntyä ja puiston pohjoisosassa tunturikoivua. Tähän vyöhykkeeseen keskittyvät myös vaivaiskoivu- ja mustikkakankaat.

Havumetsien yläpuolella on puiston pohjoisosassa erotettavissa selvä tunturikoivuvyöhyke. Eteläosassa vyöhyke on hyvin kapea eikä sitä monin paikoin ole edes erotettavissa, vaan havumetsät vaihettuvat suoraan paljakaksi. Kasvillisuustyypeistä kuivahkot ja kuivat kankaat vallitsevat (EMT ja sELiPIT).

Puiston eteläosassa vallitsevat tuoreet kuusimetsät (HMT, “paksusammaltyyppi”) ja kuivahkot mänty-kuusimetsät (EMT, variksenmarjamustikkatyyppi ja UEMT, juolukkavariksenmarjamustikkatyyppi). Puiston pohjoisosassa männyn ja koivun muodostamat kuivahkot ja kuivat sekametsät (UEMT, juolukkavariksenmarjamustikkatyyppi ja UVET, juolukkapuolukkavariksenmarjatyppi) ovat runsaimpia. Ounastunturin alueella on paikoin myös karuja jäkäläkankaita. Lehdot keskittyvät purojen varsille, yksi merkittävimmistä sijaitsee Pyhäjoen varressa. Havumetsän raja vaihtelee rinteen suunnasta ja kivikkoisuudesta johtuen 400 metristä yli 500 metrin korkeudelle. Havumetsän rajan muodostaa puiston eteläosassa pääasiassa kuusi ja pohjoisosassa mänty.

Kansallispuiston suot luetaan suurimmalta osin kuuluvaksi Metsä-Lapin aapasuovyöhykkeeseen. Aapasoiden morfologia on selvästi näh-

tävissä ainoastaan laajimmilla suoalueilla, kuten Pippovuomalla, Hanhivuomalla ja Pallasvuomalla. Pippovuoman lounaiskulmassa on myös palsakumpuja. Paikoin, esim. Lommoltunturilla, tunturien rinneillä on rинnesoita. Pienialaiset luhtasuot keskittyvät purojen ja jokien varsiin. Pallasjärven pohjoispuolella on pienialainen keidassuo. Paljakalla soita on pienialaisina lähinnä orohemiarktisessa vyöhykkeessä Ounastunturin alueella.

Suotyypeistä runsaimpia ovat soiden reunojen neva- ja sararämeet, jotka vaihettuvat soiden keskiosia kohti sara- ja rimpinevoiksi. Valtaosa suokasvillisuudesta on vähä- tai keskiravinteista, runsasravinteisia lettoja on vain vähän. Rimpiletot ovat letoista ja purojen varsien ruoho- ja heinäkorvet korvista runsaimpia.

Kansallispuiston puustoa kasvava metsäpinta-ala on 28800 ha ja puuston kokonaistilavuus noin 1,5 milj. m³. Pääosa puuttomasta alueesta on tunturipaljakkaa, jonka pinta-ala on noin 14000 ha. Puuttomien tai vähäpuustoisten soiden pinta-ala on noin 7000 ha. Metsäpinta-alasta noin 19000 ha on puunkasvukyvyltään vähintään 1 m³/ha/v kasvavaa metsämaata.

Puuston tilavuudesta pääosan muodostavat havupuut. Männyn ja kuusen osuus puustosta on likimain yhtäsuuri. Kuuset sijoittuvat puiston eteläosaan, mäntypuusto jakautuu jokseenkin tasan etelä- ja pohjoisosaan.

Puiston metsät ovat aivan valtaosin vanhoja luonnonmetsiä. Vanhimmat mäntyvaltaiset metsiköt ovat keski-ikältään noin 250 vuotiaita. Kuusimetsistä pääosa on yli 200 vuotiaita. Koivikot ovat keskimäärin yli 100 vuotiaita. Metsien ikärakenne vaihtelee suuresti metsiköiden sisällä. Puuston uusiutuminen tapahtuu kuolevien puiden jättämiin pieniin aukkoihin ja myrskyn kaatamiin aukkoihin. Viimeisen sadan vuoden aikana kulot eivät ole merkittävästi uudistaneet puiston metsiä.

Uhanalaiset ja vaarantuneet lajit

Puistosta on löydetty valtakunnallisesti uhanalaisia kasveja ja sieniä 24 lajia, joista kaksi on putkilokasveja, loput itiökasveja tai sieniä. Alueellisesti uhanalaisia lajeja on runsaasti.

Valtakunnallisesti vaarantuneet lajit:

Kantopihtisammal (*Cephalozia catenulata*)
Purolaakasammal (*Plagiothecium platyhyllum*)

Lohkokääpä (*Diplomitoporus crustulinus*)

Valtakunnallisesti silmälläpidettävät:

Suikeanoidanlukko (*Botrychium lanceolatum*), taantunut
Lettorikko (*Saxifraga hirculus*), taantunut

Ruutusammal (*Conocephalum conicum*), harvinainen
Munasammal (*Diphyscium foliosum*), harvinainen
Tunturikarvasammal (*Ditrichum zonatum*), harvinainen
Kantokorvasammal (*Jungermannia leiantha*), taantunut
Pikkulovisammal (*Lophozia ascendens*), taantunut
Pohjanpussisammal (*Marsupella pshacelata*), taantunut
Pohjanvaskisammal (*Pseudoleskeella papillosa*), harvinainen
Hentoneulajäkälä (*Chaenotheca gracillima*), harvinainen

Pursukääpä (*Amylocystis lapponica*), harvinainen
Riekonkääpä (*Antrodia albobrunnea*), taantunut
Kairakääpä (*Antrodia primaeva*), taantunut
Rustikka (*Aporpium caryae*), harvinainen
Pikkukennokääpä (*Datronia stereoides*), taantunut
Silokääpä (*Gelatoporia pannocincta*), taantunut
Liekokääpä (*Gloeophyllum protractum*), taantunut
Salokääpä (*Dichomitus squalens*), taantunut
Raidantuoksukääpä (*Haploporus odoratus*), harvinainen
Louhennahka (*Laurilia sulcata*), harvinainen
Korkkikerroskääpä (*Perenniporia subacida*), harvinainen
Kituhaprakääpä (*Postia hibernica*), harvinainen
Hentohaprakääpä (*Postia lateritia*, "P. lowei"), harvinainen
Sirppikääpä (*Skeletocutis lenis*), taantunut
Korpiludekääpä (*Skeletocutis odora*), harvinainen
Välkkyludekääpä (*Skeletocutis stellae*), taantunut

Känsäorvakka (*Cystostereum murrainii*), harvinainen
Taigaorvakka (*Peniophora septentrionalis*), harvinainen

4. Kansallispuiston eläimistö

Kansallispuistossa on tavattu 30 nisäkäslajia, 129 lintulajia, 14 kalalajia ja 4 matelijaa.

Hyönteislajistoa on kartoitettu epäsystemaattisesti, se käsittää 3000-5000 lajia. Mainitsemisen arvoisia esiintymiä on eräillä harmoyökkös- ja siilikehrääjälajeilla. Lisäksi tunturikoivuvyöhykkeessä esiintyy maakiitäjäinen *Bembidium dauricum*, josta on tehty havaintoja vain Pallaksella.

Selkärangattomista uhanalaisista lajeista jokihelmisimpukkaa esiintyy eräissä puiston pienvesissä. Lahopuuainesta ja/tai palaneita metsiä tarvitsevia uhanalaisia tai harvinaisia selkärangattomia on puistossa tavattu useita. Esimerkiksi pohjanpimentohämähäkin (silmälläpidettävä) Suomen kolmesta löydöstä yksi on Pallaksella. Pohjankuusiäärän (silmälläpidettävä) Suomen ainoa löytöpaikka (vuodelta 1943) on Pallaksella.

Pallaksen pikkunisäkkäistä on löydetty tieteelle uusi loislaji (*Catenotaenia henttoneni*, heikinheisimato).

Puiston alueen runsaslukuisimpia nisäkkäitä ovat erilaiset myyrät (8 lajia) ja päästäiset (5 lajia), mikä on poikkeuksellisen runsaasti vastaavankokoisiin alueisiin verrattuna. Hirvikanta on pieni mutta vakinainen. Karhu ja ilves ovat Pallaksen alueen vakituisia asukkaita. Suomessa erittäin uhanalaiset ahma ja naali vierailevat satunnaisesti puistossa. Sudesta ei ole viime vuosilta havaintoja.

Kansallispuiston linnusto on monipuolinen, mikä johtuu puiston suuresta luonnonvaihtelusta. Eteläisistä havumetsävyöhykkeen linnusta puistossa tavataan mm. punarinta, hippiäinen ja punatulkku. Kurujen kivikoista voi löytää peukaloisen. Rinteiden kuusikoissa pesivät tyypillisinä lajeina mm. järripeippo, taviokuurna, laulurastas sekä punakylkirastas, jonka esiintyminen kattaa myös koivuvyöhykkeet. Koivikoiden ja puronvarsipajukoiden pohjoiseen lajistoon kuuluu myös sinirinta. Tunturiylänköjen ja paljakoiden pohjoista lajistoa edustavat mm. kiiruna, pulmunen, tunturikihu, keräkurmitsa ja lapinsirkku. Sekä Peräpohjolan että Metsä-Lapin suolinnusto on alueella varsin hyvin edustettuna. Siihen kuuluu myös soilla pesivä muuttohaukka, joka on palannut kansallispuiston pesimälinnustoon viime vuosien aikana. Kansallispuiston alueella pesii useita maakotkapareja, jotka vuosittain saavat kasvatettua muutaman lentokykyisen poikasen. Myös tunturihaukka tavataan puiston alueella melko säännöllisesti, vaikka pesintähavaintoja ei olekaan parin viime vuosikymmenen ajalta.

Kansallispuiston kalastosta merkittävin osa on tunturijärvien ja purojen rautu- ja taimenkanta. Tunturiraudun esiintymä puiston eräisissä järvissä (Pahtajärvi ja Salmijärvi) on Suomen eteläisin. Rautujär-

vessä on heikko istutettu rautukanta. Erittäin uhanalainen luontaisesti lisääntyvä järvitaimenkanta on Pallasjärvessä. Luontainen taimenkanta on myös Pyhäjoen reitin pienissä järvissä, Ruotajoen järvissä ja Hieta-järvessä. Järvissä tavataan lisäksi mm. siikaa, muikkua, haukea ja ah-venta.

Erikseen tarkkailtavat lajit

EU:n lintudirektiivin lajeista kansallispuistossa esiintyy seuraavia:

Ampuhaukka (*Falco columbarius*)
Helmipöllö (*Aegolius funereus*)
Hiiripöllö (*Surnia ulula*)
Kaakkuri (*Gavia stellata*)
Kapustarinta (*Pluvialis apricaria*)
Keräkurmitsa (*Charadrius morinellus*)
Kuikka (*Gavia arctica*)
Kurki (*Grus grus*)
Lapintiira (*Sterna paradisea*)
Laulujoutsen (*Cygnus cygnus*)
Liro (*Tringa glareola*)
Metso (*Tetrao urogallus*)
Palokärki (*Dryosopus martius*)
Pohjantikka (*Picoides tridactylus*)
Pyy (*Tetrastes bonasia*)
Sinirinta (*Luscinia svecica*)
Sinisuohaukka (*Circus cyaneus*)
Suokukko (*Philomachus pugnax*)
Suopöllö (*Asio flammeus*)

Luontodirektiivissä nimetyistä lajeista esiintyy seuraavia:

Karhu (*Ursus arctos*)
Ahma (*Gulo gulo*)
Saukko (*Lutra lutra*)
Ilves (*Lynx lynx*)

Lisäksi kansallispuistossa tarkkaillaan seuraavia lajeja ja lajiryhmiä niiden yleisen tai tietyillä alueilla havaitun vähenemisen tai harvinaisuuden vuoksi:

Suurpedot
Maakotka ja merikotka (*Aquila chrysaetos*, *Haliaeetus albicilla*)
Pallasjärven taimen (*Salmo trutta*)
Tunturirautu, eteläisimmät esiintymät
Pulmunen (*Plectrophenax nivalis*)
Tunturikiuru (*Eremophila alpestris*)
Tunturihaukka (*Falco rusticolus*)

Liite 2.

Kansallispuiston tähänastinen hoito, käyttö ja kävijämäärät

1. Tähänastinen hoito

Pallas-Ounastunturin kansallispuistoa on suojeltu pääosin luonnonvaraisena alueena. Hoito on tapahtunut ohjaamalla toimintaa halutuille reiteille ja alueille. Pallaksen matkailupalvelualue (vuodesta 1938) ja Metlan toimipaikka (vuodesta 1936) on hoidettu pihaympäristöinä.

Kansallispuiston edellinen hoito- ja käyttösuunnitelma valmistui vuonna 1976. Puiston hoitoa on sen jälkeen toteutettu hoito- ja käyttösuunnitelman osoittamien suuntaviivojen mukaan. Puiston hoidossa on ollut seuraavia päätavoitteita:

- luontotyyppien ja niiden kasvi- ja eläinlajiston suojelu
- ihmisten kulttuuritoiminnan tuloksena syntyneiden ekosysteemien suojelu ja hoito

2. 1. Tutkimuskäyttö

Kansallispuiston alueella on tehty luonnontutkimusta jo vuosisadan alusta lähtien. Viimeisen noin kymmenen vuoden aikana tutkimustoiminta on huomattavasti vilkastunut ja monipuolistunut. Yhteistyö eri tutkimuslaitosten kesken on vireää ja kansainvälistä. Tutkimusaiheet ovat laajentuneet esimerkiksi käyttäjätutkimusten kautta myös luonnontieteen ulkopuolelle.

Tulevaisuudessa kansallispuiston keskeisiä tutkimuksen haasteita ovat muun muassa

- kehittää puiston käyttöä luonnonalueiden tutkimuskohteena
- tukea paikalliselinkeinojen kestävästä kehitystä
- kehittää puiston matkailukäyttöä kestäväällä pohjalla

2.2. Käyttö luontaiselinkeinojen tarpeisiin

Näkkälän, Kyrön ja Muonion paliskunnat käyttävät kansallispuiston aluetta hyväksi poronhoidossaan. Perinteistä poroelinkeinoa on tuettu esimerkiksi vuokraamalla paimentopaikkoja, kunnostamalla vanhoja merkitysaitoja ja porokämppeä ja sallimalla moottorikäyttöinen maastoliikenne välttämättömien poronhoitotöiden suorittamiseksi. Porotalouden aikaansaamaan maaston kulumiseen on kiinnitetty viime vuosina yhä enemmän huomiota.

2.3. Matkailu- ja retkeilykäyttö

Puiston matkailu- ja retkeilykäyttöä palvelemaan on kansallispuistoon rakennettu Pallastunturin luontokeskus ja Pallastunturin hotellin laajennusosat, joihin kuuluu matkailukeskuksen vesi- ja jätehuoltojärjestelmä ja pysäköintialueet. Matkailukäytön kestävyyttä on edistetty rakentamalla kuluneille retkeilyreiteille noin 6 km pitkoksia, rakentamalla tulipaikkoja, rakentamalla ja kunnostamalla levähdyspaikkoja reittien varsille ja parantamalla reittien jätehuoltoa. Tämä työ on edelleen kesken, erityisesti reittien eroosion torjunnan osalta.

3. Kävijämäärät

Puiston matkailukäyttö on pääsuuntaisesti lähes jatkuvasti lisääntynyt siten, että luontokeskuksissa vieraili 1990-luvun alkupuoliskolla noin 25 000 asiakasta/v. Luontokeskusten, Pallaksen matkailukeskuksen, sekä puiston ulkopuolelta Vuontisjärven, Jeriksen ja Hetan matkailukeskusten kautta puistoon saapuneiden retkeilijöiden yhteenlasketun määrän arvio on 1990-luvun puolivälissä noin 100 000. Pääosa puistoon tutustujista jää matkailukeskusten lähialueille. Puiston ydinosa käyttää vuosittain noin 5000 vaeltajaa.

Reittien ja kämppeiden käyttöä seurataan kävijäseurannalla. Seuranassa käytetään automaattisia laskureita ja itseilmoittautumista.

Puiston tupien käyttöaste on 1990-luvun alkupuolella ollut tasaisesti noin 30 %. Sesonkiaikoina kämppeiden käyttöaste on yli 100 %, mutta pitkinä hiljaisina jaksoina kämpät ovat lähes tyhjillään.

Taulukko 1. Eri suunnilta saapuneiden kävijöiden ja asiakkaiden määrän arvio 1990-luvun puolivälissä.

Tulosuunta	Käyntikertaa /v
Pallaksen matkailukeskus	60 000
Jeris	5 000
Vuontisjärvi	5 000
Ketomella	500
Hetta (sis. luontokeskus)	25 000
Kerässieppi	500
Yhteensä	96 000

Taulukko 2. Käyntikertojen määrä laskennan (Pallastunturin luontokeskus, Tunturi-Lapin luontokeskus), vieraskirjojen (autiotuvat) tai varauskirjojen (varaustuvat) perusteella 1990-luvulla. Taulukossa on vain Hetta-Pallas-reitin varrella sijaitsevien tupien tiedot.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Pallastunturin lk	21 700	20 600	24 500	24 800	25 400	27 100	26 265
Tunturi-Lapin lk					23 000	25 000	25 100
Nammalakurun at	4 700	4 660	4 800	4 620	4 540	4 250	4 853
Nammalakurun vt	880	880	900	970	870	870	748
Hannukurun at	2 380	2 650	3 010	3 150	3 100	3 100	2 811
Hannukurun vt	1 010	1 000	980	1 140	1 070	930	935
Sioskurun at	3 471	3 623	3 493	3 931	3 882	3 704	3 966
Sioskurun vt	700	620	700	760	790	720	659
Montellin at	5 230	5 600	6 000	5 740	5 600	5 550	5 712
Pahakurun at	1 520	1 740	1 660	1 950	1 950	2 000	1 947
Pyhäkeron pt			3 590	3 490	2 890	2 960	
Pyhäkeron at	6 680	7 350		6 440	6 210	6 400	6 751
Yhteensä	48 271	48 723	49 633	56 991	79 302	82 584	79 747

lk=luontokeskus, vt=varaustupa, at=autiotupa, pt=palvelutupa

Rasitteet, käyttöoikeudet, puiston sisällä olevat yksityismaat

1 Rasitteet

Alunperin niittykäytössä olleille yksityistiloille ja palstoille on kiinteistönmuodostamislain mukainen kulkuoikeus puiston maiden kautta. Kulkuoikeuksia ei ole täsmällisesti määritetty maastoon. Joillekin palstoille kuljetaan nykyisin moottorikelkoilla ja mönkijöillä. Yksityistilojen ja palstojen kulkuoikeuksia käyttävät eräät matkailuyritykset, jotka kuljettavat asiakkaitaan yksityistiloilla oleviin majoitus- ja palvelurakennelmiin. Yksityiset maanomistajat ovat tehneet sopimuksia tilojensa ja rakennustensa matkailukäytöstä yrittäjien kanssa. Reitti- ja tietoimituksia ei ole yksityispalstojen osalta tehty.

Taulukko 1. Kansallispuistossa olevat tiet ja polut

Maantie 957	Särkijärvi–Raattama	Tiealue tielaitoksen hallinnassa
Maantie 9572	Rauhala–Kutuniva	Tiealue tielaitoksen hallinnassa
Polku nro 52017	Ketomella–Marasto	Tielaitoksen hallinnassa
Polku nro 52008	Yli-Kyrö–Keräs-Sieppi	Tielaitoksen hallinnassa, paikallisten kulkua varten
Majavaojan tie	Pallasjärvi–Majavaoja	Metlan hallitsema Pallasjärven tutkimusalueeseen johtava metsäautotie
Pyhäkeron moottorikelkkaura	Hetta–Pyhäkero	Metlan hallitsema, puistossa n.1,5 km, Pyhäkeron palvelutuvalla johtava kelkkailu- ura

2. Käyttöoikeudet

Ennen kansallispuiston perustamista olleet oikeudet jäivät voimaan kansallispuiston perustamispäätöksessä. Erikseen on myönnetty joitain oikeuksia kansallispuistoa koskevien säännösten perusteella.

Valtio on Ylikyrön Vuontisjärvellä puiston rajalle vievän Vuontisporon yksityistien osakas. Ounasjärven itäpään sivuitse johtaa puiston rajalle

metsäautotie, johon pyritään saamaan käyttöoikeus. Metla on sopinut Enontekiön yhteismetsän metsäautoteiden käyttöoikeudesta (Yhteismetsän hoitokunnan kokous 13.6.1996). Tiet sijaitsevat puiston pohjoisosan länsipuolella.

2.1 Kalastus

Kittilän Pallasjärvi

Raattaman jakokunnan osakkaille on vuonna 1930 käydyssä vesirajan-käynnissä osoitettu kalastusoikeus Pallasjärven pohjoisosaan. Pallasjärveen on myös erällä Kittilän Kurkkion kylän asukkailla maanomistukseen liittyvä kalastusoikeus. Metsäntutkimuslaitos on vuonna 1997 tehnyt sopimuksen järven hoidosta ja käytöstä Raattaman kalastuskunnan kanssa, jonka vastuulla on järven kalaston hoito.

Enontekiön Kuoppajärvi

Erällä Muonion kunnan Kerässiepin kylässä maata omistavilla paikallisilla asukkailla on manttaaliin perustuva kalastusoikeus Enontekiön kunnan alueella puistossa sijaitsevaan Kuoppajärveen. Muonion kunnan Kerässiepin kylässä asuville luontaiselinkeinolain (610/84) tarkoittamille luontaiselinkeinon harjoittajille on puiston järjestyssäännöllä myönnetty luvanvarainen kalastusoikeus Kuoppajärveen. Kalastuksen yhteydessä kalastajilla on luvanvarainen oikeus käyttää moottorikelkkaa talviaikana. Kalastuksen oikeutetuilla on oikeus myös veneen pitoon Kuoppajärvestä.

Muut Enontekiön puoleiset puiston vedet

Kansallispuiston järjestyssäännöllä (JS6) on myönnetty luvanvarainen kalastusoikeus puiston Enontekiön puoleisissa vesissä luontaiselinkeinolain (610/84) tarkoittamille paikallisille luontaiselinkeinon harjoittajille. Kalastuksen yhteydessä on luvanvarainen moottorikelkan käyttöoikeus talviaikana. Kalastajille voidaan myöntää veneenpito-oikeus sekä oikeus käyttää moottorikelkkaa talviaikana.

Muonion Riivinjärvi

Muonion kunnassa sijaitsevassa Riivinjärvestä on erällä paikallisilla asukkailla kalastusoikeus.

2.2 Porotalous

Muonion, Kyrön ja Näkkälän paliskunnilla on poronhoitolain mukainen porojen laiduntamisoikeus ja välttämättömän poronhoitoyn tekemisoikeus kansallispuistossa. Muonion ja Kyrön paliskunnalla on oikeus paliskuntien raja-aidan pitämiseen. Kyrön ja Näkkälän paliskunnilla on oikeus raja-aidan ja porojen merkitsemisaitausten pitämiseen.

Poronhoitolain ja kansallispuiston järjestyssäännön mukaan poronhoitotyössä on oikeus käyttää moottorikelkkaa, porokoiraa ja Pallasjärvässä moottorivenettä. Poronhoitotyön tarvetta varten poronhoitajilla on oikeus myös laavu- ja kotapuiden ottoon, maapuiden runkojen käyttöön polttopuuna sekä pororehun kokoamiseen. Kaarrepuiden ottaminen on luvanvaraisena sallittua.

Poronhoitotyötä varten kansallispuiston eri osissa olevilla poronhoidon erityisalueilla (kartta 7) on erotettu maanmittaustoimituksilla paimentopaikkoja (6 kpl) paliskuntien hallintaan. Poronhoitoon erotettujen alueiden yhteispinta-ala on 2,2 ha. Yksityisille poronostajille erotettuja paimentopaikkoja kaksi, pinta-alaltaan yhteensä 1,6 ha.

2.3 Maankäyttöoikeudet

Taulukko 2.

Kohde	Käyttötarkoitus
Laskettelurinne	matkailu, vuokra-alue
Hotellitontti	matkailu, vuokra-alue
Kiinteistö Oy Pallasrivi	työntekijöiden asunto, vuokra-alue
Sähkölinja 20 kV	sähkölínjanpito, käyttöoikeus
Inganniemi	loma- ja työkäyttö (yhteiskäyttö) vuokra-alue
Jerisjoen rantaniitty	niittyladon pito, käyttöoikeus

2.4 Vuokratut rakennusten käyttöoikeudet

Nammalakurun kahvilarakennus on vuokrattu erämaakahvion pitoa varten. Pyhäkeron palvelutupa on vuokrattu käytettäväksi kioski- ja kahvilatoimintaan.

3. Puiston sisällä olevat yksityismaat

Puiston rajauksen sisällä on 27 yksityistä tilaa tai tilan palstaa. Yksityis-alueiden yhteispinta-ala on 420 ha.

Taulukko 3. Yksityismaat

Kylä	Tila	Ala, ha	Palstoja	Rakennuksia
Enontekiö				
Hetta	15:46	3,3	1	
Hetta	16:15	8,4	1	
Hetta	18:56	53,1	1	
Hetta	878:1	9,9	1	
Kyrö	2:104	28,8	1	
Kyrö	2:131	17,8	1	
Kyrö	9:15	2,8	1	
Kyrö	10:1	19,3	1	
Kyrö	10:11	18,4	1	1 niittylato
Kyrö	12:24	13,3	1	
Kyrö	12:26	5,5	1	
Kyrö	12:28	13,3	1	
Kyrö	12:30	17,3	1	
Kyrö	13:5	21,3	1	2 matk.rak, 2 niittylatoa, 5 m leveä kulkuoikeus valtion maan yli
Kyrö	13:7	43,1	1	1 eräkämpä, 4 niittylatoa, 5 m leveä kulkuoikeus valtion maan yli
Kittilä				
Kyrö	13:27	20,8	2	1 lato
Muonio				
Alamuonio	23:21	13,2	1	
Alamuonio	23:27	5,4	1	1 lato
Alamuonio	23:29	6,9	1	
Alamuonio	25:15	9,8	1	1 kotakahvio, 1 kämpä, kulkuoikeus palstalle epäselvä
Alamuonio	25:36	13,2	1	
Alamuonio	101:37	3,4	1	
Alamuonio	101:39	23,3	1	
Alamuonio	101:41	4,4	1	
Kyrö	13:26	6,8	1	
Kyrö	13:34	14,0	1	

Liite 4.

Suunnitelman perustelut

Maankäytön vyöhykkeet (Kuva 4)

Syrjäosa

Ohjatun käytön ulkopuolella olevat luonnonvaraiset alueet, jotka pyritään säilyttämään mahdollisimman luonnontilaisina kuuluvat syrjäosaan.

Nähtävyysoasa

Matkailukäytön keskittymien ympäristöt sekä reittien ja teiden lähi- maisema-alueet muodostavat kansallispuiston nähtävyysoosan, joka on pääosin luonnonvaraista aluetta.

Matkailu- ja retkeilykäytön keskittymät

Matkailukäytön keskittymän muodostavat Pallaksen matkailukeskus- kokonaisuus, johon kuuluu hotelli, luontokeskus, laskettelurinteet hisseineen ja huoltorakennuksineen sekä sauna. Retkeilykäytön keskittymiä ovat tuvat ja palvelupisteet, joista useimmat sijoittuvat puiston nähtävyysoosaan.

Tutkimusosat

Puistossa meneillään olevat tutkimukset sekä niiden ympäristössä tutkimusta varten varattavat alueet muodostavat tutkimusosan. Samoin Pallasjärven toimipaikka tutkimusta palvelevana hallintoyksikkönä ja useiden tutkimuskenttien tukikohtana kuuluu tutkimusosaan. Tulevaisuudessa tutkimukset on tarkoitus keskittää hoito- ja käyttösuunnitelmassa tutkimusosaksi varatuille alueille. Tutkimusosassa on muun muassa seuraavia luontotyypiryhmiä sisältäviä alueita:

- lähteikköjä
- metsänraja-alueita
- latvavesiä ja kalastollisesti arvokkaita vesiä
- erityisiä geologisia muodostumia

Luontaiselinkeinojen käytön keskittymät

Poronhoitoa ja kalastusta palvelevat rakennelmat ja rakennukset sekä niiden lähiympäristöt muodostavat luontaiselinkeinojen käytön keskittymät, joita on viisi kohdetta eri puolilla puistoa.

Liikkumisvyöhykkeet (Kuva 5)

Rajoitusosat

Rajoitusosin pyritään minimoimaan häiritsevä kulku erityistä suojelua vaativilla alueilla, kuten harvinaisten lajien esiintymispaikat ja poikkeuksellisen arvokkaat ympäristöt. Puiston kahdessa rajoitusosassa suojellaan jokihelmisimpukkaa ja suolinnustoa.

Erämaaosat

Suurehkot yhtenäiset metsäalueet, joille ei ohjata reittejä, palveluita tai toimintaa, vaan säilytetään mahdollisimman luonnontilaisina, muodostavat erämaaosat. Niillä voidaan harjoittaa perinteistä luonnontaloutta, kuten poronhoitoa, niittytaloutta ja kalastusta.

Perusosa

Alueet, jotka eivät kuulu kansallispuiston erämaa- tai rajoitusosiin, ovat liikkumisvyöhykkeiden perusosaa. Useimmat reitit ja palvelut sekä kaikki alueen tiet sijoittuvat perusosaan.

Suojelun osa-alueet (Kuva 6)

Erytyissuojelualueet

Kansallispuistossa on erityisen arvokkaita alueita, joiden suojelun tasoa halutaan hoidon ja käytön ohjauksella nostaa. Ne on määritelty erityissuojelualueiksi, joiden yhteinen pinta-ala on runsaat 8000 hehtaaria. Erytyissuojelualueen sisällä voidaan osoittaa IUCN I-luokan vaatimukset täyttäviä osia. Erytyissuojelualueita ovat pohjoisimmat yhtenäiset kuusimetsiköt, ympäristöönsä nähden poikkeuksellisen luonnontilaiset metsät, monimuotoiset vaihettumisvyöhykkeet sekä arvokkaat soiden ja vesien muodostamat kokonaisuudet.

Luonnontilan palautusalueet

Käytön tai liiallisen kulutuksen aiheuttamat vauriot luonnossa voidaan korjata aktiivisin toimenpitein. Nämä vanhat kaatopaikat, soramontut ja polut kuuluvat luonnontilan palautusalueisiin.

Luonnonvarainen alue

Alueet, joita ei ole edellä kuvatuin perusteluin määritetty I-luokan suojeluun tai luonnontilan palautusalueiksi kuuluvat kansallispuiston luonnonvaraiseen alueeseen. Pallaksen matkailukeskusta ja Pallasjärven toimipaikkaa kuitenkin hoidetaan pihaympäristöinä.

Liite 5.

Käytetyt suunnitelmat, selvitykset ja tutkimukset

Suunnitelmat

- Borg, P., Havas, P., Pitkälä, M. & Ratilainen, T. 1979. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto ja sen suunniteltu laajennus. Luonto, käyttö ja kehittäminen; Tilanne 1975-76. 127 s. Maailman Luonnon Säätiön Suomen Rahasto, Helsinki.
- Pallas-Ounas -työryhmän mietintö. 1983. Numminen, E. ja Saaremaa, H. (toim.). Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 125. Kolarin tutkimusasema. 100 s.
- Pallas-Ounas -toimikunnan mietintö. 1987. Komiteamietintö. Ympäristöministeriö. 64 s.
- Pallas-Ounastunturin kansallispuiston runkosuunnitelmaluonnos. 1987. Metsäntutkimuslaitos, Tutkimusalue toimisto. Moniste. 70.s.
- Vilén, K. 1976. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto, hoito- ja käyttösuunnitelma. Moniste. 98.s.

Selvitykset

- Aartolahti, T. 1974. Ring ridge hummocky moraines in northern Finland. Fennia 134.
- Kaasinen, M. 1951. Pallastunturin kerot ja kurut. Terra 63 (4): 113-121.

Meteorologia

- Ilmatieteen laitos. 1995. Yhteenveto meteorologisista ja ilman laadun mittauksista Pallaksella 07/94 - 06/95. Moniste.
- Tammelin, B. 1990. Väderleksförhållanden vintertid i Laplands fjällområden. Nordiska meteorologmötet, 17. NMM-90. Meteorologiska Institutet.

- Tammelin, B. 1991. Meteorologista taustatietoa tuulienergia-kartoitukselle. Meteorological background for wind energy research. Finnish Meteorological Institute. Helsinki. 332.p.
- Pallas-Ounastunturin kansallispuiston säähavainnot Pallasjärvellä vv. 1936-1963.

Kasvillisuus

- Eeronheimo, H., Virtanen, R., Sippola, A-L., Sepponen, P., Salmela, S. & Pikkupeura, R. 1992. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston kasvillisuus- Ounastunturin Pyhäkeron alue. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 427:1-119.
- Hustich, I. 1938. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto. Metsätieteell. tutkimuslaitoksen luonnonsuojelualuekuvauksia 1. 60 s. Helsinki.
- Teivainen, L. 1952. Pohjois-Suomen tuoreiden kangasmetsien kasvillisuudesta. Ann. Bot. Soc. Zool. Bot. Fenn. "Vanamo" 25 (2) : 1-168.

Linnusto

- Degerstedt, K.. 1988. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston linnust selvitys 1987-1988.
- Lintutieteellisten yhdistysten liitto. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto. Moniste. 14 s.
- Henttonen, H. & Järvinen, O. xx. ccccc

Kalasto

- Henttonen, H., Rauhala, E. & Lovén, L. 1994- . Pallasjärven kalakan seuranta. Kalalajit ja niiden saaliit. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto. Moniste.
- Luontaiselinkeinonharjoittajien saalistilasto kansallispuiston Enontekiön puoleisista kalastusvesistä. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto. Tietokanta.

Nisäkkäät

- Riistanseuranta. Kaksi riistakolmiota kansallispuiston eri osissa. Tietokanta. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. 1985-
- Henttonen, H. & Hansson, L. 1983. Interspecific relations between small rodents in Europeanboreal and subarctic environments. Acta Zool. Fennica (Proc. ITC III).
- Henttonen, H., Oksanen, T., Jortikka, A. & Haukisalmi, V. 1987. How much do weasels shape microtine cycles in the northern Fennoscandian taiga? Oikos 50: 353-365.

Perhoset, kovakuoriaiset ja nilviäiset

- Lingonblad, B. 1936. Iakttagelser över finska Lepidoptera II. Kilpisjärvi. Hetta (Le), Muonio (Lk). Not. Ent. 16:3-12.
- Lingonblad, B. 1944. Iakttagelser över finska Lepidoptera III. Muonio, Enontekiö (Lkem, Le). Not. Ent. 24:44-71.
- Lingonblad, B. 1947. Förteckning över Muonio och Enontekiö socknars storfjärilfauna. Mem. Soc. Fauna et Flora Fennica 23.
- Kotilo- ja raakkukartoitus. Maailman Luonnon Säätiö. 1994.
- Saarenmaa, H. 1983. Tuntureiden perhoset. Moniste Pallastunturin luontokeskuksessa. 7 s.
- Siitonen, J. & Sippola, A-L. 1993. Metsän rakenteen ja metsänkäsittelymenetelmien vaikutus kovakuoriaislajistoon -tutkimushanke. Ennakkotietoja.
- Wegelius, A. 1960. Bidrag till kännedom om skalbaggsfaunan inom Pallas-Ounastunturi nationalpark. Not. Entomol. 40: 86-107.

Matkailun ympäristövaikutukset

- Kemiläinen, H. & Kukko-oja, K. 1988. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston Taivaskeron hissihanke. Kulutuskestävyys selvitys. Iin Ympäristöinstituutti. Oulun yliopisto. Moniste. 22 s.
- Kuusinen, H. 1995. Kulumisen torjunta Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa. Kurssityö Kurun normaalimetsäoppilaitos. Moniste. 39 s.

Talous ja sidosryhmäsuhteet

- Cope, D.H. 1972. Pallas-Ounastunturi National Park: the national perspective in planning for use. 61 s. Pro-gradu työ. Helsingin Yliopisto, kansantaloudellisen metsäekonomian laitos.
- Rauhala, E. 1994. Kansallispuiston vaikutukset paikallisiin elinkeinoihin. Rovaniemen metsäoppilaitos. Metsien monikäytön tutkielma. Moniste. 24 s.
- Vallenius, J.. 1995. Lapin käsitöitä ja Pallas-Ounastunturin kansallispuiston lähialueiden käsityöläisiä. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston raportteja 2. Moniste. 19 s.

Historia

- Rauhala, J-P. & Sippola, A-L. 1992. Acerbin keinosta Jerisjärven tielle. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston historiikki. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 410.

Paikkatieto

Kasvillisuuskarttoitus

Eeronheimo, H., Nenola, S. & Pikkupeura, R. 1995. Vegepallas. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston kasvillisuustietojärjestelmä. - Vuosina 1987-93 kerätyn kasvillisuuskuvioaineiston jatkuvasti ylläpidettävä paikkatietokanta ja sen ylläpito- ja raportointivälineet. Toteutettu Ingres ja Arc/Info tiedonhallintaohjelmistoilla. Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen tutkimusasema. Rovaniemi.

Eeronheimo, H. & Pikkupeura, R. 1995. Gispallas. Pallas-Ounastunturin karttajärjestelmä. - Eri tietolähteistä kootto kansallispuiston paikkatietokanta. Toteutettu Arc/Info tiedonhallintaohjelmistolla. Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen tutkimusasema, Rovaniemi.

Kallioperäkartoitus

Geologinen Tutkimuskeskus

Koko puisto 1:400 000 painettu kartta 1935, 1936, 1959, 1965
Karttalehti 2723 mittakaavassa 1:100 000 painettu 1980

Karttalehti 2741 mittakaavassa 1:100 000 maastotyö tehty -1994

Mikkola, E. 1936. Suomen geologinen yleiskartta, Kivilajikartta.: Muonio, lehti B7. Geologinen Tutkimuskeskus.

Topografia

Topografinen kartta. 1982-84. Maanmittauslaitos.

Maaperä

Geologinen Tutkimuskeskus

Koko puisto 1:20 000 maastotyö tehty -1996

Koko puisto 1:400 000 painettu kartta 1963 ja 1965

Penttilä, S. & Kujansuu, R. 1963. Maaperäkartta n:o 27: Kittilä. Geologinen tutkimuskeskus.

Puiston hoitoa ja käyttöä palveleva seuranta

- Saarinen, J. & Lovén, L. 1995-. Asiakastyytyväisyyskartoitukset. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto, luontokeskukset ja erityiset kävijäryhmät. Tietokannat.
- Kansallispuiston kävijäseuranta. Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen tutkimusasema ja Pallas-Ounastunturin kansallispuisto. Tietokanta.
- Lapin Ympäristökeskus. 1985-. Pallaksen matkailukeskuksen jäteveden ja kaatopaikan vaikutus alapuolisen veden laatuun
- Martola, T. 1995. Hetan Luontokeskuksen asiakastyytyväisyys keväällä 1995. Arktisen keskuksen raportteja. Moniste. 45 s.
- Ovaskainen, A. 1994. Haastattelututkimus Pallaksella ja eräillä autiotuvilla kävijöiden mielipiteistä koskien puiston palveluvarustusta ja niiden käyttöä. Sodankylän kauppaopiston seminaarityö. 24 s.

Liite 6.

Lausuntojen yhteen- veto ja arviointi

1. Kuulemistilaisuudet

Hoito- ja käyttösuunnitelman valmisteluvaiheessa pidettiin kuulemistilaisuuksien sarja tammi-huhtikuun -97 aikana. Niihin kutsuttiin noin 100 paikallista ja läänin alueella toimivaa yhteistyötahoa. Tilaisuuksissa käytiin läpi suunnitelmaluonnos ja keskusteltiin sen yksityiskohdista. Jokaisessa tilaisuudessa oli 35-50 henkilöä. Kuulemistilaisuuksissa saatiin palautetta erityisesti seuraavista kysymyksistä:

Yhteistyön kehittäminen

Esitettiin puiston neuvottelukunnan perustamista.

Metlassa joustavampana on pidetty käytäntöä, jossa yhteistyötä pidetään mahdollisimman vilkkaasti yllä kokoontumisin ja työryhmin kulloinkin tarkoituksenmukaiseksi katsotuilla kokoonpanoilla.

Luonnon hyödyntäminen

Saavutettuja etuja, kuten luontaiselinkeinoon tai tiloihin liittyvät kalastusoikeudet, puolustetaan tiukasti.

Metla ei pyri poistamaan etuja, vaan koordinoimaan luonnon hyödyntämistä niin, että se olisi kestävä. Monet ovat metsästyksen voimakkaan rajoittamisen kannalla, mutta metsästäjät eivät luovu oikeudestaan. Metla on solminut riistanhoitoyhdistysten kanssa suositussopimuksen, jolla pyritään metsästyksen kestävyysperiaatteilla.

Matkailun kehittäminen

Puiston saavutettavuus koetaan varsinkin Enontekiöllä ongelmaksi. Matkailupalvelujen kehittämiseksi on runsaasti paineita, esimerkiksi koiravaljakot, hevosmatkailu, moottorikelkkojen käyttö eri tarkoituksiin.

Metla pyrkii koordinoimaan toimintaa ja säilyttämään perinteisen retkeilyn ensisijaisena matkailukäyttömuotona siten, että muu matkailu ei tuota sille häiriötä.

Porotalouden edellytysten turvaaminen

Porotalouden ja tehokkaan matkailukäytön edut ovat ristiriidassa keskenään.

Kansallispuiston yhtenä perustavoitteena on perinteisen luonnonkäytön turvaaminen ja Metla on tulkinnut porotalouden sekä vaatimattoman patikoinnin ja hiihtoretkeilyn edustavan sitä paremmin kuin motorisoidun matkailun. Myös saamelaisten oikeuksien turvaaminen edellyttää matkailukäytön ohjaamista, sillä Näkkälän paliskunnan kautta porotalouden rajoittaminen merkitsee rajoituksia saamelaisten oikeuksiin.

Aluelajennukset

Aluelajennuksia ei kannateta esimerkiksi Enontekiön yhteismetsän, Rauhalan kylän suunnilla. Ainoastaan promiehet kannattavat kansallispuiston suurentamista. Enontekiön kunnan korkea suojeluaste nousi usein esiin kunnan kehittämistä estävänä tekijänä ja aluelajennuksia vastustettiin.

Kansallispuistoon rajautuvat Natura-alueet (Mustakero ja Könkäsen-tunturi-Raijanselkä) on esitetty kansallispuiston laajennusosiksi.

2. Kirjallinen lausuntokierros

Kuulemistilaisuuksien jälkeen hoito- ja käyttösuunnitelmaa käsiteltiin Metlassa ja viimeisteltiin se lausuntokierrosta varten. Kesäkuun 1997 aikana tutustuttavana olleeseen hoito- ja käyttösuunnitelmaan tuli kirjallisia lausuntoja 19 eri yhteistyötaholta. Yleisesti suunnitelmaa pidettiin hyvänä, joskin liiaksi suojelukäyttöä suosivana ja käyttäjien tarpeita vähemmän huomioonottavana. Enontekiön kunta pitää suunnitelmaa lakien vastaisena erittelemättä yksityiskohtia. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota seuraaviin seikkoihin:

Suojeluluokan nostotavoite

Kukaan lausujista ei vastustanut kansainvälisen suojeluluokan nostoon liittyvää tavoitetta. Luonnonsuojelupiiri ja Lapin Ympäristökeskus pitivät sitä hyvin tärkeänä.

Yksityismaat: lunastaminen, matkailutoiminta, rakentaminen ja maastoliikenne

Kunnat, kylätoimikunnat, saamelaiskäräjät ja Ympäristökeskus käsitelivät yksityispaikkoja lausunnoissaan. Pakkolunastamisiin ei pitäisi ryhtyä eikä yksityismaiden käyttöä rajoittaa, mutta vapaaehtoiset kaudat olisi tehtävä pian.

Myös suunnitelmassa esitetty tavoite on toteuttaa lunastukset vapaaehtoisesti mahdollisimman nopeasti. Yksityismailla harjoitettavaan rakentamiseen ja yritystoimintaan pitäisi kuitenkin Metlan saada vaikuttaa, sillä toiminta voi heikentää alueen suojeluarvoja.

Paikallisten oikeudet

Lähes kaikissa lausunnoissa otetaan kantaa joko yleisesti tai yksityiskohtiin, kuten kalastus tai polkuteiden käyttö, että rajoituksia ei saa lisätä ja että rajoituspyrkimyksiä on suunnitelmassa nähtävissä.

Suunnitelmassa todetaan ne paikallisten oikeudet, joiden olemassaolo on todistettu, kuten kalastusoikeus tiettyihin järviin ja kunta-laisten metsästysoikeus sekä kulkuoikeudet yksityismailla, eikä niitä pyritä poistamaan. Polkuteiden lakkauttaminen on Metlan mielestä perusteltua, sillä niillä ei ole yleistä liikennettä palvelevaa merkitystä ja paikallisten välttämätön kulku on turvattu lupamenettelyllä. Polkuteiden lakkauttaminen ja siirtäminen Metlan hallintaan on aiheellista ja ajankohtaista myös Tielaitoksen lausunnon mukaan.

Alkuperäiskansaoikeudet

Paikallisten oikeuksien lisäksi saamelaisten kotiseutualueella eli Enontekiön kunnan puoleisessa osassa kansallispuistoa, on huomioitava perustuslailliset alkuperäiskansan oikeudet, esimerkiksi oikeus kehittää omaa kieltä (saame) ja kulttuuria (poronhoito). Lausunnoissa näiden oikeuksien haltijoiksi ilmoittautuvat Saamelaiskäräjät, Lapinkylät ja Lappalaiskulttuuri- ja perinneyhdistys.

Metla on voimassaolevan lainsäädännön mukaan käynyt Saamelaiskäräjien kanssa neuvottelut hoito- ja käyttösuunnitelmasta. Yhteistyö myös muiden kanssa toimii.

Tutkimus

Luonnonsuojelupiiri esittää suunnitelman toteutumisen seurantaa. Opastustoiminnan vaikuttavuus ja alueen historia maanomistusoloineen esitetään tutkimusaiheiksi. Kunnat, työvoimaviranomaiset, lääninhallitus ja Lapin liitto vaativat, että matkailun kehittämisen ja työllistämismahdollisuuksien parantamisen merkeissä olisi lisättävä tutkimusta.

Suunnitelmassa esitetään laadittavaksi kestävän matkailun erillissuunnitelma, jonka toteutuminen voisi parhaimmillaan vastata hyvin monipuolisesti näihin vaatimuksiin. Se edellyttää laajaa yhteistyöhanketta ja ulkopuolista rahoitusta, jota ei toistaiseksi ole löytynyt. Esimerkiksi kestävän matkailun esimerkkialueen luominen ja hankkeen koordinoiminen vaativat ammattilaista projektin vetäjäksi. Suunnitelmassa esitetään useita keinoja, joilla matkailukäyttöä voidaan nykyistä laajemmassa muodossa kokeilla, esimerkiksi luvanvaraiset koiravaljakkoreitit yrittäjille ja Pallasjärven matkailukäytön kehittäminen yhteistyössä Raattaman kalastuskunnan kanssa.

Yhteistyö sidosryhmien kanssa

Lausunnoissa pidetään yhteistyötä enimmäkseen toimivana, mutta useisiin yksityiskohtiin, esimerkiksi porotalouden suunnitteluun sekä riistasasioiden hallintaan tarjotaan ao. tahojen asiantuntemusta. Yrittäjiä kohtaan toivotaan joustavampaa asennetta. Osallistamisprosessia pidettiin positiivisena.

Pyhäkeron matkailukäyttö

Enontekiöläisten lausuntojen mukaan puiston saavutettavuutta pitäisi parantaa ja Pyhäkeron matkailukäyttöä voimakkaasti kehittää. Tulisi selvittää keinot päästä tunturiin konevoimin, esimerkiksi ohjata Pyhäkeron laelle moottorikelkkareitti.

Metlan näkemys on, että alueen suojeluarvoja tai Pyhäkeron merkitystä porotaloudelle ei voida vaarantaa koneellistamalla Pyhäkeron matkailua voimakkaasti. Esimerkiksi poromatkailu olisi sopivampi tapa tunturin huipun saavuttamiseksi. Keinoja etsitään yhdessä enontekiöläisten yrittäjien kanssa.

Ulkopuolisten toimintojen vaikutus

Metla ei saisi lausuntojen mukaan puuttua puiston ulkopuoliseen toimintaan, esimerkiksi rajoittaa metsätaloutta puiston rajan tuntumassa eikä ulkopuolisten toimintojen arvioiminen kaikkien mielestä edes kuulu hoito- ja käyttösuunnitelmaan.

Metlan tavoite on löytää neuvotteluteitse molempia osapuolia tyydyttäviä ratkaisuja myös lähialueita koskeviin kysymyksiin.

Management Plan of Pallas-Ounastunturi National Park for the period 1998-2017

Summary

Pallas-Ounastunturi National Park was established in 1938. The Park, 51 280 hectares in size, is the third largest area within Finland's network of national parks. The wholeness formed by the round-topped *keros* (fell tops) is deemed to be part of the national heritage landscape.

The bulk of the national parks nature is still relatively undisturbed. The pristine forests of the park are highly representative of mid-boreal and north boreal forest ecosystems. The mires are also mainly in their natural state. The nomadic and the traditional culture of natural livelihoods which still existed at the time of establishing of the park has disappeared or changed as a consequence of development. Some heritage items are still left.

Pallas-Ounastunturi National Park has served as a traditional and as the first hiking route destination in Finland. The first visitor centre belonging to Finland's network of national parks was completed at Pallastunturi in 1977 and in 1994 the second visitor centre was opened to the public at Hetta. In the 1990's the park has had about 100 000 visitors per year. Recreational use has a visible impact on the nature of the park because the routes are, for a considerable part, located on open fell slopes.

The IUCN classification formerly placed Pallas-Ounastunturi National Park Class II, which was typical for national parks. During the previous management period, this was changed to Class IV, the class for conservation areas primarily requiring special management. The change in class was the result of matters such as environmental changes caused by reindeer husbandry, the unrestricted hunting rights of the local population, and the threat to conservation caused by tourism.

The endeavour in this management plan has been to adapt the expansion in research activities and recreational use to the overall

situation of the park so as not to jeopardise the conservation objectives. The management plan sets out the national park's land-use plan, the central objectives of the activities in the park, and the principles to be applied in operational planning.

Central Objectives and Action Targets

The management plan formulated for the period 1998-2017 sets out the following **key aims**:

1. Favourable level of conservation
2. Promotion of the park's research and the related educational use without jeopardising the park's conservation values
3. Development of sustainable tourism use
4. Promotion of traditional nature use based on sustainability.

The special objectives of conservation within Pallas-Ounastunturi National Park are as follows:

- to retain the area in as pristine a state as possible and wilderness-like
- to secure the preservation of the populations of species occurring in the extremes of their distribution and of endangered species
- to protect the alpine and northern forest line nature
- to protect the special landscape of the area
- to maintain the preconditions for traditional hiking
- to secure the preconditions for traditional natural sources of livelihood in the area
- to secure the possibilities for research focusing on the natural environment

The significance of the research use as a form of using the park has increased during the past 20 years. As part of the network of Finnish national parks, Pallas-Ounastunturi has special significance as an area where environmental changes are monitored in regard to global and especially sub-arctic nature. The Finnish Forest Research Institute (METLA) is intensifying the park's use for research purposes. Co-operation with other research institutions will be continued and expanded.

The ecosystem types and structures brought about by the traditional natural sources of livelihood form an essential part of the national park and thus the policy is to retain them.

Zoning

Land-Use Zones

Land use within Pallas-Ounastunturi National Park is distributed among three principal zones. The purpose in this zoning is to secure the preservation of as big a degree of naturalness as possible and of the preconditions for the use of nature in research, and to minimise the harmful impacts of human activity. The zoning and planning of land use are served by a GIS-based vegetation database application. The land-use zones are presented in Fig. 4

The Remote Zone (26%) will remain outside services and outside a fixed trail network. Neither structures serving hikers nor roads or trails will be placed in the Remote Zone. The policy will be to retain the Remote Zone wilderness-like and as peaceful as possible.

The Research Zone (17%) mainly comprises natural areas to which research use is nowadays concentrated and/or to which the purpose is to direct natural-sciences-related sampling, monitoring and trial activity during the planning period.

The core area of **the Scenic Zone** (57%) is formed by the Pallas-Ounastunturi string of fells on which the focal points of the tourism use of the national park are located. This is where the summer and winter trails that are used the most are located. Most of the concentrated use areas related to natural sources of livelihood are also located within the Scenic Zone.

Access And Hiking Zones (Fig. 5.)

Unaided access to **the Basic Zone** (80 %) is unrestricted. Camping and making fires are allowed only in the areas thus indicated and serviced. The purpose is to channel access to the sign-posted trails.

Wilderness Zones (19 %) are located near the western margin of the park. Unaided access is unrestricted. Camping places can be freely selected. Making of fires is allowed by water.

Access to **the Restricted Zone** (1 %) is denied totally or part of the time. Metla is empowered to establish temporary restricted zones necessary for protecting the fauna or flora, to prevent trampling or for research purposes.

Metla applies permit-based procedures to allow other than unaided access in the national park's various zones.

Nature Protection and Management of Heritage Environments

It is not possible to achieve wide-scale total naturalness within Pallas-Ounastunturi National Park. The effects of forest fires, which are part of the natural succession of boreal coniferous forests, are restrained because of the risk of destruction of the immediate surroundings of the park. In addition to this, the grazing of a rather large number of reindeer in the park as a whole prevents the natural development of the vegetation.

The bulk of the national park area is **pristine** (81 %). Areas not subjected to special measures are considered natural and the objective in them is to preserve as high a degree of naturalness as possible. No exotic species are to be introduced in these areas. Local people are provided with special rights pertaining to the utilisation of natural resources within the natural area, and these rights also constitute the biggest threat to the preservation of naturalness. The purpose is to steer the local people's nature use so that the natural areas will remain in as pristine a state as possible.

There are areas inside the national park which possess special ecological values. Significant among these are the sprucewoods in the central parts of the park belonging to the spruce forest line, the sand-gravel mound formations formed as the ice sheet melted at the end of the last Ice Age, sloping mires and eutrophic fens. The management plan indicates **special protection areas** (16 %, Fig. 6.) for the purpose of securing the preservation of ecological values.

Cultural-landscape areas related to the local natural livelihoods and to the history of the use of wilderness areas are those protected in the category of **heritage environments** (1 %, Fig. 15.). Steering the way the national park is used, or detailed planning of locating of functions, provide opportunities for protecting small targets, e.g. nest trees, sources of Ounasjoki and Muonionjoki rivers, special geological formations, and moist grove-like vegetation.

Historic and prehistoric targets, e.g. wild-reindeer burial grounds and *seitas*, are protected and when necessary restored in compliance with plans drawn up in co-operation with museum authorities.

Protection of the Fauna And Flora

Of the species mentioned in the EU nature directive, four (the otter, the bear, the lynx and (pearly fresh water mussel) are to be found in

the park. Sixteen of the endangered species defined by the EU birdlife directive are to be found in the park. There are fifteen ecosystem types within the park defined in the EU nature directive (Appendix 1.). Nationally endangered species are listed in Appendix 1.

The park is where the distribution areas of southern and northern flora intersect. The alpine forest line and tree line of conifers and birch are located on the slopes of the fells at an elevation of about 400-500 metres above sea level. The vegetation at the forest line is subject to special protection. The purpose is also to secure the preservation of populations of organisms which are at the edge of their distribution and of endangered species by means of special measures if necessary. The vegetation of seepage areas, snow-beds, fens and nutrient-rich spruce mires, and eutrophic fell vegetation patches are also protected. Basic studies have been conducted concerning the national park's mammals, birdlife, insects, and fish species. The fauna inhabiting the park represents the normal mid-boreal and north-boreal species. Valuable fish populations include the southernmost occurrences of the Arctic char. Several waters of the park have natural populations of trout.

The factor disturbing the natural state of the fauna is hunting which has been permitted to local people since 1991. In 1997, an agreement was entered into with hunters and their associations with the objective of arranging hunting in compliance with the principles of sustainability.

Visitor Services

Interpretation, Education and Information Dissemination

The objectives of the interpretation services provided to visitors to the national park are to awaken and promote visitors' interest in the local fell nature and culture, to add to the public's knowledge about nature and outdoors pastimes, and to provide information about the local nature, culture, and sources of livelihood.

The results of research carried out in the park are made use of when providing interpretation and information-dissemination services. It is expected that the numbers of visitor to the park will double and preparations for coping with this increase include achieving permanent resource allocation for interpretation services, upgrading of the staff's professionalism, balancing the timing of operations, and co-operation with local enterprises. Special attention is paid to the effectiveness of the interpretation services; this is monitored through questionnaire studies conducted among visitors. . The number of service points

providing interpretation services (Fig. 10.) will not be increased.

Visitors to Pallas-Ounastunturi National Park are served at **two Visitor Centres**. Pallastunturi Nature Centre, the first of its kind when completed, has operated since 1977. In the spring of 1994, the Fell-Lapland Nature Centre was opened in Hetta, Enontekiö. The basic interpretation services, i.e. exhibitions arranged at Visitor Centres, spoken interpretation during normal working hours at the Visitor Centre, and the general brochure on the national park, are provided free of charge to visitors.

In peak season, the numbers of visitors received at Pallastunturi Nature Centre service exceeds the service capacity. The number of visitors received at Fell-Lapland Nature Centre has grown markedly during the four years it has been open, but there is still unused capacity. A particular problem encountered in arranging the functioning of these Visitor Centres is the great variation in visitor numbers in different times of the year.

Three interpretive trails and one interpretive ski-trail have been established in the national park. Furthermore, one nature trail has been made in the vicinity of the visitor centre in Hetta outside the national park. The number of nature trails satisfies the present demand for them.

The theme of **environmental education** is implemented in all the interpretation material and information concerning the park. The educational use of the national park has been concentrated in the Visitor Centres and along nature trails. The idea in the educational use of the park is to add to pupils' knowledge of the nature along the northern forest line and of changes in the environment in an environment producing wilderness experiences and encouraging learning. The "outdoors school" courses lay down the framework and preconditions for education. The teachers accompanying the pupils involved in these "outdoors schools" programmes bear the responsibility for the actual teaching.

Service Equipment

Pallas-Ounastunturi National Park is provided with a versatile range of service equipment for tourism, hiking and research activities. There are excellent opportunities for hiking assisted by a network of trails and huts. The present scope of the service equipment for tourism is shown in Fig. 11 and 13.

A special plan will be drawn up of the development of the service equipment for tourism use in the national park. Tourism services will be dimensioned, as a whole, to meet the needs of about 100 000 annual visitors and hikers (about 10 000 hikers, 50 000 day visitors and 40 000 short-stay visitor). The development principle applied is that as many services as possible are located outside the park.

The emphasis in the development of the routes is on preventing trampling of the ground vegetation and erosion along summer-time routes and on improving the safety of the routes used in cross-country skiing. To prevent trampling and erosion, unrestrained mountain biking as well as other forms of transportation causing significant trampling or erosion are prohibited outside routes set aside for this very purpose.

There is a tourist hotel on a leasehold block of land within the national park with 140 beds, a restaurant, separate sauna and maintenance buildings, a car park for trailers, and accommodation for staff. Adjoining the hotel there is a tourism-service area and a ski-resort area serving downhill skiers and including two lifts and maintenance buildings. When developing these operations, due consideration will be afforded to the operation of the visitor centre so that the services provide mutual support, e.g. on part of the cafeteria activity and interpretation activity. A separate landscape plan will be drawn up with the hotel proprietor.

Making Use of Nature

Reindeer Husbandry

Traditionally performed reindeer husbandry is supported and, when necessary, collaboration with the reindeer herders' associations is practised in the maintenance of structures involving traditional values. Annually, some 10 000 head of reindeer graze in the national park on the pasture areas of three reindeer herders' associations every year. The foremost reindeer herders' huts, fences and herding places are presented in Fig. 14.

Use of snowmobiles needed in reindeer husbandry is permitted throughout the park. Reindeer dogs may be used in reindeer herding. Reindeer herders are allowed to use ATVs in the summer when necessitated by reindeer herding work and on having been permitted to do so by the reindeer master or his deputy. The national park staff monitor the ruts left by ATVs.

In its present magnitude, reindeer husbandry has a harmful impact on the natural state of the park. The effect is manifested most clearly in the form of diminishing of lichens and as the slowing down of the natural regeneration of birch. On the other hand, tourism use and hiking can disturb reindeer grazing, their transfer and calving. The purpose is now to determine the acceptable intensity of reindeer grazing corresponding to the carrying capacity of the park's nature and to carry this out in co-operation with the reindeer herders' association.

Fishing

According to the founding regulations of the national park, those fishing rights of the local people that were in force prior to the founding of the park remained in force also after its founding.

A co-operation agreement was drawn up with the fishing organisation of Raattama for the period 30.4.1997 - 31.12.2006 for the purpose of fishery management in Lake Pallasjärvi. The objective is to manage the said lake's fish stock and to regulate fishing in compliance with the objectives of lasting productivity and to revive the local stock of trout. Active management of fishery in the national park is limited to Lake Pallasjärvi. The purpose is to regulate fishing through permit procedures and agreement procedures so that fishing stays at a level ensuring the sustainability of fish populations.

Hunting

In recent decades, traditional willow grouse trapping has been permitted in the Enontekiö part of the national park. Since 1991 also other forms of hunting are allowed to local people. When hunting, the use of motorised vehicles is forbidden. The populations of hunted species are monitored and the intention is to have hunting take place in compliance with the principle of sustainability. If sustainability becomes jeopardised, the policy will be to bring about extended closed seasons per area and/or species.

Terrain Traffic

Access to the park on snowmobile ATV without needing a permit applies only to persons engaged in reindeer husbandry, fire control and rescue functions, and persons carrying out supervision and maintenance duties. Specified routes have been marked out for access to the private properties within the national park. Permits can be granted for snowmobiling to local holders of fishing rights and persons to whom fishing licenses have been granted, for transport of supplies by tourism enterprises, and for access required to collect scientific or artistic material. The purpose is to avoid terrain traffic within the special protection zones.

Traditional means of reindeer-drawn transportation means are highly suitable for the national park. The use of other draught animals to transport people or goods is not supported. The bringing of dog teams into the national park is subject to permits being granted.

Tourism

The services of the national park are primarily directed at supporting the traditional hiking culture of the park. The national park will be provided with a development plan for sustainable tourism. When developing the trails and base services, the purpose is to achieve

agreement-based co-operation with tourism enterprises in which the responsibility of the enterprises in providing the services consumed by their customers is extended.

Impact of External Functions

There are thirty-six **private estates** (including waters) within the park boundaries arranged into twenty groups (Fig. 16.). Building activity on these private lands and commuting in the summer to outlying blocks of land by means of ATVs constitute setbacks to the park's conservation objectives. The policy is to try and acquire the privately-owned lands within the park primarily through exchanges of land or voluntary transactions.

Research (Fig. 20.)

The location of Pallas-Ounastunturi National Park and its features provide excellent preconditions for using the area as a clean background area and/or as a control area in a pristine state for basic research and for applied, experimental research taking into consideration the area's conservation needs.

Pallas-Ounastunturi National Park constitutes the largest single area in METLA's network of research and conservation areas. The park's skilled staff and the due consideration given to research needs in regard to the development issues in the area ensure the preservation and quality of long-term field experiments and the continuity of research activities in general. The near-by Pallasjärvi research area supplements the national park as a focal point of research. There are between 30-40 on-going studies every year.

The basic surveys made pertaining to Pallas-Ounastunturi National Park include soil and vegetation mapping, birdlife, Pallasjärvi fishery and history of the park and surroundings. The list concerning these basic surveys and mappings is presented as Appendix 6.

Knowledge based on research is required when making choices concerning the methods of treatment to be applied in the national park. For the present, there has been little research directly applicable to the needs of the management of the park. From the point of view of developing the management of the park, research subjects of current interest are those related to sustainable use and tourism, e.g. the impact that reindeer, various means of transport and tourism have on the vegetation, and research into the methods and environmental impacts of waste disposal. Further research needs cover issues such as the traditions involved in the use of natural meadows within the area, the

visitors' expectations and the conflicting interests of various user groups.

The monitoring carried out in the national park annually covers matters such as the occurrence and populations of game, predators and fish. The numbers of visitors and their degree of satisfaction with their visits, and the impacts of trampling along certain sections of the trails are also monitored.

Administration and Staff

METLA has staff locations both within and outside the park, in its immediate surroundings. Pallasjärvi field station serves as the base for the park's director and the principal research and maintenance facilities.

The amount of work done for the national park in 1995 – 1996 corresponded to about 30 working years. More and more of the input of the staff will be directed to research tasks in the future. Significant work entities continue to include management and interpretation activities. Planning, administration and research activities at the national park are supported by the Research Forests staff located at Metla's Rovaniemi Research Station. Implementing the management plan needs annually 22 working years for the National park.

List of Plans to be drawn up Separately

- Protection and management of species
- Restoration of natural state
- Supply of firewood
- Fire prevention and rescue service
- Research use
- Sustainable tourism use
- Sustainable reindeer husbandry
- Waste disposal
- Management and use of Lake Pallasjärvi

Pallas-Ounastunturin kansallispuistosta aikaisemmin julkaistua

Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 125, 1983

Numminen, Saarenmaa

Pallas-Ounas -työryhmän mietintö

Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 410, 1992

Sippola, Rauhala

Acerbin keinosta Jerisjärven tielle

Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 427, 1992

Eeronheimo, Virtanen, Sippola, Sepponen, Salmela, Pikkupeura

Pallas-Ounastunturin kansallispuiston kasvillisuus -

Ounastunturin Pyhäkeron alue

Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 623, 1997

Lovén, Salmela (toim.)

Pallas-Symposium 1996

Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671, 1997

Saarinen, Järviluoma (toim.)

Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä

Metsäntutkimuslaitos, Suomen matkailuliitto 1998

Heikki Annanpalo (toim.)

Pallas-Ounas

Luonto - Ihmiset - Kansallispuisto - Matkailu

